

โครงการวิจัย การปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมหัตถกรรมพื้นบ้านในภาคเหนือตอนบน
สนับสนุนโดย สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.)

ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร และคณะเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

คณะวิจัย

หัวหน้าโครงการ

อาจารย์ ดร. ทรงศักดิ์ ศรีบุญจิตต์^{(1), (3)}

หัวหน้าโครงการร่วม

รศ. ดร. อารี วิบูลย์พงศ์^{(2), (3)}

นักวิจัย

ผศ. จิระ บุรีคำ⁽⁴⁾

ประทานทิพย์ กระมล⁽³⁾

อาจารย์นันทมน ชีระกุล^{(1), (3)}

ผู้ช่วยนักวิจัย

กฤษฎา แก่นมณี⁽³⁾

(1) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(2) ภาควิชาเศรษฐศาสตร์เกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(3) ศูนย์วิจัยเพื่อเพิ่มผลผลิตทางเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

(4) คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยพายัพ

คำนำ

รายงานนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “การปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมหัตถกรรมพื้นบ้านในภาคเหนือตอนบน” ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ชีดความสามารถในการแข่งขัน และความเข้มแข็งทางด้านการผลิต การตลาด การเงิน และการจัดองค์กรของผู้ประกอบการหัตถกรรมพื้นบ้าน อันจะส่งผลต่อการยกระดับรายได้ของหน่วยประกอบการและการจ้างงานในท้องถิ่น

รายงานฉบับนี้มุ่งศึกษาในระดับจุลภาค คือ ระดับผู้ประกอบการ หรือกลุ่มประกอบการ โดยทำการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลของ กลุ่มทอผ้าบ้านคางปิ่นใจ ทั้งนี้เพื่อให้ได้บทเรียนจากความสำเร็จ หรือปัญหาอุปสรรคของหน่วยประกอบการ อันจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางปรับปรุงธุรกิจของหน่วยประกอบการเป็นสำคัญ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณประธานกลุ่ม คณะกรรมการ และสมาชิกทุกท่าน ที่ให้การต้อนรับเป็นอย่างดี และตอบข้อสัมภาษณ์ด้วยความเต็มใจ รายงานฉบับนี้ไม่อาจเกิดขึ้นได้โดยปราศจากความร่วมมือของท่าน ตลอดจนการอนุญาตให้เสนอรายงานได้ตามความเป็นจริง

คณะวิจัย

มีนาคม 2546

สารบัญ

	หน้า
คณะวิจัย	ก
คำนำ	ข
สารบัญ	ค
สารบัญตาราง	ช
สารบัญแผนภาพ	ซ
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของการศึกษา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา	1
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	2
1.4 ระเบียบวิธีวิจัย	2
1.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล	2
1.4.2 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง และพื้นที่ศึกษา	2
1.4.3 วิธีวิเคราะห์	5
1.5 นิยามศัพท์	10
1.6 ทบทวนเอกสาร	12
1.6.1 ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน	12
1.6.2 ผ้าทอและผลิตภัณฑ์จากผ้าทอ	14
บทที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน	30
2.1 สภาพทางภูมิศาสตร์	30
2.1.1 สภาพทางกายภาพ	30
2.1.2 สาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก	30
2.2 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน	31
2.3 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ	31
2.3.1 สภาพทางสังคม	31
2.3.2 สภาพทางเศรษฐกิจ	33
2.4 ทู่นทางสังคมและภูมิปัญญาชาวบ้านของประชากรในหมู่บ้าน	34
2.5 ความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน	35
2.6 การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านและสภาพปัญหา	35
2.7 ศักยภาพการพัฒนาของหมู่บ้าน	35
บทที่ 3 ข้อมูลพื้นฐานของกลุ่มฯ	37
3.1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มฯ	37

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
3.1.1 ชื่อสถานประกอบการ	37
3.1.2 สถานที่ตั้ง	37
3.1.3 ผู้นำคนสำคัญของกลุ่มฯ	38
3.2 ประวัติความเป็นมาและพัฒนากิจการของกลุ่มฯ	38
3.3 บทบาทของกลุ่มฯ ต่อชุมชน	42
3.4 การจัดการองค์กรและการบริหารงานของกลุ่มฯ	42
3.4.1 การบริหารและจัดการองค์กรของกลุ่มฯ	42
3.4.2 ปัญหาการจัดการองค์กรของกลุ่มฯ	45
3.5 แหล่งให้ความสนับสนุนและช่วยเหลือแก่กลุ่มฯ	46
3.6 ศักยภาพการจัดการองค์กรของกลุ่มฯ	48
บทที่ 4 การผลิตและเทคโนโลยีการผลิต	50
4.1 ผลิตภัณฑ์	50
4.2 การบริหารการผลิต และการวางแผนการผลิต	50
4.2.1 การบริหารการผลิต	50
4.2.2 การวางแผนการผลิต	51
4.3 การจัดหาปัจจัยการผลิต	52
4.3.1 วัตถุดิบ	52
4.3.2 วัสดุและอุปกรณ์การผลิต	53
4.3.3 บรรจุภัณฑ์	55
4.4 แรงงานและการจ้างงาน	55
4.4.1 การใช้แรงงานในการผลิต	55
4.4.2 การจ้างงาน	56
4.5 ต้นทุนและผลตอบแทน	58
4.6 กรรมวิธีการผลิต	66
4.7 การพัฒนาเทคโนโลยีการผลิต	67
4.8 สภาพและผังของสถานที่ผลิต	68
4.9 การจัดการของเสียที่เกิดจากกระบวนการผลิต	69
4.10 การควบคุมและตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์	69
4.11 ปัญหาและความต้องการความช่วยเหลือด้านการผลิต	69
4.11.1 ปัญหาด้านการผลิต	69
4.11.2 ความต้องการทางการผลิตของกลุ่มฯ	69

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
4.12 ศักยภาพการผลิต	69
4.12.1 ศักยภาพของผลิตภัณฑ์	70
4.12.2 ศักยภาพของปัจจัยการผลิต	70
4.12.3 ศักยภาพของกระบวนการผลิต	70
บทที่ 5 การตลาด	71
5.1 การบริหารการตลาดและการวางแผนการตลาด	71
5.1.1 การบริหารการตลาด	71
5.2 การพัฒนาผลิตภัณฑ์และบรรจุภัณฑ์	71
5.3 ช่องทางการจัดจำหน่าย	73
5.4 ราคาและการตั้งราคา	77
5.5 การส่งเสริมการขาย	79
5.6 ปัญหาและความต้องการความช่วยเหลือด้านการตลาด	79
5.6.1 ปัญหาด้านการตลาด	79
5.6.2 ความต้องการทางการตลาดของกลุ่มฯ	80
5.7 ศักยภาพทางการตลาด	80
บทที่ 6 การเงิน	82
6.1 การบริหารการเงินและการวางแผนการเงิน	82
6.1.1 การบริหารการเงิน	82
6.1.2 การวางแผนการเงิน	82
6.2 แหล่งเงินทุน	82
6.3 ผลการดำเนินงานและสถานภาพทางการเงิน	84
6.4 ปัญหาและความต้องการความช่วยเหลือด้านการเงิน	86
6.4.1 ปัญหาด้านการเงิน	86
6.4.2 ความต้องการทางการเงินของกลุ่มฯ	86
6.5 ศักยภาพทางการเงิน	87
บทที่ 7 SWOT Analysis ของกลุ่มฯ	88
7.1 จุดแข็ง	88
7.1.1 การผลิต	88
7.1.2 การตลาด	88
7.2 จุดอ่อน	88
7.2.1 การจัดการองค์กร	88
7.2.2 การผลิต	89

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
7.2.3 การตลาด	89
7.2.4 การเงิน	90
7.3 โอกาส	90
7.3.1 การผลิต	90
7.3.2 การตลาด	90
7.4 ข้อจำกัด	90
7.4.1 การผลิต	90
7.4.2 การตลาด	90
7.4.3 การเงิน	91
บทที่ 8 บทสรุป	92
8.1 สรุปผลการศึกษา	92
8.1.1 การจัดการองค์กร	92
8.1.2 การผลิต	92
8.1.3 การตลาด	94
8.1.4 การเงิน	95
8.2 ศักยภาพการพัฒนา	96
8.3 ข้อเสนอแนะการปรับปรุง	97
เอกสารอ้างอิง	98
ภาคผนวก ก. รูปภาพ	
ภาคผนวก ข. การคำนวณต้นทุนการผลิต	
ภาคผนวก ค. ต้นทุนการผลิต	

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
1.1 จำนวนผู้ผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านในภาคเหนือตอนบน	4
1.2 จำนวนตัวอย่างในการศึกษา แยกตามรายผลิตภัณฑ์	4
1.3 พื้นที่ศึกษาหัตถกรรมแต่ละประเภท แยกตามรายจังหวัด	5
1.4 แหล่งผลิตผ้าทอ	20
2.1 แสดงจำนวนประชากรของหมู่บ้านค้ำปิ่นใจ	31
2.2 แสดงจำนวนประชากรหมู่บ้านค้ำปิ่นใจจำแนกตามช่วงอายุ	32
2.3 สัดส่วนของประชากรหมู่บ้านค้ำปิ่นใจจำแนกตามระดับการศึกษา	32
2.4 กลุ่มในหมู่บ้านค้ำปิ่นใจ	33
3.1 ปัจจัยหลักในการผลิตไหมโฮตอิน	40
3.2 ผลการดำเนินงานของกลุ่มผู้ผลิตไหมโฮตอินในปี พ.ศ.2544	41
3.3 ประวัติคณะกรรมการของกลุ่มฯ	43
3.4 แหล่งให้ความสนับสนุนและช่วยเหลือแก่กลุ่มฯ	47
4.1 ช่วงเวลาการผลิตผลิตภัณฑ์ชนิดต่างๆ ของกิจการ	51
4.2 ปริมาณการผลิตโดยเฉลี่ยจำแนกตามผลิตภัณฑ์ผ้าทอของกิจการในช่วงการผลิตปกติ	52
4.3 ช่วงเวลาการจัดหาวัตถุดิบ	52
4.4 การจัดหาวัตถุดิบของกิจการ	53
4.5 วัสดุ และอุปกรณ์การผลิต	54
4.6 บรรจุภัณฑ์	55
4.7 ค่าจ้างการผลิตในบางกระบวนการผลิตผ้าทอ	57
4.8 การเปลี่ยนแปลงจำนวนแรงงานการผลิตของกิจการ	58
4.9 ต้นทุนการผลิตของสไบจก พิมพ์ 4 หลบ	60
4.10 ต้นทุนการผลิตของผ้าขึ้นตีนจก พิมพ์ 8 หลบ	62
4.11 ต้นทุนการผลิตของผ้าขึ้นตีนจก พิมพ์ 8 หลบ	64
4.12 ผลตอบแทนและอัตราผลตอบแทนจำแนกรายผลิตภัณฑ์	66
5.1 การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ของทางกลุ่มฯ	72
5.2 ราคาและการตั้งราคาในแต่ละระดับจำแนกรายผลิตภัณฑ์	78
5.3 การเปลี่ยนแปลงทางราคาผลิตภัณฑ์ผ้าทอ	79
6.1 แหล่งให้การสนับสนุนและช่วยเหลือทางด้านการเงินแก่กลุ่มฯ	83
6.2 อัตราการผลิตรายเดือนจำแนกตามชนิดของผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ	85
6.3 ผลการดำเนินงานของกลุ่มฯ	86
8.1 การเปลี่ยนแปลงการผลิตของกลุ่มฯ	94

สารบัญแผนภาพ

แผนภาพที่	หน้า
1.1 โครงสร้างและกลไกการตลาดผ้าทอพื้นเมืองระดับประเทศ	26
3.1 ที่ตั้งของสถานประกอบการ	37
3.2 โครงสร้างองค์กร	43
3.4 โครงสร้างการบริหารของกลุ่มฯ	45
4.1 การเปลี่ยนแปลงทางด้านแรงงานการผลิตของกลุ่มฯ	56
4.2 กรรมวิธีการผลิตผ้าทอของกลุ่มฯ	67
4.3 สภาพและผังของสถานที่ผลิต	68
5.1 ช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ	73
5.2 ช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ ในช่วงปี พ.ศ.2535 -2537	74
5.3 ช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ ในช่วงปี พ.ศ.2538 -2541	75
5.4 ช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ ในช่วงปี พ.ศ.2542 -2543	76

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ที่มาและความสำคัญของการศึกษา

หัตถกรรมนับเป็นการผลิตนอกการเกษตรที่มีความสำคัญของไทย เนื่องจากสามารถรองรับแรงงานได้ถึง 5.24 ล้านคน ในปี 2543 (สำรวจรอบที่ 1 (ก.พ.) โดยสำนักงานสถิติแห่งชาติ) หรือคิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 28.59 ของแรงงานนอกภาคเกษตรทั้งหมด และการจ้างงานในสาขาหัตถกรรมได้เพิ่มขึ้นจากปี 2541 ร้อยละ 14.46 ซึ่งแสดงให้เห็นว่าสาขาการผลิตดังกล่าวเป็นที่พึ่งพิงของกำลังแรงงานได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้สินค้าหัตถกรรมยังเป็นที่นิยมของชาวต่างประเทศและทำรายได้ให้แก่ประเทศอย่างมาก และการพัฒนาอุตสาหกรรมหัตถกรรมในระดับชุมชนยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาชนบทซึ่งเน้นหนักในเรื่องของธุรกิจชุมชน เพื่อยกระดับรายได้และเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน นอกจากนี้การส่งเสริมอุตสาหกรรมหัตถกรรมในชุมชนจะมีส่วนช่วยอนุรักษ์และสืบสานศิลปวัฒนธรรมของแต่ละชุมชน ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำรงไว้ซึ่งเอกลักษณ์ของชาติ

แม้อุตสาหกรรมหัตถกรรมในภาพรวมจะมีการเติบโตค่อนข้างดีในช่วง 5 ปีที่ผ่านมา แต่ในระดับจุลภาควิธีการดำเนินงานหัตถกรรมในแต่ละชุมชนค่อนข้างแตกต่างกันทั้งในด้านการประกอบการเชิงธุรกิจ อันนำมาซึ่งรายได้ของผู้ประกอบการ หรือกลุ่มประกอบการ ตลอดจนคุณภาพของงานฝีมือและการใช้เทคโนโลยี ดังจะเห็นได้จากการคัดเลือกผลิตภัณฑ์เข้าสู่โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ซึ่งปรากฏว่า ผลิตภัณฑ์ชนิดเดียวกันมีคุณภาพแตกต่างกันอย่างมาก และแม้แต่ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับคัดเลือกเข้าสู่โครงการแล้วก็ยังมีศักยภาพที่จะปรับปรุงให้ดียิ่งขึ้นไปได้อีกมาก จากการสำรวจเบื้องต้นได้พบว่า แม้งานหัตถกรรมทุกประเภทได้เกี่ยวความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์อย่างเป็นรูปธรรมแล้วก็ตาม แต่ผู้ผลิตงานหัตถกรรมยังคงประสบปัญหาในหลายด้าน อาทิเช่น ปัญหาด้านวัตถุดิบในงานปั้น เทคโนโลยีเตาเผาของเครื่องปั้นดินเผา การย้อมสีในผ้าฝ้าย การกำหนดราคาในงานผลิตภัณฑ์กระดาษสา และการจัดการองค์กรของกลุ่มหัตถกรรม เป็นต้น

สำหรับรายงานฉบับนี้ มุ่งศึกษาในระดับจุลภาค คือ ระดับผู้ประกอบการ หรือกลุ่มประกอบการ ทั้งนี้เพื่อให้ได้บทเรียนจากความสำเร็จ หรือปัญหาอุปสรรคของหน่วยประกอบการ อันจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางปรับปรุงธุรกิจของแต่ละหน่วยประกอบการเป็นสำคัญ

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

วัตถุประสงค์ของการศึกษานี้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพ ชีตความสามารถในการแข่งขัน และความเข้มแข็งทางด้านการผลิต การตลาด การเงิน และการจัดองค์กรของผู้ประกอบการหัตถกรรมพื้นบ้าน อันจะส่งผลต่อการยกระดับรายได้ของหน่วยประกอบการและการจ้างงานในท้องถิ่น

เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ดังกล่าวนี้ จึงมีวัตถุประสงค์เฉพาะกล่าวคือ

1. เพื่อทราบถึงสภาพปัจจุบันและพัฒนาการของงานหัตถกรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะลึกถึงผู้ประกอบการแต่ละราย (รายเดี่ยวหรือรายกลุ่ม) ในประเด็นต่าง ๆ อาทิ โครงสร้างการผลิต โครงสร้างการตลาด โครงสร้างทางการเงิน การระดมทุน ลักษณะการประกอบการหรือการดำเนินธุรกิจ รูปแบบการจัดองค์กร เทคโนโลยีการผลิต/แปรรูป การเงิน และศักยภาพในการขยายธุรกิจและขยายตลาด รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ของผู้ประกอบการในอุตสาหกรรมหัตถกรรมพื้นบ้าน โดยเฉพาะอย่างยิ่งทางด้านเทคโนโลยี ซึ่งหมายรวมถึงเทคโนโลยีที่มาจากภูมิปัญญาท้องถิ่นด้วย
2. เพื่อทำแผนการปรับปรุงโครงสร้างการผลิต การตลาด การเงิน และการจัดองค์กรที่เหมาะสมให้แก่ผู้ประกอบการเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็ง สามารถแข่งขันและสร้างรายได้อย่างยั่งยืน
3. เพื่อจัดทำ Website สำหรับใช้ในการส่งเสริมการขายให้แก่ผู้ประกอบการหัตถกรรมพื้นบ้าน และเพื่อเป็นฐานข้อมูลให้กับผู้ประกอบการในด้านเทคโนโลยี สถาบันการเงิน และการตลาด

1.3 ขอบเขตการศึกษา

การศึกษาการปรับปรุงโครงสร้างธุรกิจหัตถกรรมพื้นบ้านในรายงานนี้ เป็นการศึกษาแบบเจาะลึกเป็นรายผู้ประกอบการและรายผลิตภัณฑ์ในลักษณะกรณีศึกษา ทั้งนี้เพื่อทราบสภาพการผลิตและการตลาด รวมถึงปัญหาและอุปสรรคที่แท้จริงและชัดเจนของผู้ประกอบการแต่ละราย และผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด

1.4 ระเบียบวิธีการวิจัย

1.4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษานี้จะมุ่งเน้นการเก็บข้อมูลภาคสนามเป็นสำคัญ ซึ่งจะได้จากการสำรวจและการสัมภาษณ์เจาะลึกจากผู้ประกอบการอุตสาหกรรมหัตถกรรมพื้นบ้าน ประกอบกับวิธีการสังเกตการณ์ โดยเยี่ยมสัมภาษณ์ผู้ประกอบการหลายครั้ง (multiple visits)

1.4.2 การเลือกกลุ่มตัวอย่าง และพื้นที่ศึกษา (ของโครงการหลัก)

พื้นที่ในการศึกษา

พื้นที่ที่เลือกทำการศึกษา ได้แก่ จังหวัดในภาคเหนือตอนบน ซึ่งมีจำนวนผู้ผลิตหัตถกรรมรวมทั้งสิ้นถึง 1,403 ราย (ตารางที่ 1.1)

ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้าน

เลือกผลิตภัณฑ์หัตถกรรมพื้นบ้านที่จะศึกษาโดยพิจารณาจากพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้านในท้องถิ่น และยึดรูปแบบการจัดประเภทตามแบบของศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ทั้งสิ้น 5 ประเภท ได้แก่ :

- (1) เครื่องปั้นดินเผาและเซรามิค (2) ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า (3) กระดาษสาและผลิตภัณฑ์จากกระดาษสา (4) ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ หวาย และเส้นใยพืช และ (5) ไม้แกะสลักและผลิตภัณฑ์จากไม้

จำนวนตัวอย่างของผลิตภัณฑ์แต่ละประเภทจะถูกกำหนดให้มีทั้งรายกลุ่มและรายเดี่ยว โดยจะให้น้ำหนักกับจำนวนของผู้ประกอบการรายกลุ่มมากกว่าโดยเปรียบเทียบ ทั้งนี้เพื่อสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่ต้องการศึกษาธุรกิจชุมชน (ตารางที่ 1.2) สำหรับธุรกิจเชรามิคและเครื่องปั้นดินเผา และธุรกิจไม้แกะสลักและผลิตภัณฑ์จากไม้นั้น ส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการรายเดี่ยวซึ่งมีขนาดใหญ่ (ระดับโรงงาน) ดังนั้นสัดส่วนจำนวนตัวอย่างที่เลือกทำการศึกษาต่อจำนวนผู้ผลิตทั้งหมด จึงน้อยกว่าผลิตภัณฑ์ประเภทอื่น ๆ

ผู้ประกอบการ

ตัวอย่างผู้ประกอบการที่ถูกเลือกเพื่อศึกษาในเชิงกรณีศึกษานั้น มีทั้งสิ้น 40 ราย (ทั้งผู้ประกอบการรายกลุ่มและรายเดี่ยว) ซึ่งจะเน้นถึงผู้ประกอบการธุรกิจระดับชุมชนประเภทกลุ่มเป็นสำคัญ โดยตัวอย่างผู้ประกอบการรายกลุ่มมีจำนวน 35 ราย (ร้อยละ 87.5 ของตัวอย่างทั้งหมด) ส่วนตัวอย่างผู้ประกอบการรายเดี่ยวมีทั้งสิ้น 5 ราย (ตารางที่ 1.3) โดยมุ่งเน้นไปที่ธุรกิจชุมชนที่สามารถเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาได้

สำหรับการคัดเลือกตัวอย่างจะพิจารณาจาก

1. กรณีผู้ประกอบการรายกลุ่ม

-: ผู้ประกอบการต้องผ่านเกณฑ์การพิจารณาต่อไปนี้ อย่างน้อย 1 ข้อ

1. เป็นผู้ประกอบการที่มีชื่อเสียง หรือได้รับรางวัลหมู่บ้านอุตสาหกรรมดีเด่น
2. เป็นผู้ประกอบการที่อยู่ในโครงการหมู่บ้านอุตสาหกรรม
3. เป็นผู้ประกอบการที่ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 หรือศูนย์พัฒนาอุตสาหกรรมเครื่องเคลือบดินเผา ให้คำแนะนำว่ามีศักยภาพทั้งทางด้านการผลิตและการตลาด และมีลักษณะผลิตภัณฑ์ที่ตลาดให้ความสนใจ
4. กิจกรรมของผู้ประกอบการตั้งอยู่ในจังหวัดที่เป็นแหล่งผลิตที่สำคัญ
5. กิจกรรมของผู้ประกอบการ มีความต้องการความช่วยเหลือในการปรับปรุงโครงสร้างของกิจการ

2. กรณีผู้ประกอบการรายเดี่ยว

-: ผู้ประกอบการต้องผ่านเกณฑ์การพิจารณาต่อไปนี้ อย่างน้อย 1 ข้อ

1. เป็นผู้ประกอบการที่ศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1 ให้คำแนะนำว่ามีศักยภาพ และมีลักษณะผลิตภัณฑ์ที่ตลาดให้ความสนใจ
2. กิจกรรมของผู้ประกอบการตั้งอยู่ในจังหวัดที่เป็นแหล่งผลิตที่สำคัญ

ทั้งนี้อยู่ภายใต้เงื่อนไขที่ว่าธุรกิจดังกล่าวมีศักยภาพที่จะพัฒนาได้ (ดังได้กล่าวมาแล้วข้างต้น)

ตารางที่ 1.1 จำนวนผู้ผลิตหัตถกรรมพื้นบ้านในภาคเหนือตอนบน

ประเภทผลิตภัณฑ์	จำนวนผู้ผลิตในภาคเหนือตอนบน (ราย)									
	แม่ฮ่องสอน	เชียงใหม่	เชียงใหม่	ลำพูน	ลำปาง	พะเยา	แพร่	น่าน	ตาก	รวม
เครื่องปั้นดินเผาและเซรามิค	-	9	82	1	163	7	1	2	1	266
ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า	18	55	212	67	18	25	65	32	6	498
กระดาสา และผลิตภัณฑ์จากกระดาสา	5	9	83	8	21	2	13	7	-	148
ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ หวาย และเส้นใยพืช	11	8	35	18	18	28	16	30	9	173
อัญมณี	2	16	41	1	-	1	-	7	1	69
ไม้แกะสลัก และผลิตภัณฑ์จากไม้	-	3	103	22	5	1	15	2	-	151
เครื่องเงิน	-	-	22	-	-	-	-	-	-	22
อื่น ๆ	2	4	42	1	15	-	11	-	1	76
รวมรายจังหวัด (ราย)	38	104	620	118	240	64	121	80	18	1,403

ที่มา : สรุปจากข้อมูลของศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 1, 2542

ตารางที่ 1.2 จำนวนตัวอย่างในการศึกษา แยกตามรายผลิตภัณฑ์

ประเภท	จำนวนผู้ผลิต (ราย)	จำนวนตัวอย่าง (ราย)		
		กลุ่ม	รายเดี่ยว	รวม
เครื่องปั้นดินเผาและเซรามิค	266	3	1	4
ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า	498	14	2	16
กระดาสาและผลิตภัณฑ์จากกระดาสา	148	5	1	6
ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ หวาย และเส้นใยพืช	173	11	1	12
ไม้แกะสลักและผลิตภัณฑ์จากไม้	151	2	0	2
รวม	1,236	35	5	40

ตารางที่ 1.3 พื้นที่ศึกษาหัตถกรรมแต่ละประเภท แยกตามรายจังหวัด

ประเภทผลิตภัณฑ์	จังหวัด	จำนวนตัวอย่าง (ราย)		
		กลุ่ม	รายเดี่ยว	รวม
เครื่องปั้นดินเผาและเซรามิค	ลำปาง	1	-	1
	เชียงราย	2	-	2
	เชียงใหม่	-	1	1
	รวม	3	1	4
ผ้าและผลิตภัณฑ์จากผ้า	เชียงราย	1	-	1
	พะเยา	2	-	2
	แพร่	2	-	2
	น่าน	2	-	2
	เชียงใหม่	5	2	7
	ลำพูน	2	-	2
	รวม	14	2	16
กระดาศา และผลิตภัณฑ์จากกระดาศา	ลำปาง	3	-	3
	เชียงใหม่	2	1	3
	รวม	5	1	6
ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ หวาย และเส้นใยพืช	เชียงใหม่	2	1	3
	ลำปาง	1	-	1
	ตาก	2	-	2
	พะเยา	6	-	6
	รวม	11	1	12
ไม้แกะสลัก และผลิตภัณฑ์จากไม้	เชียงใหม่	2	0	2
รวมทั้งหมด		35	5	40

1.4.3 วิเคราะห์

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการปรับปรุงโครงสร้างอุตสาหกรรมหัตถกรรมพื้นบ้านในภาคเหนือตอนบนนี้ ครอบคลุมทั้งในส่วนของผู้ประกอบการ และผู้ซื้อ โดยทางด้านผู้ประกอบการนั้นจะประกอบด้วยการศึกษาโครงสร้างการจัดองค์กรและการบริหารงานของผู้ประกอบการทั้งรายเดี่ยวและรายกลุ่ม โครงสร้างการผลิต โครงสร้างการตลาด และโครงสร้างทางการเงิน

ในการศึกษาโครงสร้างแต่ละด้านของผู้ประกอบการ มีระเบียบวิธีวิจัยดังนี้

โครงสร้างการจัดองค์กรและการบริหารงาน

การศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างการจัดองค์กรและการบริหารงาน จะใช้วิธีการสัมภาษณ์ผู้ประกอบการแต่ละรายเกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของกิจการ วัตถุประสงค์การจัดตั้ง และลักษณะของธุรกิจ (รายกลุ่ม หรือรายเดี่ยว) และสำหรับธุรกิจประเภทกลุ่ม การศึกษาครอบคลุมรูปแบบการจัดองค์กร ขนาดของธุรกิจโดยพิจารณาจากจำนวนสมาชิก ลักษณะการกระจายการถือหุ้น และความสอดคล้องกันระหว่างหน้าที่ตามตำแหน่งงานกับงานที่ปฏิบัติจริง

โครงสร้างการผลิต

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับโครงสร้างการผลิตนั้น จะประกอบด้วยความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ การคัดคุณภาพของวัตถุดิบ การควบคุมและตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ เทคโนโลยีการผลิต ต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิต และความต้องการความช่วยเหลือด้านการผลิต รวมถึงศักยภาพของผลิตภัณฑ์ อันประกอบด้วย ศักยภาพในการทำกำไรต่อหน่วย ศักยภาพทางด้านยอดขาย และศักยภาพทางด้านยอดขายรวมและกำไรรวม

1. ชนิดและสัดส่วนของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิด เพื่อแสดงถึงความหลากหลายของผลิตภัณฑ์
2. การคัดคุณภาพของวัตถุดิบ การควบคุมและตรวจสอบคุณภาพของผลิตภัณฑ์ และเทคโนโลยีการผลิต จะศึกษาโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์และสังเกตการณ์จากผู้ประกอบการแต่ละราย ว่ามีวิธีการและขั้นตอนการปฏิบัติอย่างไร และนำมาประมวลผลร่วมกันเพื่อหาข้อสรุปที่ชัดเจน

3. ต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิต

การศึกษาต้นทุนและผลตอบแทนในการผลิตจะใช้วิธีการคำนวณดังนี้

- 3.1 ต้นทุนรวมต่อการผลิต

$$\text{ต้นทุนรวมต่อครั้ง} = \text{ต้นทุนผันแปรต่อครั้ง} + \text{ต้นทุนคงที่ต่อครั้ง}$$

- 3.2 ต้นทุนต่อหน่วย

$$\text{ต้นทุนต่อหน่วย} = \text{ต้นทุนรวมต่อครั้ง} / \text{ปริมาณการผลิตต่อครั้ง}$$

- 3.3 ผลตอบแทนสุทธิต่อการผลิต

$$\text{ผลตอบแทนสุทธิต่อการผลิต} = \text{รายได้รวมต่อครั้ง} - \text{ต้นทุนรวมต่อครั้ง}$$

- 3.4 ผลตอบแทนสุทธิต่อหน่วย

$$\text{ผลตอบแทนสุทธิต่อหน่วย} = \text{ผลตอบแทนสุทธิต่อครั้ง} / \text{ปริมาณการผลิตต่อครั้ง}$$

- 3.5 ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปรต่อครั้ง

$$\text{ผลตอบแทนเหนือต้นทุนผันแปรต่อครั้ง} = \text{รายได้รวมต่อครั้ง} - \text{ต้นทุนผันแปรต่อครั้ง}$$

4. ความต้องการความช่วยเหลือด้านการผลิต จะศึกษาโดยใช้วิธีการสัมภาษณ์

ผู้ประกอบการแต่ละราย และนำมาประมวลผลร่วมกันเพื่อหาข้อสรุปที่แน่ชัดในระดับอุตสาหกรรม

5. ศักยภาพในการทำกำไรต่อหน่วย

การศึกษาทำกำไรต่อหน่วย ประกอบด้วย อัตรากำไรต่อราคาขาย และอัตรากำไรต่อต้นทุน

5.1 อัตรากำไรต่อราคาขาย

$$\text{อัตรากำไรต่อราคาขาย} = (\text{กำไรต่อหน่วย} / \text{ราคาขายต่อหน่วย}) \times 100$$

5.2 อัตรากำไรต่อต้นทุน

$$\text{อัตรากำไรต่อต้นทุน} = (\text{กำไรต่อหน่วย} / \text{ต้นทุนต่อหน่วย}) \times 100$$

6. ศักยภาพทางด้านยอดขาย

การศึกษาศักยภาพทางด้านยอดขายนั้น พิจารณาจากยอดขายเฉลี่ยต่อรายต่อปี

$$\text{ยอดขายเฉลี่ยต่อรายต่อปี} = \text{ยอดขายรวมตลอดปีของผู้ประกอบการทุกราย} / \text{จำนวนผู้ประกอบการ}$$

7. ศักยภาพทางด้านยอดขายรวมและกำไรรวม

การศึกษาศักยภาพทางด้านยอดขายรวมและกำไรรวมประกอบด้วย ยอดขายผลิตภัณฑ์หลักเฉลี่ยต่อรายต่อปี อัตรายอดขายผลิตภัณฑ์หลักต่อยอดขายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมรวม อัตรากำไรจากหัตถกรรมต่อยอดขายทั้งหมดของกิจการ ยอดขายรวมเฉลี่ยต่อรายต่อปี และยอดขายผลิตภัณฑ์อื่นทุกชนิดที่ไม่ใช่หัตถกรรมเฉลี่ยต่อรายต่อปี ทั้งนี้ผลิตภัณฑ์หลัก หมายถึงผลิตภัณฑ์หัตถกรรมที่มีศักยภาพมากที่สุดของผู้ประกอบการ และมีการผลิตเป็นระยะเวลานานพอสมควร

7.1 ยอดขายผลิตภัณฑ์หลักเฉลี่ยต่อรายต่อปี

$$\text{ยอดขายผลิตภัณฑ์หลักเฉลี่ยต่อรายต่อปี}$$

$$= \text{ยอดขายผลิตภัณฑ์หลักตลอดปีของผู้ประกอบการทุกราย} / \text{จำนวนผู้ประกอบการ}$$

7.2 อัตรายอดขายผลิตภัณฑ์หลักต่อยอดขายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมรวม

$$\text{อัตรายอดขายผลิตภัณฑ์หลักต่อยอดขายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมรวม}$$

$$= (\text{ยอดขายผลิตภัณฑ์หลักต่อปี} / \text{ยอดขายผลิตภัณฑ์หัตถกรรมรวมต่อปี}) \times 100$$

7.3 อัตรากำไรจากหัตถกรรมต่อยอดขายทั้งหมดของกิจการ

$$\text{อัตรากำไรจากหัตถกรรมต่อยอดขายทั้งหมดของกิจการ}$$

$$= (\text{กำไรจากหัตถกรรมต่อปี} / \text{ยอดขายทั้งหมดของกิจการต่อปี}) \times 100$$

7.4 ยอดขายรวมเฉลี่ยต่อรายต่อปี

$$\text{ยอดขายรวมเฉลี่ยต่อรายต่อปี} = (\text{ยอดขายรวมทั้งปีของผู้ประกอบการทุกราย} / \text{จำนวนผู้ประกอบการ})$$

7.5 ยอดขายผลิตภัณฑ์อื่นทุกชนิดที่ไม่ใช่หัตถกรรมเฉลี่ยต่อรายต่อปี

$$\text{ยอดขายผลิตภัณฑ์อื่นทุกชนิดที่ไม่ใช่หัตถกรรมเฉลี่ยต่อรายต่อปี}$$

$$= \text{ยอดขายผลิตภัณฑ์อื่นทุกชนิดที่ไม่ใช่หัตถกรรมรวมทั้งปีของผู้ประกอบการทุกราย} / \text{จำนวนผู้ประกอบการ}$$

โครงสร้างทางการเงิน

การศึกษาถึงโครงสร้างการเงินนั้น ประกอบด้วยการศึกษาเกี่ยวกับ การตัดสินใจในด้านการบริหารการเงิน การจัดทำบัญชี การกู้ยืมเงิน การวางแผนการใช้จ่ายเงิน และศักยภาพทางการเงิน

สำหรับการศึกษาเกี่ยวกับ การตัดสินใจในด้านการบริหารการเงิน การจัดทำบัญชี การกู้ยืมเงิน และการวางแผนการใช้จ่ายเงินนั้น จะใช้วิธีสัมภาษณ์ผู้ประกอบการแต่ละราย แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา และสรุปเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานสำหรับใช้พิจารณาประกอบกับข้อมูลด้านศักยภาพทางการเงิน

การศึกษาศักยภาพทางการเงินนั้น จะมีการวิเคราะห์อัตราส่วนทางการเงิน ดังนี้

1. อัตราส่วนแสดงสภาพคล่อง (Liquidity Ratio) ซึ่งชี้ให้เห็นถึงสภาพคล่องระยะสั้นของธุรกิจ ประกอบด้วยอัตราส่วนดังต่อไปนี้

- 1.1 อัตราส่วนทุนหมุนเวียน (หรืออัตราส่วนเดินสะพัด)

$$= \text{สินทรัพย์หมุนเวียน} / \text{หนี้สินหมุนเวียน (current ratio)}$$

$$= CA / CL \quad (\text{เท่า})$$
- 1.2 อัตราส่วนสภาพคล่องระยะสั้น (หรืออัตราส่วนทุนหมุนเวียน หรืออัตราส่วนฉับพลัน) (Acid Test Ratio หรือ Quick Ratio)

$$= (\text{สินทรัพย์หมุนเวียน} - \text{สินค้าคงคลัง}) / CL = \text{สินทรัพย์สภาพคล่อง} / CL \quad (\text{เท่า})$$
- 1.3 อัตราส่วนสภาพคล่องของกระแสเงินสด (Cash Flow Liquidity Ratio)

$$= (\text{เงินสด} + \text{หลักทรัพย์} + \text{กระแสเงินสดจากกิจกรรมดำเนินงาน}) / CL \quad (\text{เท่า})$$
- 1.4 ทุนหมุนเวียนสุทธิ (Working Capital) = CA – CL (บาท)

2. อัตราส่วนแสดงประสิทธิภาพในการดำเนินงาน (Activity / efficiency Ratio)

อัตราส่วนต่อไปนี้ชี้ให้เห็นประสิทธิภาพและสภาพคล่องระยะยาวของธุรกิจ ซึ่งประกอบด้วย:

- 2.1 อัตราการหมุนเวียนของลูกหนี้การค้า (Accounts Receivable Turnover Ratio)

$$= \text{ยอดขายเชื่อ} / \text{ลูกหนี้การค้าถัวเฉลี่ย} \quad (\text{ครั้ง หรือ รอบ})$$
- 2.2 ระยะเวลาเฉลี่ยในการเก็บหนี้ (Average Collection Period)

$$= 365 \text{ วัน} / \text{อัตราการหมุนเวียนของลูกหนี้การค้า} \quad (\text{วัน})$$
- 2.3 อัตราการหมุนเวียนเจ้าหนี้การค้า

$$= \text{ยอดซื้อเชื่อ} / \text{เจ้าหนี้การค้าถัวเฉลี่ย} \quad (\text{ครั้ง หรือ รอบ})$$
- 2.4 ระยะเวลาเฉลี่ยในการชำระหนี้

$$= 365 / \text{อัตราการหมุนเวียนเจ้าหนี้การค้า} \quad (\text{วัน})$$
- 2.5 อัตราการหมุนเวียนของสินค้าคงคลัง (Inventory Turnover Ratio)

$$= \text{ต้นทุนสินค้าขาย} / \text{สินค้าคงคลังเฉลี่ย} \quad (\text{ครั้ง หรือ รอบ})$$
- 2.6 อายุสินค้า หรือระยะเวลาที่เก็บสินค้าไว้ก่อนขาย (Inventory Turnover in days)

$$= 365 \text{ วัน} / \text{อัตราการหมุนเวียนของสินค้าคงคลัง} \quad (\text{วัน})$$
- 2.7 1 รอบธุรกิจ (Operating Cycle)

$$= \text{ระยะเวลาเฉลี่ยในการเก็บหนี้} + \text{อายุสินค้า} \quad (\text{วัน})$$

2.8 อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์ทั้งหมด (Total Asset Turnover Ratio)

$$= \text{ยอดขาย} / \text{สินทรัพย์ทั้งหมด} \quad (\text{ครั้ง หรือ เท่า})$$

$$= S / \text{Total Asset หรือ } S / (CA+FA)$$

2.9 อัตราการหมุนเวียนของสินทรัพย์ถาวร (Fixed Assets Turnover Ratio)

$$= \text{ยอดขาย} / \text{สินทรัพย์ถาวรสุทธิ} \quad (\text{ครั้ง หรือ เท่า})$$

$$= S / FA$$

3. อัตราส่วนแสดงความสามารถในการกู้ยืม หรือความเสี่ยงในการกู้ยืม

(Debt Ratio or Leverage Ratio)

3.1 อัตราส่วนหนี้สินต่อสินทรัพย์ทั้งหมด (Debt Ratio)

$$= (\text{หนี้สินทั้งหมด} / \text{สินทรัพย์ทั้งหมด}) \times 100\%$$

3.2 หนี้สินต่อส่วนของเจ้าของ (D/E)

$$= \text{หนี้สิน} / \text{ส่วนของเจ้าของ} \quad (\text{เท่า})$$

3.3 อัตราส่วนหนี้ระยะยาวต่อเงินลงทุนรวม (Long - Term Debt/Total Capitalization)

$$= \text{หนี้ระยะยาว} / (\text{หนี้ระยะยาว} + \text{ส่วนของผู้ถือหุ้น}) \quad (\text{เท่า})$$

3.4 อัตราส่วนแสดงความสามารถในการจ่ายดอกเบี้ย (Times Interest Earning or Interest Coverage Ratio)

$$= \text{กำไรจากการดำเนินงาน} / \text{ดอกเบี้ยจ่าย} = EBIT / I \quad (\text{เท่า})$$

3.5 อัตราส่วนแสดงความสามารถในการจ่ายค่าใช้จ่ายประจำ

$$(\text{Fix Charge Coverage Ratio})$$

$$= (EBIT + \text{ค่าเช่า}) / (I + \text{ค่าเช่า}) \quad (\text{เท่า})$$

3.6 Degree of Financial Leverage

$$= EBIT / (EBIT - I) = EBIT / EBT \quad (\text{เท่า})$$

4. อัตราส่วนแสดงความสามารถในการทำกำไร (Profitability Ratio)

4.1 อัตราส่วนกำไรสุทธิต่อยอดขาย (Net Profit Margin)

$$= (\text{กำไรสุทธิหลังหักภาษี} / \text{ยอดขาย}) \times 100\%$$

$$= (EAT / S) \times 100\%$$

4.2 อัตราส่วนกำไรเบื้องต้นต่อยอดขาย (Gross Profit Margin)

$$= (GP / S) \times 100\%$$

4.3 อัตราการจ่ายเงินปันผล (Dividend Payout Ratio)

$$= (\text{เงินปันผลต่อหุ้น} / \text{กำไรสุทธิต่อหุ้น}) \times 100\%$$

5. อัตราส่วนทางการเงินที่แสดงถึง อัตราส่วนแสดงความสามารถในการทำกำไร (Profitability Ratio) และผลตอบแทนแก่ผู้ลงทุน (Return to Investors)

5.1 อัตราผลตอบแทนต่อการลงทุน (Return on Investment : ROI)

$$= (\text{กำไรสุทธิหลังหักภาษี} / \text{สินทรัพย์รวม}) \times 100\%$$

$$= (\text{EAT} / \text{Total Assets}) \times 100\%$$

$$= ((\text{EAT}/\text{S}) \times (\text{S}/\text{TA})) \times 100\%$$

5.2 อัตราผลตอบแทนต่อสินทรัพย์รวม (Return on Total Assets : ROA)

$$= (\text{กำไรจากการดำเนินงาน} / \text{สินทรัพย์รวม}) \times 100\%$$

$$= (\text{EBIT} / \text{Total Assets}) \times 100\%$$

5.3 อัตราผลตอบแทนต่อส่วนของผู้ถือหุ้น (Return on Equity : ROE)

$$= (\text{กำไรสุทธิหลังหักภาษี} / \text{ส่วนของผู้ถือหุ้น}) \times 100\%$$

$$= (\text{EAT} / \text{Equity}) \times 100\%$$

5.4 กำไรต่อหุ้น (Earning per Share)

$$= \text{ผลตอบแทนแก่หุ้นสามัญ} / \text{จำนวนหุ้นสามัญทั้งหมด} \quad (\text{บาท/หุ้น})$$

5.5 ราคาตลาดต่อหุ้นต่อกำไรต่อหุ้น หรืออัตราส่วนราคาหุ้นต่อผลกำไร

(Price to Earning Ratio)

$$= \text{ราคาตลาดต่อหุ้น} / \text{กำไรสุทธิต่อหุ้น} \quad (\text{เท่า})$$

5.6 อัตราผลตอบแทนของเงินปันผล (Dividend Yield)

$$= (\text{เงินปันผลต่อหุ้น} / \text{ราคาตลาดต่อหุ้น}) \times 100\%$$

โครงสร้างทางการตลาดของผู้ประกอบการ

การศึกษาโครงสร้างการตลาดของผู้ประกอบการ เป็นการศึกษาแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และ ยอดขายโดยเฉลี่ยของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดในแต่ละช่องทางตลาด โดยสัมภาษณ์ผู้ประกอบการถึงกระบวนการตลาดของผลิตภัณฑ์ทุกชนิดที่ผู้ประกอบการทำการผลิต ข้อมูลส่วนนี้สามารถนำมาประมวลเพื่อสรุปเป็น แนวทางการขยายตลาดของผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดต่อไป

1.5 นิยามศัพท์

เครื่องกรอผ้า (ชนิดที่ 1) : อุปกรณ์ที่ใช้กรอผ้าที่เป็นลักษณะไจ เพื่อให้เส้นผ้าเรียงไปมาวนที่เครื่องกรอผ้า (ชนิดที่ 2) ซึ่งมีคำที่ใช้เหมือนกันต่าง ๆ ดังนี้ ระวังกรอผ้า กุ้ง กว้าง ตงกว้าง ก้วง กัง และโก่งกว้าง

เครื่องกรอผ้า (ชนิดที่ 2) :	อุปกรณ์ที่ใช้กรอผ้าจากเครื่องกรอผ้า (ชนิดที่ 1) และม้วนผ้าใส่หลอดพีวีซี หรือกระป๋อง โดยในปัจจุบันมีการดัดแปลงนามอเตอร์มาใช้ ซึ่งมีค่าที่ใช้เหมือนกันต่าง ๆ ดังนี้ จักรกวักผ้า เย็นขอ เย็น เครื่องกรอผ้าใส่หลอด เย็นขอ เย็น จักรปั่นผ้าและกวักผ้า และเครื่องปั่นผ้า
อุปกรณ์เรียงเส้นยืน (ชนิดที่ใช้กับที่เมือง) :	อุปกรณ์ที่ใช้เรียงผ้าเส้นยืน เพื่อให้มีขนาดความกว้างและยาวตามขนาดผ้าที่ต้องการ ซึ่งมีค่าที่ใช้เหมือนกันต่าง ๆ ดังนี้ ที่เรียงผ้าเส้นยืน ผะขอ ผะขอ พระขอหัวน ก้าง และหลักเข็นด้าย
ที่รวมผ้าเส้นพุ่ง :	อุปกรณ์ที่ใช้ม้วนผ้าเส้นพุ่ง ตั้งแต่ 2 เส้นถึง 9 เส้น ซึ่งมีค่าที่ใช้เหมือนกัน ได้แก่ เป็บัด
อุปกรณ์เรียงเส้นยืน (ชนิดที่ใช้กับที่กระตุก) :	อุปกรณ์ที่ใช้เรียงผ้าเส้นยืน เพื่อให้มีขนาดความกว้างและยาวตามขนาดผ้าที่ต้องการ ซึ่งมีค่าที่ใช้เหมือนกันต่าง ๆ ดังนี้ ค้างเรียงผ้าเส้นยืน ก้างค้างขึ้นเครือ และที่เรียงด้ายเส้นยืน
อุปกรณ์ม้วนผ้าก่อนขึ้นที่ :	อุปกรณ์ม้วนผ้าเส้นยืนที่ใช้งานกับที่กระตุก ก่อนที่จะนำผ้าขึ้นที่มีค่าอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันต่าง ๆ ดังนี้ ม้วนหนีบด้าย ที่หนีบผ้า และม้วนกอบบี
อุปกรณ์ม้วนผ้าบนที่ :	อุปกรณ์ม้วนผ้าเส้นยืนที่ใช้งานกับที่กระตุก มีค่าอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันต่าง ๆ ดังนี้ ม้วนผ้า และค้างม้วน
ไม้ชิงหน้าผ้า :	อุปกรณ์ที่ใช้ชิงหน้าผ้าให้ตั้งใช้ระหว่างการทอผ้าบนที่ มีค่าอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันดังนี้ ไม้ชนิดแบน ไม้ผ้าหูก และไม้ผัง
อุปกรณ์ยกเส้นยืน :	อุปกรณ์ที่ยกเส้นยืนให้แยกจากกันและสอดด้ายเส้นพุ่ง ใช้ระหว่างการทอผ้าบนที่ มีค่าอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันดังนี้ เขาสัน ไม้เก็บเขา ไม้ชนิดกลม และเขาลึก
ไม้ประกอบอุปกรณ์ยกเส้นยืน :	ไม้ที่ใช้ยกเส้นยืนให้แยกจากกันและสอดด้ายเส้นพุ่ง ใช้ระหว่างการทอผ้าบนที่ มีค่าอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันดังนี้ ไม้เขาสัน และไม้หาบเขา
ไม้สอดเส้นยืน :	ไม้ที่ใช้สอดเส้นยืนให้แยกจากกันและสอดด้ายเส้นพุ่ง ใช้ระหว่างการทอผ้าบนที่ มีค่าอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันดังนี้ ไม้ดาบ ไม้หلاب และไม้เผ่ายกดอก
ไม้เก็บลาย :	ไม้ที่ใช้เก็บลายหรือดอก ในการขั้นตอนการเก็บลายหรือดอก มีค่าอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันดังนี้ ไม้เก็บดอก ไม้เขายาว ไม้เขาดอก และไม้มุก
ไม้สอดเชือกในล่อน :	ไม้ที่ใช้สอดเชือกในล่อนให้แยกจากกันและขั้นตอนการเก็บลาย มีค่าอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันดังนี้ ไม้เต่า ไม้คัดดอก และไม้กวักดอก
พื้นหวี :	อุปกรณ์ร้อยด้ายเส้นยืนและใช้กระทบผ้าเวลาทอ มีค่าอื่น ๆ ที่ใช้เหมือนกันคือ ฟืม

ขอบพื้นหวี : อุปกรณ์ที่สวมขอบพื้นหวีทั้งด้านบนและล่าง มีคำอื่นที่ใช้เหมือนกัน คือ จะขัด และจะคัด

1.6 ทบทวนเอกสาร

1.6.1 ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

สมถวิล เจริญทรัพย์ (2539) และวิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2527) ได้ให้ความหมายของ “ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน” ไว้ว่า หมายถึง ศิลปหัตถกรรมที่เกิดขึ้นจากฝีมือของช่างในท้องถิ่น การประดิษฐ์สร้างสรรค์เป็นไปตามเทคนิควิธี และรูปแบบที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษ โดยมีการเรียนรู้เฉพาะภายในครอบครัว มิได้มีการถ่ายทอดให้บุคคลอื่น เพราะทำขึ้นใช้ภายในครอบครัวเป็นหลัก และการเรียนรู้จะถ่ายทอดในช่วงเวลาที่ว่างจากการเกษตร ซึ่งแต่ละครอบครัวมีเวลาวางไม่ตรงกัน จึงทำให้ไม่มีการถ่ายทอดให้ครอบครัวอื่น

การกำเนิดงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

สมถวิล เจริญทรัพย์ (2539) วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2527) และไทยล้านนา (2541) ได้กล่าวถึงสาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านว่ามี 3 ประการ คือ

1. เกิดจากความจำเป็นในการดำรงชีวิตของคนในชุมชน
2. เกิดจากสภาพทางภูมิศาสตร์และสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น
3. เกิดจากวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี ความเชื่อ และการนับถือศาสนาของคนในชุมชน

ลักษณะเฉพาะของศิลปหัตถกรรมและหัตถกรรมพื้นบ้าน

ศิลปหัตถกรรมและหัตถกรรมพื้นบ้านมีลักษณะเฉพาะตามที่ วิบูลย์ ลี้สุวรรณ (2527) ได้กล่าวไว้ดังนี้

1. สร้างขึ้นเพื่อประโยชน์ในการใช้สอย
2. สร้างขึ้นเป็นจำนวนมาก
3. ต้องมีราคาที่เหมาะสม
4. ต้องมีลักษณะเฉพาะถิ่น
5. เป็นผลผลิตของช่างฝีมือ (craftsman) ธรรมดา มิใช่จากฝีมือศิลปินชั้นเยี่ยม

ประเภทของงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านแบ่งออกได้เป็น 10 ประเภท (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2527) ได้แก่

1. เครื่องเคลือบดินเผา (Ceramics)

เครื่องเคลือบดินเผามีอยู่เกือบทุกภาคของประเทศ ซึ่งจะมีกรรมวิธีการผลิตและเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นที่แตกต่างกันไป เช่น การปั้นโอ่ง อ่าง กระถางเคลือบลายมังกร ของ จ.ราชบุรี เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน อ.โชคชัย จ.นครราชสีมา และเครื่องปั้นดินเผาของ จ.เชียงใหม่ เป็นต้น

2. การทอผ้าและการเย็บปักถักร้อย (Textile and Embroidery)

การทอผ้าและการเย็บปักถักร้อย ได้แก่ การทอผ้าในท้องถิ่นต่าง ๆ เช่น การทอผ้าไหมของภาคเหนือ และภาคอีสาน การทอผ้าเกาะยอ ของ จ.สงขลา การทอผ้าพุมเรียง อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี รวมถึงการเย็บ ปัก ถัก ร้อย เพื่อการตกแต่ง เช่น การทอยกดอก การทอจก และการประดับตกแต่งด้วยลูกปัดและกระຈก รวมถึงการทอธง หรือตุ่ง ของภาคเหนือ และภาคอีสาน

3. การแกะสลัก (Carving)

งานหัตถกรรมประเภทแกะสลัก ได้แก่ การแกะสลักเพื่อใช้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้ ด้วยวัสดุต่าง ๆ เช่น การทำครกหิน ที่อ่างศิลา จ.ชลบุรี การแกะสลักไม้สำหรับทำเครื่องเรือน เครื่องตกแต่งอาคารของภาคเหนือ การแกะสลักไม้เป็นรูปเคารพของภาคอีสาน การแกะสลักตัวหนังสือของภาคใต้ เป็นต้น

4. หัตถกรรมโลหะ (Metal Works)

งานหัตถกรรมโลหะ ได้แก่ การทำเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยเหล็ก เช่น จอบ เสียม มีด พร้า อารู และ การปั้นหล่อรูปเคารพ การทำเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยทองเหลือง ทองแดง สำริด ตะกั่ว รวมถึงการทำเครื่องประดับตกแต่งด้วย เงิน ทอง เป็นต้น การทำหัตถกรรมโลหะในปัจจุบันมีอยู่ทั่วไป เช่น การทำมีดอรัญญิกของ จ.อยุธยา การทำบาตร ที่บ้านบาตร กรุงเทพฯ และการทำเครื่องเงิน ของ จ.เชียงใหม่

5. เครื่องจักสาน (Basketry หรือ Mat)

เครื่องจักสาน ได้แก่ การสานและการถักภาชนะเครื่องใช้ต่าง ๆ ด้วย ไม้ไผ่ หวาย กก เชือก ป่าน ปอ กระจุต ใบลาน ใบลำเจียก ใบเตย ย่านลิเภา ฯลฯ การทำเครื่องจักสานเป็นหัตถกรรมที่ทำกันอย่างแพร่หลายที่สุด และกระจายอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ

6. การก่อสร้าง (Architectures)

การก่อสร้าง ได้แก่ งานสถาปัตยกรรมพื้นบ้านทั่วไป เช่น เรือนเครื่องสับ หรือเรือนไทยของภาคกลาง เรือนกาแลของภาคเหนือ เรือนเสาลอยของภาคใต้ และเรือนพื้นบ้านของภาคอีสาน เป็นต้น รวมถึงที่พักอาศัยชั่วคราว เช่น เพิง กระต๊อบ กระโจม เถิงนา ของภาคเหนือ เถียงไร่เถียงนาของภาคอีสาน และหน้าของภาคใต้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีงานศิลปกรรมทางพุทธศาสนา เช่น โบสถ์ หรือ สิม ของภาคอีสาน ซึ่งมีลักษณะของท้องถิ่นเด่นชัด

7. ภาพเขียน (Painting & Drawing)

หัตถกรรมประเภทภาพเขียน ได้แก่ งานจิตรกรรมหรือภาพเขียนระบายสี และภาพลายเส้นซึ่งมักเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนา เช่น การเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังตามโบสถ์และอุโบสถต่างๆ ที่แสดงให้เห็นลักษณะของฝีมือช่างพื้นบ้านอย่างเด่นชัด (เช่น ภาพเขียนภายนอกสิม หรือ โบสถ์ วัดไชยศรี อ.เมือง จ.ขอนแก่น) นอกจากนี้งานจิตรกรรมที่ถือว่าเป็นศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน คือ การตกแต่งเครื่องมือเครื่องใช้ของชาวชนบท เช่น การตกแต่งเกวียน หรือ กระจัง ของภาคเหนือ

8. การปั้นรูปและลวดลายประดับ (Sculpture and Decorating motive)

การปั้นรูปและลวดลายประดับ ได้แก่ งานประติมากรรมทั้งหลาย เช่น การปั้นพระพุทธรูป การปั้นรูปเคารพ และปั้นตุ๊กตาต่าง ๆ เช่น ตุ๊กตาเสียบบาล เป็นต้น งานปั้นจะเกี่ยวเนื่องกับพุทธศาสนาเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการปั้นลวดลายประดับที่นอกเหนือจากการตกแต่งอาคารทางพุทธศาสนานั้นไม่ค่อยปรากฏ

9. การทำเครื่องกระดาด

การทำเครื่องกระดาดพื้นบ้าน เช่น การทำกระดาดสาของภาคเหนือ การทำกระดาดข่อยของภาคกลาง เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีการทำกระดาดสำหรับใช้ตกแต่งในงานเทศกาล หรืองานนักขัตฤกษ์ต่าง ๆ ซึ่งมักตัดเป็นริ้ว และรูปพวงมาลัยดอกไม้ นานาชนิด รวมถึงการทำร่ม ว่าว หวีโชน และหน้ากาก

10. ประเพณีเบ็ดเตล็ด

เป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่ไม่แพร่หลาย และไม่สามารถจัดเข้าประเภทใดได้แน่นอน เช่น การจัดดอกไม้ การแกะสลักผลไม้ การแทงหยวก การทำหุ่นกระดาด การทำเครื่องดนตรี การทำยานพาหนะ เช่น เกวียน ล้อ เลื่อน ระตะ เป็นต้น

ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านภาคเหนือ

งานศิลปหัตถกรรมของภาคเหนือที่เกิดขึ้นตามลักษณะภูมิศาสตร์ของท้องถิ่นที่เห็นได้ชัด (วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, 2527) ได้แก่

1. แกะสลัก เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่อุดมด้วยป่าไม้ ชาวเหนือจึงนิยมทำเครื่องมือเครื่องใช้ด้วยไม้
2. จักสาน เนื่องจากการบริโภคข้าวเหนียว ซึ่งเป็นเอกลักษณ์และลักษณะเฉพาะถิ่น ทำให้เกิดเครื่องมือเครื่องใช้ในการหุงหรือนึ่งข้าวเหนียว ได้แก่ หวดนึ่งข้าว ก่องข้าว และแอบข้าว นอกจากนี้เนื่องจากตามบ้านเรือนในภาคเหนือจะมีบ่อน้ำสำหรับใช้และดื่ม เป็นบ่อน้ำที่ขุดลึกลงไปใต้ดิน จึงต้องใช้น้ำทุ้ง หรือน้ำถุ้ง ผูกเชือกหย่อนลงไปใบบ่อเพื่อ打水
3. เครื่องปั้นดินเผา เกิดขึ้นจากวัฒนธรรมการบริโภค เช่น หม้อนึ่ง หม้อน้ำ เป็นต้น

1.6.2 ผ้าทอและผลิตภัณฑ์จากผ้าทอ

การทอผ้าเป็นงานหัตถกรรมพื้นบ้านของภาคเหนือที่มีมาช้านานอีกชนิดหนึ่ง และยังแพร่หลายในปัจจุบัน มีทั้งที่เป็นผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายสีธรรมชาติและสีเคมี สำหรับผ้าทอที่ยังคงอนุรักษ์ศิลปะดั้งเดิมมีการผลิตอยู่ที่ จ.แพร่ และสุโขทัย ซึ่งผลิตผ้าทอที่มีลวดลายยกดอกตรงเชิง ผ้าลายน้ำไหล ผ้าทอลวดลายแบบไทลื้อที่ จ.น่าน และผ้าไหมยกดอก ที่ จ.ลำพูน ซึ่งเป็นรูปแบบดั้งเดิมที่ทำมานาน และปัจจุบันยังมีการผลิตอยู่ (ปริวรรต แวกเพ็ง, 2542)

พัฒนาการผ้าทอในเอเชีย

ผ้าทอมีความผูกพันและเกี่ยวโยงกับพิธีกรรมทางศาสนาและวิถีชีวิตของคนเอเชียมาช้านานนับศตวรรษ การทอ การเตรียมเส้นใย และการย้อมสี หรือแม้แต่วางลายผ้าทอแบบดั้งเดิม ล้วนเป็นกิจกรรมของสตรี และเปรียบเสมือนเป็นบันทึกเรื่องราวของสังคมผ่านสายตาของสตรีผู้ทอ

ความจำกัดในด้านเทคนิควิธีทำให้ผ้าทอจากประเทศต่างๆ ในเอเชียมีลวดลายและโครงสร้างคล้ายคลึงกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสีและชนิดของเส้นใยใกล้เคียงกันมากในทุกประเทศ การใช้สีถูกกำหนดโดยสารที่มีอยู่ในธรรมชาติและโดยลักษณะธรรมชาติของเส้นใยที่จะย้อม เช่น ใยฝ้ายจะย้อมสีคราม สีดำ สีครีม และสีน้ำตาลแดงได้ดี ส่วนสีแดง สีเขียว และสีเหลือง เหมาะสำหรับย้อมใยไหม ซึ่งย้อมได้ดีเมื่อผสมสารที่มีกรด

อย่างไรก็ตามในปลายศตวรรษที่ 19 ระบบสีของผ้าทอเปลี่ยนไปอย่างสิ้นเชิง เมื่อพ่อค้าเริ่มนำเข้าสีเคมี เช่น สีชมพู สีม่วง สีน้ำเงิน และสีฟ้า ดังนั้นผืนผ้าซึ่งเดิมเคยย้อมสีธรรมชาติล้วน ๆ จึงเริ่มมีสีเคมีเข้ามาปะปนแลดูไม่กลมกลืนในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 (ทรงศักดิ์ ปรารังค์วัฒนากุล และแพทรีเซีย ซีสแมน แนนหนา, 2536)

อิทธิพลวัฒนธรรมข้ามแดนก็มีส่วนทำให้ผ้าทอเอเชียมีความคล้ายคลึงกันในด้านลวดลายและโครงสร้าง โดยเฉพาะอิทธิพลของวัฒนธรรมกลองสำริดของซอน ซึ่งเฟื่องฟูอยู่ในเวียดนามราว 500 ปี ก่อนคริสตกาล ถึง ปี ค.ศ. 100 ได้มีผลกระทบต่อการออกแบบลวดลายบนผ้าทอในแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้เกิดการใช้สัญลักษณ์ที่แสดงอำนาจ ซึ่งต่อมาถูกตีความแตกต่างกันไปตามกลุ่มชนต่าง ๆ และแปรเปลี่ยนรูปลักษณะหลากหลายบนผืนผ้า แต่เค้าโครงพื้นฐานก็ยังอาจเห็นได้ อาทิ รูปลายขอแหลม ลายขอ ลายก้นหอย ลายดาวแปดแฉก ลายเกลียวคลื่น รูปสามเหลี่ยม เวื่อ ช้าง นก และคน

อิทธิพลสำคัญต่อผ้าทอเอเชียอีกส่วนคือ โครงสร้างสำหรับป่าโตลาใหม่ ซึ่งถือกำเนิดที่รัฐจากรัฐในประเทศอินเดียและกลายเป็นสินค้าเข้าสู่อาณาจักรต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ตั้งแต่ศตวรรษที่ 15 พบว่ามีการเลียนแบบโครงสร้าง สีและลายในกลุ่มชนพื้นเมืองหลายกลุ่มแม้ที่อยู่ในดินแดนอันห่างไกล โครงสร้างดังกล่าวได้แก่ ผืนผ้ายาวถึง 4 เมตร มีลายประดับเชิงตลอดสองริมผ้าตรงปลายผ้ามีกรวยเชิงเป็นลายสามเหลี่ยมกลางผืนผ้ามีลายต่าง ๆ ประดับ ลายที่นิยมที่สุดเรียกกันว่า "ลายดาว" สีเด่น คือ สีแดง สีเหลือง และสีเขียว ภายหลังเมื่อมีการค้นพบและค้าเส้นใยโลหะก็นิยมตกแต่งผ้าทอด้วยด้ายเงิน ด้ายทอง ทำให้เกิดการใช้ผ้าทออันหรูหราในหมู่ชนชั้นสูง ราชสำนักในเอเชียนำเข้าทั้งเส้นใยและผ้าจากอินเดีย และเริ่มทอผ้าอันหรูหราแวววาวในลักษณะนี้ ส่วนสามัญชนจะใช้ดินคุณภาพต่ำหรือไหมสีเหลืองเลียนแบบดินทอง (ทรงศักดิ์ ปรารังค์วัฒนากุล และแพทรีเซีย ซีสแมน แนนหนา, 2536)

การทอผ้ามีความสัมพันธ์ต่อวิถีการดำรงชีวิตของคนไทยมาตั้งแต่อดีต ถือเป็นมรดกทางสังคมที่สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นมาในอดีต และมีการถ่ายทอดฝีมือสืบทอดกันมานานจนกลายเป็นวัฒนธรรมของชุมชน การทอผ้าแต่ละผืนใช้ระยะเวลายาวนาน เริ่มตั้งแต่ปั่นฝ้ายหรือรังไหมต้องนำมาสาวเป็นเส้นใยหรือเส้นด้าย การย้อมสีผ้าตามกรรมวิธีของแต่ละท้องถิ่น นำมาสู่กระบวนการทอเป็นลวดลายต่าง ๆ จวบจนเป็นผ้าผืน ซึ่งมักเป็นกิจกรรมยามว่างของสตรี ซึ่งมักทอไว้ใช้ในครัวเรือน หรือทอผ้าเป็นอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้แก่ครัวเรือน และในบางแหล่งก็มีการทอผ้าเป็นอาชีพหลักด้วย ลักษณะของผ้าทอก็จะมีความแตกต่างตามแต่ละชุมชน ซึ่งแสดงถึงเอกลักษณ์ของท้องถิ่นนั้น

มัดหมี่

มัดหมี่ คือ การมัดเส้นใยเพื่อสร้างลวดลายก่อนย้อมสีและทอ เวลาย้อมส่วนที่ถูกมัดไว้จะไม่ติดสีจึงทำให้เกิดเป็นลวดลาย ถ้าต้องการหลายสีก็ต้องมัดและย้อมทบหลายครั้ง จนกว่าจะได้สีครบตามต้องการ ถ้าเป็นมัดหมี่ด้ายเส้นยืน จะกำหนดความยาวของผ้าบนหลักหมี่ด้ายเส้นยืน ถ้าเป็นมัดหมี่ด้ายเส้นพุ่งก็จะกำหนดความยาวของผ้าบนหลักหมี่ด้ายเส้นพุ่ง สำหรับการมัดหมี่เส้นพุ่งนั้นทำซ้ำกันไปมาได้หลายครั้ง จึงทำให้สามารถทอผ้าได้ไม่จำกัดความยาว

เชื่อกันว่ามัดหมี่ด้ายเส้นยืนอาจเป็นเทคนิคที่มีมาก่อนมัดหมี่ด้ายเส้นพุ่ง การทอผ้าไหมมัดหมี่ด้ายเส้นพุ่งง่ายกว่าการทอผ้าไหมมัดหมี่ด้ายเส้นยืน การทอในแถบนี้ใช้กี่แบบสีเหลี่ยมมีขาตั้ง พืม และเครื่องมือมัดหมี่ด้ายเส้น

พุ่งมาเป็นเวลาช้านานแล้ว มัดหมี่ด้ายเส้นยืนพบเฉพาะในลายที่ไม่ซับซ้อนของคนไทยบางกลุ่มในประเทศลาว และประเทศไทย แต่ชาวเขาก็ก็นิยมใช้เทคนิคนี้กับกี่เอว ส่วนมัดหมี่ผสมซึ่งเป็นเทคนิคการผสมผสานมัดหมี่ด้ายเส้นพุ่งและด้ายเส้นยืนบนผ้าผืนเดียวกัน พบในผ้าทอพื้นเมืองของชาวเขมรสูงทางตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย กลุ่มชาวไทแดงทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือของลาว และมีนังกะเบาในเกาะสุมาตราตะวันตก ประเทศอินโดนีเซีย แต่มัดหมี่ผสมที่มีคุณภาพดีที่สุดมาจากรัฐจาวารัฐ ในประเทศอินเดียและทั้งกานันในเกาะบาหลี

มัดหมี่ด้ายเส้นพุ่งเหมาะสำหรับการทอฝ้ายหรือเส้นใยจากพืชอื่น ๆ ดังนั้นสิ่งที่ใช้ย้อมจึงมักเป็นสีธรรมชาติที่เหมาะสมกับการย้อมฝ้าย สีที่นิยมมากที่สุด ได้แก่ สีคราม และสีแดงเม็งกูดู (Morinda citrifolia) โดยใช้คู่กับสีฝ้ายธรรมชาติหรือขาว มัดหมี่ด้ายเส้นพุ่งที่ทำจากไหมนิยมใช้สีเขียว ซึ่งมาจากสีเหลืองขมิ้นผสมสีครามจาง และสีแดงจากครั่ง ส่วนสีส้ม สีเขียว และสีม่วงมาจากการย้อมทับ

จัก

จัก เป็นเทคนิคการเพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษบนพื้นผ้าเรียบ ทำได้โดยยกด้านเส้นยืนและพุ่งเส้นด้ายเพิ่มพิเศษผ่านด้ายเส้นยืนเป็นช่วง ๆ เพื่อให้เกิดลวดลาย ซึ่งอาจมีสีสลับตลอดหน้าผ้า เทคนิควิธีนี้บางครั้งเรียกว่า “การปักบนทูก” ในบางท้องถิ่นใช้วิธีกลับเอาด้านหลังของผ้าขึ้นข้างบนขณะทอทำให้สามารถตกแต่งรายละเอียดได้ แต่ในบางแห่งทอจากด้านหน้า ส่วนใหญ่นิยมใช้เส้นไหมเป็นเส้นพุ่งเพิ่มพิเศษบนพื้นผ้าฝ้ายหรือไหม

การใช้ดินเงินดินทองเป็นเส้นพุ่งพิเศษเป็นอิทธิพลจากผ้าทอของเปอร์เซีย และอินเดีย ซึ่งเป็นสินค้าประจำราชสำนักในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในสมัยหนึ่ง ลวดลายที่นิยมกัน ได้แก่ ลายดวงกลม หรือลายเส้นที่ทำจากดินเงินดินทองบนพื้นผ้าไหม สำหรับสามัญชนจะใช้เส้นไหมสีเหลืองเลียนแบบดินทอง

การทอจักเป็นเทคนิคที่ยากและใช้เวลาช้านาน ในสมัยก่อนการทอจักที่สลับซับซ้อนนับเป็นคุณสมบัติสำคัญของสตรีเอเชีย ปัจจุบันนี้จักเป็นเทคนิคที่กำลังสูญหายไปอย่างรวดเร็วที่สุดในบรรดาเทคนิคการทอทั้งหมด การทอจักสมัยนี้อาจทำได้เร็วขึ้นโดยการเก็บตะกอก แต่ขั้นตอนสุดท้ายก็ยังต้องใช้มือ ในประเทศลาวและประเทศไทยบางท้องถิ่นยังคงมีช่างทอที่มีฝีมือในการทอจักหลงเหลืออยู่ ทุกวันนี้การปักได้เข้ามาแทนที่การทอจัก เพราะขั้นตอนการปักไม่ต้องใช้ทูกและสะดวกกว่า ชาวไทแดงและไทลื้อในประเทศลาวยังคงทอลวดลายโบราณด้วยวิธีนี้ ส่วนในประเทศไทย ไทยวน ไทยพวน และผู้ไทยยังคงทอจักอยู่

ขิด

ขิด เป็นเทคนิคการทอที่เพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษบนผ้าพื้นเพื่อสร้างลวดลายข้ามช่วงด้ายเส้นยืนบนพื้นผ้า ถ้าด้ายเส้นพุ่งพิเศษที่ใช้เป็นเส้นโลหะ เช่น ดิ้นเงินหรือดินทองจะเรียกว่า “ผ้ายกดิน” (Brocade) การเพิ่มด้ายเส้นพุ่งพิเศษอาจทำได้เร็วขึ้นโดยการใส่ตะกอกยกด้ายเส้นยืนขึ้น ทำให้สามารถพุ่งด้ายพิเศษเพิ่มขึ้นจากเส้นพุ่งปกติได้ ในสมัยก่อนที่ยังไม่มีการใส่ตะกอกพิเศษ ช่างทอจะใช้ไม้เก็บขิด ซึ่งทำให้ทอลวดลายได้จำกัดเพียง 2 ครั้งเท่านั้น การใช้ตะกอกพิเศษทำให้ทอลายได้ไม่จำกัดจำนวน

เทคนิคการเพิ่มด้ายเส้นยืนพิเศษและเส้นพุ่งพิเศษ เคยใช้กันแพร่หลายในดินแดนแถบนี้ก่อนที่จะอิทธิพลของอินเดียจะเริ่มเข้ามา อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนเทคนิควิธีจากการเพิ่มด้ายเส้นยืนเป็นการเพิ่มด้ายเส้น

พุ่งเกิดขึ้นในช่วงต้นของพันปีแรกของคริสต์ศตวรรษ ซึ่งเป็นระยะเดียวกันกับที่อิทธิพลของอินเดียเริ่มขยายเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การใช้ดินเงินดินทองในระยะต่อมา ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในงานทอผ้าสำหรับชนชั้นสูง แต่สำหรับบุคคลทั่วไปนิยมใช้ไหมเป็นเส้นพุ่งพิเศษบนพื้นผ้าฝ้ายเพื่อตกแต่งให้ดูหรูหราและมีสีสันสดใสขึ้น

พัฒนาการผ้าทอไทย

การทอผ้ามีมาตั้งแต่โบราณกาล หลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่ค้นพบ ได้แก่ เศษผ้าและเส้นใยของฝ้ายไหม และใยกล้วย ตามกำไลสำริด อุปกรณ์การทอผ้า เช่น แวดินเผา หินทุบเปลือกไม้ และลูกกลิ้งดินเผา ซึ่งพบที่บ้านเชียง จ.อุดรธานี และถ้ำผีโน จ.แม่ฮ่องสอน (ปริมรัตน์ แวกเพ็ง, 2542) ซึ่งสันนิษฐานว่าอยู่ในราวสมัย 700 ปีก่อนคริสตกาล แสดงถึงการใช้ผ้ามาตั้งแต่สมัยยุคหิน และมีการพัฒนาต่อมา โดยมีการผสมผสานระหว่างอิทธิพลของชนชาติต่าง ๆ สืบทอดต่อมา นอกจากนี้การได้พบเศษผ้า ด้าย เส้นใยไหม ในแหล่งก่อนประวัติศาสตร์ บ้านนาดี อ.หนองหาน จ.อุดรธานี ยังเป็นหลักฐานสำคัญที่แสดงให้เห็นว่าประเทศไทยได้มีการทอผ้าใช้กันแล้วในยุคนั้นโดยเฉพาะผ้าไหม (สายสุนีย์ สิงห์ทัศน์, 2538)

จากการค้นพบเศษผ้าไหมในที่หลายแห่ง อาจกล่าวได้ว่าแหล่งไหมที่เก่าแก่ที่สุดของประเทศนั้นอยู่ในดินแดนอีสานและได้สืบทอดเรื่อยมา รวมทั้งมีการทออลวดลายและการคิดลายผ้าเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น มีทั้งการทอผ้าพื้นธรรมดา การทำไหมมัดหมี่ การทำผ้าขิด ผ้าปูมอลวดลายต่าง ๆ การทำชิ้นไหมโฮลสุรินทร์ของชาวอีสาน การนำเส้นไหมไปทำเป็นผ้ายกไหม-ไ้ทอง ลายดอกแก้ว ดอกพิกุลของชาวเหนือ การทอผ้าดินเงินดินทองที่หมู่บ้านพุมเรียงของชาวใต้ การทำชิ้นไหมหรือชิ้นไหมตีนต่อด้วยจกในแถบภาคกลาง ล้วนยืนยันให้เห็นถึงความเป็นมาอันยาวนานของไหมไทย (สายสุนีย์ สิงห์ทัศน์, 2538)

สำหรับรูปแบบของกี่ทอผ้าที่เป็นแบบสี่เสาตั้งบนพื้นจะมีพัฒนาการมาอย่างไรมิได้มีหลักฐานบันทึกไว้ (แพทรีเซีย ซีสแมน แนนหนา และวีกี พานิชพันธ์, 2536)

ในสมัยศรีวิชัย เริ่มมีการทอผ้าที่มีลวดลายผสมผสาน เนื่องจากเริ่มมีการติดต่อค้าขายกับอินเดีย จีน และเปอร์เซีย ในสมัยล้านนามีการทอผ้าเพื่อใช้และจำหน่ายเป็นสินค้าออก จนกระทั่งสมัยอยุธยา มีการนำเข้าผ้าจากต่างประเทศ เช่น จีน อินเดีย เขมร เปอร์เซีย และยุโรป เพื่อใช้ในราชสำนักและจำหน่ายให้กับประชาชน ส่วนในสมัยรัตนโกสินทร์ เริ่มมีการติดต่อกันประเทศตะวันตก ทำให้รูปแบบการแต่งกายเป็นแบบผสมผสาน ในสมัยรัชกาลที่ 5 มีการว่าจ้างผู้เชี่ยวชาญมาปรับปรุงการเลี้ยงไหม ตั้งกรมช่างไหม ในปี 2452 และในปี 2478 มีการตั้งโรงงานทอผ้าเพื่อใช้ในราชการทหาร นอกจากนี้กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม ได้เพิ่มเติมถึงการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมและสังคมในช่วงรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม มีการส่งเสริมผ้าที่ผลิตภายในประเทศ ส่งเสริมการปลูกฝ้าย และชี้ให้เห็นว่าฝ้ายเป็นพืชที่สำคัญจำเป็นต่อชาติ ส่งเสริมการปั่นด้ายด้วยเครื่องหีบฝ้าย อบรมการทอผ้าทำให้เกิดแฟชั่นการแต่งกายใหม่ ๆ ขึ้น ภายหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มีการนำเข้าเครื่องทอผ้ามากขึ้น ความนิยมผ้าทอมือค่อยน้อยลง การทอผ้าเพื่อจำหน่ายลดลงแต่ยังมีการทอผ้าเพื่อใช้เอง จนกระทั่งปัจจุบันความนิยมผ้าทอมือกลับมาอีกครั้ง เพราะได้รับการส่งเสริมทั้งจากหน่วยงานรัฐบาลและเอกชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถทรงเล็งเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์ศิลปะพื้นบ้านและส่งเสริมรายได้ให้กับราษฎรในชนบท จึงทรงโปรดให้มีการก่อตั้งมูลนิธิส่งเสริมศิลปาชีพพิเศษ เพื่อ

ส่งเสริมหัตถกรรมไทยจากทุกภูมิภาค ทำให้มีการทอผ้าเป็นอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น โครงการของรัฐบาล “หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์” ส่งเสริมให้มีการพัฒนาอุตสาหกรรมในท้องถิ่น ส่งเสริมการแต่งกายพื้นบ้าน ส่งเสริมการส่งออกเพื่อขยายตลาด และพัฒนาผลิตภัณฑ์พื้นบ้านเพิ่มขึ้น

พัฒนาการผ้าทอในภาคเหนือ

ผ้าทอในยุคหลังของล้านนามีปรากฏหลักฐานคล้ายคลึงกับภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วิหารลายคำ วัดพระสิงห์วรมหาวิหาร และที่วิหารวัดบวรนครหลวงใน จ.เชียงใหม่ ซึ่งเป็นภาพที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างพม่ากับล้านนาในศตวรรษที่ 16 ผ้านุ่งของผู้หญิงล้านนาเป็นผ้าชิ้นลายขวาง ซึ่งต่างจากผ้าชิ้นของอีสานที่เป็นลายทางตั้ง เรียกกันว่า “ชิ้นตามะนาว” นิยมลายขวางสีเหลือง หรือ สีเขียว สำหรับผ้าชิ้นผู้หญิงสูงอายุที่เรียกว่า “ชิ้นก่อนคอควย” มีลักษณะสะท้อนถึงอิทธิพลของชิ้นแบบลัวะ คือ เป็นชิ้นสีดำมีลายขวางสีแดง 2 แถวคาดตรงหัวชิ้นและตีนชิ้น สำหรับผ้าชิ้นที่ใช้ในเวลามิงานจะเป็นชิ้นที่ต่อเชิงด้วยตีนจก ลวดลายตีนจกที่พบมากคือลาย “นกกินน้ำร่วมต้น” และลายสีเหลี่ยมข้าวหลามตัด ซึ่งสีและลวดลายจะบ่งบอกถึงความแตกต่างของตีนจกในแต่ละแห่ง ตีนจกแบบเชียงใหม่นิยมจกด้วยดินบนพื้นผ้าสีดำ ในขณะที่ตีนจกแบบแม่แจ่มมักจะนิยมใช้ฝ้ายหนา สีเหลืองจกลายแน่น ฝ้ายเป็นวัตถุดิบสำคัญในภาคเหนือ ถึงแม้ว่าไหมจะได้รับการส่งเสริมนำเข้าจาก จ.น่าน สำหรับราชสำนักเชียงใหม่ก็ตาม (แพทรีเซีย ซีสแมน แนนหนา และวิณี พานิชพันธ์, 2536)

อิทธิพลของผ้าจากราชสำนักไทยภาคกลางปรากฏในภาคเหนือ ใน ค.ศ. 1782 ที่เห็นได้ชัด คือ การใช้ดินแบบอินเดียนและเปอร์เซียบนพื้นผ้าของกลุ่มเจ้านายฝ่ายเหนือและชนชั้นสูง ศูนย์กลางของการผลิตผ้าทอยุคต้นเริ่มที่ลำพูน ปัจจุบันผ้าทอแบบไทยวนยังคงทออยู่ที่ อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ และได้มีการฟื้นฟูการย้อมสีธรรมชาติ ที่ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ และมีการทอผ้ามัดหมี่เส้นยืนลวดลายแบบสากล เพื่อตัดเป็นเสื้อผ้าสมัยใหม่และเป็นผ้าสำหรับทำเฟอร์นิเจอร์ต่าง ๆ

ลักษณะผ้าชิ้นแบบไทลื้อที่เห็นเด่นชัด คือ การเน้นความสำคัญของการออกแบบและลวดลายตรงส่วนกลางผืนต่อตีนชิ้นด้วยผ้าพื้นสีดำหรือสีคราม/เขียว วิธีการเย็บเป็นแบบชาวไทลื้อกลุ่มย่อยต่าง ๆ จะมีโครงสร้างของผ้าชิ้นเหมือนกัน แต่มีการเพิ่มเทคนิคการทอตกแต่งลวดลายบนตัวชิ้นต่าง ๆ กันไป เช่น ชาวไทลื้อที่ อ.เชียงคำ และ อ.เชียงม่วน จ.พะเยา จะทอลวดลายเล็ก ๆ ด้วยเทคนิคเกาะ ตกแต่งบนตัวชิ้น ผ้าเก่ามักจะใช้เส้นพุ่งเป็นไหม แต่นับตั้งแต่การตัดขาดสัมพันธ์ไมตรีระหว่างไทยกับลาวในปี ค.ศ. 1975 การทอผ้าชิ้นแบบเดิมของชาวไทลื้อที่นี้ก็มีการใช้เส้นใยสังเคราะห์ทอแทน ส่วนชาวไทลื้อที่ อ.เชียงของ จ.เชียงราย มีลวดลายที่ทอด้วยเทคนิคเกาะหรือจก 2-3 แถวบนตัวชิ้น สำหรับชาวไทลื้อที่น่านมีการทอลายมัดหมี่เส้นพุ่งสลับลายขีดเป็นลายขวางบนตัวชิ้น

ผ้าทอของชาวไทลื้อแบบอื่น ๆ คือ ผ้าที่ทอด้วยเทคนิคขีดด้วยด้ายสีแดงและครามผืนผ้าสีขาว ชาวไทลื้อจากเมืองเงินประเทศลาว ซึ่งปัจจุบันอาศัยอยู่ในเขต อ.ทุ่งช้าง จ. น่าน จะนิยมเพิ่มสีเหลืองและสีอื่น ๆ ด้วย ลายที่เป็นที่นิยมมากในกลุ่มไทลื้อ คือ ลายนกยูง ม้า และช้าง ถูย้อมแบบไทลื้อจะเป็นสีแดงมีลายทางเล็ก ๆ สีเหลืองสลับ เลื้อยของผู้หญิงไทลื้อเย็บด้วยผ้าฝ้ายสีดำหรือคราม นิยมตกแต่งสาบเลื้อยด้วยผ้าที่มีลวดลายจกหรือด้วยฝ้ายกดินแบบจีน

วัตถุดิบ

1. ฝ้าย

ปัจจุบันฝ้ายเป็นวัตถุดิบที่สำคัญของอุตสาหกรรมสิ่งทอ แต่ผลผลิตฝ้ายในประเทศไทยยังมีปริมาณน้อย เนื่องจากผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ยังอยู่ในระดับต่ำ เป็นพืชที่มีศัตรูมากจึงต้องเสียค่าใช้จ่ายเกี่ยวกับยาฆ่าแมลง ทำให้ต้นทุนการผลิตสูง อีกทั้งราคาฝ้ายไม่ค่อยแน่นอน ทำให้อุตสาหกรรมสิ่งทอต้องสั่งซื้อฝ้ายจากต่างประเทศปีละเป็นจำนวนมาก ปริมาณความต้องการใช้ฝ้ายเป็นวัตถุดิบปีละเกือบ 300,000 ตัน (ฝ้ายปุย) ในขณะที่ไทยผลิตฝ้ายเองได้เพียง 30,000 ตันต่อปี หรือผลิตได้ประมาณร้อยละ 10 ของความต้องการใช้

การผลิตฝ้ายในปัจจุบันมีปัญหาเกิดขึ้น เนื่องจากการปลูกฝ้ายไม่ค่อยได้ผลดีเท่าที่ควร มีแมลงและศัตรูพืชรบกวนทำให้ได้ผลผลิตไม่เต็มที่ ต้นทุนการผลิตสูง ราคาฝ้ายจะสูงตามไปด้วย การผลิตฝ้ายยังมีปริมาณน้อยกว่าความต้องการ ผลผลิตฝ้ายจะออกตามฤดูกาล ทำให้โรงงานหีบฝ้ายทำงานเพียง 4 เดือน คือ ธันวาคม – มีนาคม อีก 8 เดือน เครื่องจักรไม่ได้ทำงานเพราะไม่มีวัตถุดิบ ดังนั้นการที่จะให้มีวัตถุดิบป้อนโรงงานตลอดปีก็ต้องซื้อฝ้ายกักตุนไว้ ซึ่งทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น และราคาฝ้ายก็สูงขึ้นด้วย (กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535)

การผลิตฝ้ายกระจายอยู่ทั่วทุกภาคของประเทศ แหล่งผลิตในภาคเหนือ ได้แก่ จ.แพร่ น่าน สุโขทัย กำแพงเพชร พิจิตร และนครสวรรค์ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเกือบทุกจังหวัด ภาคกลาง ที่ จ.ลพบุรี และสระบุรี และภาคตะวันตก ได้แก่ จ.กาญจนบุรี ราชบุรี เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ พันธุ์ที่ใช้ปลูกกันทั่วไปคือ พันธุ์ศรีสำโรง 2 ศรีสำโรง 60 นครสวรรค์ 1 ตากฟ้า 1 และศรีสำโรง 3

แหล่งนำเข้าฝ้ายที่สำคัญได้แก่ สหรัฐอเมริกา ชูแดน ปากีสถาน และสาธารณรัฐประชาชนจีน รองลงมาได้แก่ บราซิล อินเดีย ออสเตรเลีย และเม็กซิโก

การเก็บฝ้าย ควรเก็บฝ้ายเมื่อสมอฝ้ายแตกฟูเต็มที่และแห้งสนิท และไม่ควรให้เศษใด ๆ เข้าไปปะปนกับปุยฝ้าย นำสมอฝ้ายที่แก่และแห้งมาเข้าเครื่องบีบเพื่อเอาเมล็ดออกเรียกว่า “อ้วฝ้าย” แล้วเอาปุยฝ้ายที่อ้วเรียบร้อยแล้วมาติดกับเครื่องดัดฝ้ายที่มีรูปร่างคล้ายกับธนู เพื่อให้ปุยฝ้ายละเอียดเป็นเนื้อเดียว จากนั้นนำฝ้ายมาหมุนเป็นท่อน ๆ เรียก “การกรอฝ้าย” และนำมาเข้าเครื่องปั่นที่เรียกว่า “โน” หรือ “หลา” เพื่อให้ได้เส้นฝ้ายเรียกว่า “การเส้นฝ้าย” (กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535)

2. ไหม

ปัจจุบันจีนเป็นผู้ผลิตเส้นไหมรายใหญ่ของโลก แต่มีนโยบายผลิตไหมเพื่อเป็นสินค้าสำเร็จรูปออกจำหน่ายมากกว่าจำหน่ายในรูปวัตถุดิบ ดังนั้นคาดว่าในอนาคตเส้นไหมอาจขาดแคลน ส่วนญี่ปุ่น เกาหลี และได้หันได้หยุดการผลิตเส้นไหมโดยสิ้นเชิงเพราะค่าใช้จ่ายสูง อินเดียนั้นแม้ว่าจะเป็นผู้ผลิตรายใหญ่อันดับที่ 2 ของโลกก็ไม่สามารถผลิตได้แบบอุตสาหกรรมเพราะขาดเทคโนโลยี (สถาบันวิจัยหม่อนไหม, 2543)

สำหรับประเทศไทย ในปัจจุบันมีผู้ประกอบการโรงงานสาวไหมทั้งสิ้น 6 โรง ซึ่งทุกโรงงานได้มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพของรังไหมและเส้นไหม เพื่อให้ทัดเทียมหรือดีกว่าคุณภาพเส้นไหมนำเข้า รวมทั้งการส่งเสริมตลาดผู้ใช้เส้นไหมในประเทศให้หันมาใช้เส้นไหมที่ผลิตในประเทศ

เกษตรกรที่ประกอบอาชีพปลูกหม่อนเลี้ยงไหมมีประมาณ 3 แสนครัวเรือน มากกว่าร้อยละ 90 อยู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เกษตรกรกว่าร้อยละ 80 เป็นเกษตรกรที่ยากจนเลี้ยงไหมเป็นอาชีพเสริม จำหน่ายผลผลิตในรูปเส้นไหมหรือผ้าไหม โดยแรงงานเด็กและสตรีในครัวเรือน (เส้นไหมสาวมือ) และมีเกษตรกรผู้เลี้ยงไหมเพื่อจำหน่ายรัง (เส้นไหมสาวเครื่อง) ประมาณ 7,000 ราย เลี้ยงไหมพันธุ์ลูกผสมต่างประเทศเกือบทั้งหมดใช้ไหมที่ผลิตจากภาคเอกชนภายในประเทศ ได้แก่ บริษัทจุลไหมไทย บริษัทอุตสาหกรรมไหมไทย และบริษัทไหมเมืองกาญจน์ ส่วนการนำเข้ามีไม่มากนัก

การผลิตเส้นไหมภายในประเทศมี 2 ชนิด คือ เส้นไหมพุ่ง และเส้นไหมยืน ซึ่งประมาณร้อยละ 90 ของเส้นไหมทั้งหมดที่ผลิตได้เป็นเส้นไหมพุ่ง ความต้องการเส้นไหมภายในประเทศมีปริมาณมากขึ้น เกษตรกรจึงหันมาผลิตเส้นไหมเพื่อจำหน่ายมากกว่าการผลิตเพื่อขายรัง แต่การผลิตเส้นไหมของเกษตรกรในชนบทยังมีคุณภาพไม่ดีพอ กล่าวคือ เส้นไหมที่ผลิตได้ไม่มีความสม่ำเสมอ และปริมาณเส้นไหมที่สาวได้ต่อวันต่ำ (สถาบันวิจัยหม่อนไหม, 2543)

แหล่งผลิตผ้าทอไทย

ปัจจุบันการทอผ้าแบบพื้นบ้านกระจายอยู่ทั่วไปในท้องถิ่นต่างๆ โดยมีลวดลายเอกลักษณ์ที่แสดงถึงขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละท้องถิ่น (สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2535) โดยสามารถแยกตามกลุ่มชนเชื้อสายต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. กลุ่มชนที่มีเชื้อสายไทยวน และไทลื้อ ในบริเวณล้านนาหรือภาคเหนือ ทอผ้าด้วยวิธียกดอก และวิธีจัก
2. กลุ่มชนที่มีเชื้อสายลาว ในภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทอผ้าด้วยวิธีขิด วิธีจัก และมัดหมี่
3. กลุ่มชนเชื้อสายเขมรในบริเวณภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ทอผ้าด้วยวิธีมัดหมี่
4. กลุ่มชนเชื้อสายมลายูทางภาคใต้ ทอผ้าด้วยวิธียกดอก

สิ่งที่สังเกตได้ประการหนึ่ง คือ ไม่พบว่าคนไทยภาคกลางมีการทอผ้าที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว แต่ประการใด แต่ปรากฏหลักฐานว่ามีการทอผ้าด้วยวิธีการทอแบบธรรมดา (สุวดี ธนประสิทธิ์พัฒนา, 2535)

ปริมรัตน์ แวกเพ็ง (2542) และกองส่งเสริมหัตถกรรมไทย (2535) ได้กล่าวถึงแหล่งผลิตผ้าทอในประเทศไทยไว้เช่นกัน ซึ่งสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 1.4

ตารางที่ 1.4 แหล่งผลิตผ้าทอ

แหล่งผลิต	วิธีการทอ	กลุ่มช่างทอผ้า
ภาคเหนือ	ยกดอก และจัก	เชื้อสายไทยวน ไทยใหญ่ ลื้อ ลัวะ กระเหรี่ยง มอญ
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	ขิด จัก และมัดหมี่	เชื้อลาว เขมร
ภาคกลาง	จัก และมัดหมี่	เชื้อสายไทยวน ลาวโซ่ง
ภาคใต้	ยกดอก	รับอิทธิพลจากมาเลเซีย อินเดีย

ที่มา : ปริมรัตน์ แวกเพ็ง, 2542 และกองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535

ผ้าทอภาคเหนือ

ในภาคเหนือมีการทอผ้ากระจายในท้องถิ่นต่าง ๆ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นการทอผ้าฝ้าย เพราะฝ้ายเป็นวัตถุดิบที่หาง่ายในท้องถิ่น โดยลวดลายและวิธีการทอจะมีลักษณะแตกต่างกันไป (ปริมรัตน์ แวกเพ็ง, 2542)

ผ้าฝ้ายทอมือ

ผ้าฝ้ายทอมือ เป็นผ้าที่ทอจากฝ้ายย้อมสีธรรมชาติและสีเคมี เพื่อทำเป็นผ้าผืนหรือผลิตภัณฑ์เครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น จานรองชุดอาหาร หมวก กระเป๋า ผ้าคลุมไหล่ เป็นต้น โดยแหล่งผลิตที่สำคัญได้แก่ บ้านหนองอาบช้าง บ้านไร่ไผ่งาม ต.สบเตี๊ยะ อ.จอมทอง และบ้านนาคอเรือ บ้านตาลใต้ บ้านตาลกลาง บ้านตาลเหนือ ต.บ้านตาล อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ ซึ่งมีการทอผ้าโดยใช้กี่พื้นเมืองและกี่กระตุก นอกจากนี้ยังมีอยู่ใน อ.สันกำแพง ซึ่งมีทั้งการผลิตเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน และการผลิตเป็นอุตสาหกรรมขนาดใหญ่เพื่อจำหน่ายทั้งในและต่างประเทศ ส่วนใน จ.ลำพูน การทอผ้าจะเน้นไปทางด้านผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายมากกว่าการทอผ้าเป็นผืน นอกจากนี้ จ.แพร่ ก็มีการทอผ้าฝ้าย โดยนำฝ้ายมาย้อมคราม จากต้นครามหรือต้นฮ่อมก่อน แล้วนำมาตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าสำเร็จรูป (กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535)

บ้านไร่ไผ่งามเป็นแหล่งผลิตผ้าฝ้ายทอมือพื้นเมืองที่มีชื่อเสียงมากแห่งหนึ่งใน จ.เชียงใหม่ ตั้งอยู่ใน ต.สบเตี๊ยะ อ.จอมทอง จ.เชียงใหม่ ขั้นตอนการผลิตเริ่มตั้งแต่การปลูกต้นฝ้ายเพื่อนำเส้นใยจากเมล็ดมาปั่นเป็นเส้นด้ายด้วยอุปกรณ์พื้นบ้าน ซึ่งไม่เสมอมาตลอดเส้น เมื่อนำมาทอเป็นผืนผ้าแล้วจะเกิดพื้นผิวที่น่าสนใจ ฝ้ายพันธุ์พื้นเมืองมี 2 พันธุ์ คือ ฝ้ายสีขาว และฝ้ายสีดุนหรือสีเนื้อ ซึ่งให้ผลผลิตน้อย แต่มีคุณสมบัตินุ่ม เหนียว และมีผิวสัมผัสที่ดี ดังนั้นทั่ว ๆ ไปจึงมีการนำเส้นใยชนิดอื่นมาผสมกับฝ้ายเพื่อเพิ่มปริมาณและลดค่าใช้จ่าย เช่น ใยนุ่นและใยสังเคราะห์ เป็นต้น แต่ที่บ้านไร่ไผ่งามนี้ใช้ฝ้าย 100% ราคาจึงค่อนข้างสูง กอปรกับกรรมวิธีการย้อมสีธรรมชาติและลักษณะการทำให้เกิดลวดลายโดยวิธีมัดหมี่บนเส้นยืนที่มีลวดลายเฉพาะของที่นี่ ซึ่งต้องใช้เวลาและฝีมือมาก

บ้านหนองอาบช้าง ต.สบเตี๊ยะ อ.จอมทอง มีจำนวนผู้ผลิตประมาณ 30-50 ครัวเรือน มีทั้งการทอผ้าฝ้ายโดยใช้สีธรรมชาติและสีเคมี โดยมีการรวมกลุ่มเพื่อการจำหน่าย มีผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ เช่น ผ้าฝ้ายทอเป็นผืน เสื้อผ้าสำเร็จรูป ที่รองจาน ของที่ระลึก เป็นต้น

ผ้าทอบ้านไร่ เป็นศิลปะการทอผ้าพื้นเมืองที่มีชื่อของ จ.อุทัยธานี แหล่งผลิตที่โด่งดัง คือ อ.บ้านไร่ เช่นที่ ต. บ้านบึง อ. บ้านไร่ ซึ่งชาวบ้านส่วนใหญ่จะทอผ้ากันแทบทุกครัวเรือน ผ้าทอบ้านไร่เป็นผ้าฝ้ายทอมือที่มีลักษณะเด่น คือ ใช้สีย้อมธรรมชาติเป็นส่วนใหญ่ และลวดลายมีลักษณะพิเศษ คือ เป็นลายสัตว์ในวรรณคดี เช่น นาค ครุฑ หรือไม่ก็เป็นการเล่าเรื่องราวในอดีตลงบนผืนผ้า รูปแบบของผ้าทอจะมีทั้งผ้าคลุมเตียง ผ้าห่ม ผ้าคลุมไหล่ ผ้านุ่ง และผ้าขาวม้า

บ้านนาคอเรือ มีการตั้งเป็นกลุ่มแม่บ้าน โดยรวมผู้ผลิตประมาณ 150 ครัวเรือน มีผลิตภัณฑ์ของใช้และของที่ระลึกที่ทำจากผ้าฝ้าย เช่น ผ้าเช็ดมือ กระเป๋า ยาม ที่เสียบจดหมาย สมุด รวมทั้งผ้าฝ้ายทอเป็นผืนด้วย มีทั้งการย้อมสีเคมีและสีธรรมชาติ

บ้านตาลใต้ บ้านตาลกลาง บ้านตาลเหนือ ต.บ้านตาล อ.ฮอด มีการทอผ้ากระจายตามหมู่บ้าน มีทั้งการใช้กี่พื้นเมืองและกี่กระตุก มีทั้งการทอผ้าด้วยฝ้ายและใยประดิษฐ์ แต่เดิมจะผลิตแบบต่างคน

ต่างทำ ต่อมา มีการตั้งกลุ่มเพื่อการจำหน่าย ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตนอกจากผ้าขึ้นลายมัดหมี่แล้วยังเป็นเครื่องใช้สอยอื่น ๆ เช่น ผ้าขาวม้า ผ้าทอ ยาม เสื้อสำเร็จรูป ผ้าพันคอ เป็นต้น (กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535)

ผ้าจก

ผ้าจกเป็นผ้าที่ทอด้วยการสอดฝ้ายหรือไหมให้เกิดลวดลายในขณะที่ทอ โดยการใช้ไม้ปลายแหลม หรือชนเม่นดัดข้อด้ายยืนขึ้น แล้วใช้ด้ายสีสอดไปตามรอยดัดข้อขึ้น (กมลลา กองสุข, 2536) วิธีการทอจะสลับซับซ้อนกว่าผ้าทอชนิดอื่น ๆ เมื่อทอผ้าจกได้ก็เชื่อกันว่าสามารถทอผ้าชนิดอื่น ๆ ได้ไม่ว่าจะมีกรรมวิธีสลับซับซ้อนอย่างไรก็ตาม (ธนาคารเอเชีย จำกัด, 2535)

การจกผ้านิยมใช้ในการตกแต่งเชิงขึ้น ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วน คือ หัวขึ้นจะเป็นผ้าพื้น ตัวขึ้นจะทอเป็นผ้าพื้นหรือฝ้ายก ส่วนเชิงจะทอเป็นจกซึ่งมีลวดลายต่าง ๆ แหล่งผลิตที่สำคัญ ได้แก่ อ.ศรีสัชนาลัย จ.สุโขทัย อ.แม่แจ่ม จ.เชียงใหม่ อ.ลับแล อ.ตรอน อ.พากทำ จ.อุตรดิตถ์ และ อ.ลอง จ.แพร่

ผ้าขึ้นตีนจก ที่ผลิตใน ต. หาดเลี้ยว อ. ศรีสัชนาลัย จ. สุโขทัย หรือที่มีชื่อเสียงในนาม “ผ้าทอหาดเลี้ยว” มีลวดลายประณีตงดงาม ซึ่งเกิดจากการจกเป็นลวดลายเรขาคณิต สลับสีต่างๆ โดยเน้นไปทางสีแดง อดัม สีส้ม และสีน้ำตาลปนเหลือง มีลายเล็ก ๆ ที่ย่อมุมและสอดได้ในลายใหญ่เป็นสีเหลือง สีเขียว สีม่วง และสีคราม ปัจจุบันมีการนำด้ายไทเรสำเร็จจากโรงงานมาใช้ทอ เพราะสีสดกว่าสีที่ได้จากการย้อมสีธรรมชาติ

ฝ้ายก

การทอฝ้ายกต้องใช้เวลานาน เพราะมีความซับซ้อนให้เกิดลวดลาย มีเทคนิคการทอคล้ายผ้าขิด การคัดลายด้วยไม้เรียวปลายแหลม มีการทอโดยใช้ฝ้ายและไหม มีการใช้ดินเงินดินทองในการทอขยกลายซึ่งมักใช้ในโอกาสพิเศษ แหล่งที่ผลิตมาก คือ จ.ลำพูน

ผ้าลายน้ำไหล

ทอโดยใช้ด้ายเส้นพุ่งหลาย ๆ สี เป็นช่วง ๆ เป็นการทอผ้าฝ้ายลายขวาง โดยการทอกลับด้ายหรือย้อนเส้น การสอดด้ายสีต่าง ๆ ทำให้ดูเหมือนลักษณะการไหลของน้ำ แหล่งผลิตที่สำคัญ ๆ ได้แก่ อ. เชียงของ จ. เชียงราย อ. เชียงม่วน อ. เชียงคำ จ. พะเยา อ. ท่าวังผา อ. บัว อ. เชียงกลาง อ. พงษ์ช้าง จ. น่าน

ผ้าทอชาวเขา

มีลักษณะศิลปะตามวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าต่าง ๆ เช่น อีเก้อ กะเหรี่ยง เป็นการทอผ้าฝ้ายหรือด้าย โดยใช้กรรมวิธีง่าย ๆ โดยการทอผูกติดกับตัว มีการตกแต่งโดยใช้วัตถุดิบจากธรรมชาติ ได้แก่ ลูกเดือย มะกล่ำ แหล่งผลิตที่สำคัญ ได้แก่ จ. เชียงใหม่ เชียงราย ลำพูน และตาก

ลักษณะการประกอบอาชีพทอผ้า

การประกอบอาชีพทอผ้าในประเทศไทยแบ่งได้เป็น 4 ลักษณะ (คณะกรรมการการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2542) กล่าวคือ

1. การรวมกลุ่มกันของสมาชิกในชุมชนเพื่อดำเนินการเองโดยไม่มีหน่วยงานสนับสนุน และสมาชิกบางส่วนช่วยด้านเงินทุนตามกำลัง สมาชิกซึ่งมีก็เป็นของตนเองจะทอดผ้าอยู่กับบ้าน แล้วนำผ้ามาส่งให้กลุ่มเพื่อจำหน่าย โดยไม่มีโครงสร้างและการจัดการที่เป็นระบบชัดเจน
2. การรับจ้างทอให้กับธุรกิจเอกชน โดยสมาชิกที่มีก็ทอดผ้าเป็นของตนเอง รับจ้างทอให้กับนายทุน โดยนายทุนกำหนดลวดลาย และเตรียมการบางขั้นตอนให้ หรือจ้างให้ผู้ทอดำเนินการเองทุกขั้นตอน แล้วนำผ้ามาส่งให้นายทุนเพื่อจัดจำหน่าย และได้รับค่าจ้างตามข้อตกลง
3. การดำเนินการเองอย่างอิสระ โดยผู้ทอดผ้าซึ่งจะจัดซื้อเส้นใยจากร้านค้าในท้องถิ่น ทำการทอแล้วนำไปส่งร้านเพื่อจำหน่าย หรือจำหน่ายเองที่บ้าน
4. การรวมกลุ่มเพื่อดำเนินการในรูปแบบธุรกิจชุมชน โดยมีการจัดระบบโครงสร้าง ระบบการบริหารจัดการ ระบบบัญชี ระบบสวัสดิการ และสมาชิกมีส่วนเป็นเจ้าของ ดำเนินการร่วมกันและแบ่งปันผลประโยชน์ให้แก่สมาชิก

จากลักษณะการประกอบอาชีพดังกล่าว ผู้ผลิตส่วนใหญ่ทำเป็นอาชีพเสริม และ 2 ใน 3 ดำเนินการแบบรับจ้างทอ

กำลังการผลิตต่อคน

กำลังการผลิตขึ้นอยู่กับประเภทของผ้าฝ้ายทอ ถ้าเป็นผ้าฝ้ายพื้นไม่มีการยกลาย โดยเฉลี่ยแล้วผู้ผลิตสามารถทอได้ประมาณวันละ 4-6 เมตร ถ้าเป็นผ้าทอที่มีกรรมวิธีลวดลายต่าง ๆ เช่น จก ยกดอก ขิด หรือมัดหมี่ก็จะใช้เวลาในการผลิตมากขึ้น ขึ้นอยู่กับความมากน้อยของลวดลายนั้น ๆ ตลอดจนเทคนิคการทำ เช่น การย้อมสี ถ้าย้อมสีธรรมชาติจะต้องใช้เวลาในการย้อมมากกว่าสีเคมี เพราะจะต้องย้อมหลายครั้งจึงจะติด ส่วนการทำผ้าทอลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นต่าง ๆ ก็จะขึ้นอยู่กับความละเอียดของลวดลายและความยากง่ายของกรรมวิธีการทอผ้า อีกทั้งยังแตกต่างกันไปตามภาวะเศรษฐกิจในท้องถิ่นนั้น ๆ (กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535)

กลุ่มรับจ้างทำการผลิตผ้าพื้นเมือง บ้านตาล อ.ฮอด จ.เชียงใหม่ นั้น ผู้ผลิต 1 คน ทอผ้าเต็มที่จะได้ผ้าประมาณ 150 - 200 เมตรต่อเดือน ได้รับค่าจ้างทอเมตรละ 15 บาท รายได้เฉลี่ย 2,250 - 3,000 บาทต่อเดือน ซึ่งนับว่าค่อนข้างต่ำมาก (คณะกรรมการการการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2542)

เทคโนโลยีการผลิต

หัตถกรรมผ้าทอมือมีกรรมวิธีการผลิตหลากหลาย และใช้ระยะเวลายาวนานในการผลิตผ้าแต่ละผืน ตั้งแต่การนำปุยฝ้าย รังไหม มาทำเป็นเส้นใยหรือเส้นฝ้าย การย้อมสีเส้นฝ้ายหรือเส้นใยด้วยสีธรรมชาติหรือสีเคมี ก่อนนำมาทอเป็นผ้าผืน ลวดลายต่าง ๆ ของผ้าเกิดขึ้นตั้งแต่การย้อมโดยการมัดเส้นฝ้ายหรือไหม เป็นลวดลาย แล้วจึงนำมาทอเป็นผ้ามัดหมี่ หรือลวดลายที่เกิดจากการยกดอก การขิด การจก ซึ่งเกิดจากการทอผ้าตามกรรมวิธีต่าง ๆ แต่ปัจจุบันการทอผ้าเริ่มนำเอาเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้มากขึ้น มีการนำเอาด้ายโทเรหรือไหม

ประดิษฐ์ มาใช้เพื่อลดขั้นตอนในการปั่นฝ้ายหรือสาวไหม การย้อมผ้าใช้สีธรรมชาติก็มีการเปลี่ยนมาใช้สีเคมี หรือใช้ด้ายที่ย้อมมาสำเร็จรูปแล้วเพื่อลดขั้นตอนการผลิต การทอมีการนำเข้าเครื่องจักรทอผ้าเพื่อสามารถผลิตผ้าได้ในปริมาณมากขึ้นและรวดเร็วขึ้น แต่ทั้งนี้การนำเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาใช้มากเกินไป กลับส่งผลเสียมากกว่าผลดี สีเคมีที่ใช้อาจนำมาซึ่งสารก่อมะเร็งและก่อให้เกิดมลภาวะ การใช้เครื่องจักรทำให้การทอผ้าด้วยแรงงานลดลง ความประณีตลดลง จึงควรส่งเสริมหัตถกรรมมากกว่าเทคโนโลยีสมัยใหม่ ลักษณะการผลิตเป็นการผลิตที่กลับเข้าสู่ธรรมชาติ เพราะมีผลข้างเคียงน้อยกว่า และได้รับความนิยมและส่งเสริมจากหน่วยงานของรัฐและเอกชนมากกว่า (ปริมรัตน์ แวกเพ็ง, 2542)

1. การทอผ้า

การทำให้เส้นด้ายสองพวกขัดกัน โดยให้ทั้งสองพวกตั้งฉากกัน เส้นด้ายพวกหนึ่ง เรียกว่า ด้ายยืน และอีกพวกหนึ่ง เรียกว่า ด้ายพุ่ง ทำนองเดียวกับการสานด้วยไม้ไผ่ หรือการสานด้วยกระดาด ลักษณะของการขัดกันของด้ายพุ่งและด้ายยืนจะขัดกันแบบธรรมดาที่เรียกว่า “ลายขัด” หรือจะกำหนดให้เป็นลายอื่น ๆ ก็ได้ (ยุพินศรี สายทอง, 2528)

การทอผ้าทำได้หลากหลายวิธี ได้แก่

1. การทอโดยใช้เครื่องทออย่างง่าย

- เครื่องทอที่ทำด้วยแผ่นกระดาดแข็งหรือแผ่นไม้อัด
- เครื่องทอที่ทำด้วยกรอบไม้สี่เหลี่ยม
- เครื่องทอที่ใช้ตะกอลอยอย่างง่าย

2. การทอด้วยเครื่องทอสองตะกอลและสี่ตะกอล

3. การทอด้วยบัตรแข็ง

4. การทอด้วยวิธีใช้เข็มขัดคาดหลัง

2. การย้อมสี

การย้อมสีแบ่งเป็น สีสังเคราะห์ และสีธรรมชาติ การย้อมด้วยสีสังเคราะห์นั้นสีจะติดได้นานทนต่อการซักและแสงแดด สะดวก รวดเร็ว แต่มีข้อเสีย คือ เป็นพิษต่อสิ่งแวดล้อม เนื่องจากมีโลหะหนักจำพวกโครเมียม ดีบุก ตะกั่ว ซึ่งเป็นอันตรายต่อสุขภาพของผู้ผลิตและผู้ใกล้ชิด จากการสัมผัสและสูดดมสารที่ตกค้างในเนื้อผ้าก็เป็นอันตรายต่อผู้ใช้ อีกทั้งสีสังเคราะห์เหล่านี้ต้องนำเข้าจากต่างประเทศเป็นมูลค่าเฉลี่ย 8 พันล้านบาทต่อปี ในขณะที่เดียวกันการย้อมสีธรรมชาติได้รับความนิยมลดลง เนื่องจากขาดองค์ความรู้ด้านการย้อม การย้อมเป็นการลองผิด ลองถูกเป็นความลับเฉพาะกลุ่ม ขาดการสืบทอด คุณภาพสีธรรมชาติไม่เป็นที่ยอมรับของตลาด ไม่ทนต่อแสงแดด สีติดง่าย และคุณภาพไม่สม่ำเสมอ จึงทำซ้ำได้ยาก ก่อให้เกิดปัญหาในการผลิตปริมาณมาก (ไพศาล คงคาอุยชัย และคณะ, 2543) อย่างไรก็ตาม ผู้ผลิตบางรายกลับใช้จุดนี้เป็นจุดขายสินค้าเพราะผ้าย้อมสีธรรมชาติถือเป็นเอกลักษณ์และเป็นเสน่ห์อย่างยิ่ง เช่นเดียวกับที่กล่าวกันว่าผ้าหม้อฮ่อมแท้ต้องสีตก (เพราะย้อมสีธรรมชาติ) เป็นต้น (อนันต์เสวก เหวซึ่งเจริญ, 2543) นอกจากนี้วิธีการย้อมสี และคุณสมบัติของสี

ทั้งสี่สังเคราะห์และสี่ธรรมชาติ ได้กล่าวไว้โดยละเอียดใน อนันต์เสวก เหวซึ่งเจริญ (2543) และคันฉื่นยี่ คำบุญชู (2541)

การตลาดผ้าทอพื้นเมือง

ผลจากการส่งเสริมการพัฒนาอุตสาหกรรมไปสู่ชนบทตามโครงการจัดตั้งหมู่บ้านอุตสาหกรรมระหว่างปี 2537-2539 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหมู่บ้านให้เกิดหมู่บ้านอุตสาหกรรมที่มีการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวและหัตถกรรมอย่างเป็นระบบเพื่อยกระดับรายได้ประชาชน เพื่อการมีงานทำ ลดการเคลื่อนย้ายแรงงาน ทำให้ชุมชนทอผ้าภาคเหนือและภาคอื่น ๆ เกิดโครงสร้างการตลาดอุตสาหกรรมทอผ้าพื้นเมือง (แผนภาพที่ 1.1) ซึ่งมีพ่อค้าคนกลาง ทำหน้าที่จัดหาทุน วัตถุดิบ เครื่องมือ รูปแบบผลิตภัณฑ์ลงไปในชุมชน ชาวบ้านจึงอยู่ในฐานะผู้ผลิตภายใต้การควบคุมของคนกลางและนายทุน จึงเป็นแรงงานรับจ้างทอผ้าราคาถูก (คณะกรรมการการวิจัยทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2542)

ความสัมพันธ์เชิงธุรกิจระหว่างคนกลางและผู้ผลิตมี 2 ลักษณะ

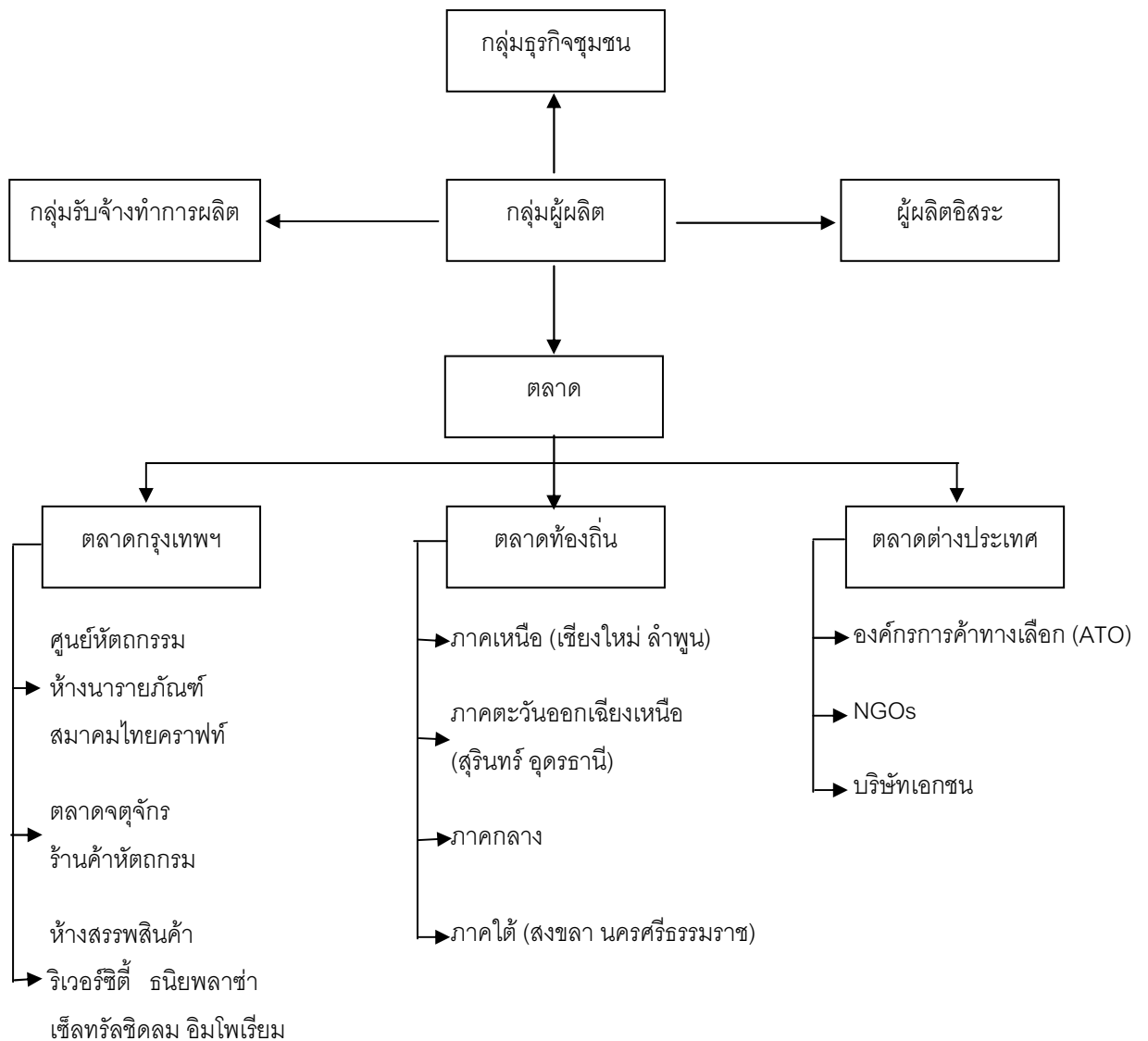
1. คนกลางผู้ซื้อผลิตภัณฑ์มาขายต่อให้ผู้บริโภคทั่วไป ได้แก่ เจ้าของร้านค้าหัตถกรรมซึ่งขายทั้งปลีกและส่ง
2. คนกลางผู้สั่งทอผ้าและขายวัตถุดิบให้ผู้ผลิต แล้วรับซื้อมาแปรรูปเพื่อการส่งออกต่างประเทศ ได้แก่ บริษัทเอกชนและร้านค้าต่าง ๆ

กลุ่มผู้บริโภคที่สำคัญ คือ คนในท้องถิ่น และนักท่องเที่ยวทั้งในและต่างประเทศ

ตลาดภายในประเทศ

ผ้าฝ้ายทอมือ

จากการสำรวจพบว่าปริมาณความต้องการผ้าฝ้ายทอมือในท้องตลาดขึ้นอยู่กับท้องถิ่นและลักษณะความนิยมในช่วงเวลาหนึ่ง ในภาคเหนือและภาคอีสานมีการทอผ้าฝ้ายมากกว่าภาคอื่น ซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น เมื่อมีลูกค้าหรือนักท่องเที่ยวมากก็จะซื้อผ้าทอเพื่อเป็นที่ระลึกถึงสถานที่นั้น ๆ ความนิยมตามแฟชั่นก็เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดปริมาณความต้องการของผ้าฝ้ายทอมือ ส่วนผ้าฝ้ายทอมือที่ต้องใช้ฝีมือในการผลิต เช่น การทอผ้าขิด มัดหมี่ ผ้าจก ผ้าน้ำไหล ไทลื้อ ที่ทำเป็นผลิตภัณฑ์ผ้าคลุมไหล่ ผ้าขึ้น ผ้าพันคอ ความต้องการก็มีเฉพาะกลุ่ม คนมีอายุและเป็นผู้ที่นิยมอนุรักษ์ศิลปไทยจริง ๆ แต่ในปัจจุบันหลายคนหันมาสนใจใช้สินค้าไทยและตระหนักถึงคุณค่าของศิลปหัตถกรรมไทยมากขึ้น ทำให้ผ้าฝ้ายทอมือมีการขยายตลาดมากขึ้น โดยเฉพาะการนำมาดัดแปลงตกแต่ง (กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535)

ที่มา : คณะกรรมการการวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี, 2542

แผนภาพที่ 1.1 โครงสร้างและกลไกการตลาดผ้าทอพื้นเมืองระดับประเทศ

จากการศึกษาของกองส่งเสริมหัตถกรรมไทย (2535) ได้ข้อสรุปเกี่ยวกับการตลาดผ้าฝ้ายทอมือว่าถ้าผู้ผลิตมีฝีมือและเป็นที่รู้จักดี จะทำให้ผู้ซื้อสั่งซื้อสินค้าไว้ล่วงหน้า การจำหน่ายผลิตภัณฑ์สามารถจำแนกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1. **ตลาดท้องถิ่น** เป็นการจำหน่ายในท้องถิ่น การออกงานเทศกาล งานประจำปี โดยผู้นำกลุ่มหรือหัวหน้ากลุ่มจะรวบรวมนำมาจำหน่าย หรือจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่บ้าน ลูกค้าส่วนใหญ่จะเป็นคนในท้องถิ่นนั้นๆ หรือท้องถิ่นใกล้เคียง ส่วนลูกค้าที่มาจากต่างถิ่นหรือนักท่องเที่ยวจะซื้อเพื่อเป็นของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์จะมีลักษณะของพื้นที่ผลิตอยู่ทั่วไป ซึ่งมีราคาไม่สูงมากนัก

2. ตลาดขายส่ง มีการจำหน่ายผ่านคนกลางและจำหน่ายโดยตรงให้กับผู้ซื้อ โดยติดต่อกับหัวหน้ากลุ่ม หรือมีคนกลางเป็นผู้ติดต่อกับผู้ผลิตรวบรวมผลิตภัณฑ์ส่งให้ผู้ซื้อที่ส่วนใหญ่จะเป็นร้านค้าในตัวเมือง ร้านค้าในกรุงเทพฯ ซึ่งจะส่งผ้าฝ้ายทอไปตัดเย็บเสื้อผ้า และเคหะสิ่งทออื่น ๆ ผู้ซื้อบางรายอาจนำไปย้อมสีเองเพื่อให้ได้มาตรฐานในการส่งออก หรืออาจจะส่งให้ผู้ผลิตทำผลิตภัณฑ์แบบต่าง ๆ ตามที่ตลาดต้องการ

ผู้ผลิตจะได้คำสั่งซื้อจากลูกค้า 2 ลักษณะ คือ

- ลูกค้าที่เป็นร้านค้าทั้งในต่างจังหวัดและกรุงเทพฯ ซึ่งจะระบุประเภทและชนิดของผลิตภัณฑ์ที่แน่นอนทำให้ผู้ผลิตมีโอกาสได้ผลิตผลิตภัณฑ์รูปแบบใหม่ ๆ ซึ่งนอกจากจะผลิตส่งลูกค้าแล้ว ผู้ผลิตยังทำแบบใหม่ ๆ มาผลิตจำหน่ายเองด้วย
- เป็นผลิตภัณฑ์ที่ผู้ผลิตทำขึ้นหลากหลายเพื่อนำไปจำหน่ายในงานเทศกาล ซึ่งจะเป็นการทดสอบตลาดไปในตัวว่าผลิตภัณฑ์ตัวใดเป็นที่ต้องการของตลาด ผู้ผลิตก็จะผลิตผลิตภัณฑ์ตัวนั้นมาจำหน่ายมากขึ้น แต่เมื่อผู้ผลิตหลาย ๆ ราย ผลิตสินค้ารูปแบบและประเภทเดียวกันก็จะทำให้ความต้องการของตลาดลดลง

ประเทศไทยจะได้เปรียบด้านฝีมือและความประณีต สามารถจะเข้าสู่ตลาดระดับสูงได้ แต่มีปริมาณไม่มากนัก ราคาค่อนข้างสูง ส่วนตลาดในระดับต่ำและระดับกลางนั้นอาจต้องแข่งขันกับจีน เกาหลี ฮองกง ซึ่งเราอาจจะสู้ในด้านราคาไม่ได้ ตลาดผ้าฝ้ายทอในต่างประเทศจะเป็นผลิตภัณฑ์เคหะสิ่งทอ เช่น ผ้าปูเบาะ ผ้าปูผนังหัวเตียง ผ้าปูเบาะ นอกจากนั้นยังทำเป็นผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป เช่น ปลอกหมอน ผ้ารองจาน ผ้าที่ใช้บนโต๊ะอาหาร ผ้าคลุมเตียง ฯลฯ ประเทศที่สั่งซื้อได้แก่ สิงคโปร์ มาเลเซีย สหรัฐอเมริกา เยอรมัน ตะวันตก ออสเตรเลีย และอังกฤษ

ในปัจจุบันประเทศที่พัฒนาแล้ว เช่น ญี่ปุ่น เยอรมัน จะคำนึงถึงความปลอดภัยของสินค้า จึงมีการป้องกันและอนุรักษ์สภาพแวดล้อมมากขึ้น เน้นการใช้สีย้อมธรรมชาติและผู้บริโภคก็ยินยอมที่จะซื้อผลิตภัณฑ์ที่ทำจากธรรมชาติ ปราศจากสารเคมี ในราคาสูงกว่าปกติถึงร้อยละ 20-50 ดังนั้นผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทอมือย้อมสีธรรมชาติจะเป็นผลิตภัณฑ์หนึ่งที่มีศักยภาพพอที่จะก้าวสู่ตลาดต่างประเทศ ถ้าหากมีการปรับปรุงและพัฒนาเทคนิคและกรรมวิธีให้มีคุณภาพได้มาตรฐานมากขึ้น (กองส่งเสริมหัตถกรรมไทย, 2535)

ผ้าไหม

ตลาดภายในประเทศของผ้าไหมและผลิตภัณฑ์ผ้าไหมของไทยนั้นเป็นปริมาณร้อยละ 60 ของการผลิตทั้งหมด ซึ่งผู้บริโภคส่วนใหญ่ คือ นักท่องเที่ยวชาวต่างประเทศ (ดร.ณวรรณ สุวรรณรงค์, 2532) ซึ่งนักท่องเที่ยวจะซื้อเป็นของที่ระลึก

ตลาดต่างประเทศ

ผ้าฝ้าย

ผ้าฝ้ายและผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายเป็นสินค้าที่มีการส่งออกปีละจำนวนมาก ส่วนใหญ่จะเป็นประเภทเคหะสิ่งทอ มีการพัฒนาด้านเทคโนโลยีการผลิตให้มีมาตรฐานตรงกับความต้องการของตลาด

ต่างประเทศ จากสถิติส่งออกผ้าฝ้ายและผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้ายทั้งทอมือและทอเครื่องของไทยจากปี 2530-2535 มีมูลค่าการส่งออก 495.1, 984.1, 1,419.3, 1,811.4, 2,558.2 และ 2,535 พันบาท ตามลำดับ (กองส่งเสริมการค้าไทย, 2535)

ตลาดส่งออกที่สำคัญของผ้าฝ้ายทอมือและอุตสาหกรรมสิ่งทออื่น ๆ แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ

1. ตลาดข้อตกลง คือ ตลาดที่มีข้อตกลงการค้าสิ่งทอกับประเทศไทย มี 18 ประเทศ ได้แก่ EEC (12 ประเทศ) สหรัฐอเมริกา แคนาดา ฟินแลนด์ สวีเดน นอร์เวย์ และออสเตรเลีย
2. ตลาดนอกข้อตกลง คือ ตลาดที่ไม่มีโควตา หรือไม่มีข้อตกลง สามารถส่งออกได้อย่างไม่จำกัด ประเทศคู่ค้าที่สำคัญคือ ญี่ปุ่น ซาอุดีอาระเบีย สหรัฐอเมริกา อาหรับเอมิเรตส์ สิงคโปร์ฮ่องกง และออสเตรเลีย ซึ่งตลาดนอกข้อตกลงเริ่มมีบทบาทสำคัญต่อการส่งออกสิ่งทอไทย เพราะสามารถขยายปริมาณส่งออกได้

ผ้าไหม

ตลาดส่งออกผ้าไหมและผลิตภัณฑ์ผ้าไหมที่สำคัญของไทยได้แก่ ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา และประเทศในประชาคมเศรษฐกิจยุโรป ญี่ปุ่นนำเข้าเพื่อทดแทนการผลิตภายในประเทศซึ่งไม่เพียงพอ สหรัฐอเมริกานิยมผ้าไหมจากไทยสำหรับบุเฟอร์นิเจอร์ ตลาดยุโรปที่สำคัญคือ เบลเยียม ซึ่งเป็นตลาดผ้าไหมแห่งใหม่ของไทยที่มีแนวโน้มจะขยายตัวออกไปได้อีกมาก (ดร.นพวรรณ สุวรรณรงค์, 2532) และสหพันธ์สาธารณรัฐเยอรมันเป็นตลาดนำเข้าผลิตภัณฑ์ผ้าไหม เช่น เนคไท ผ้าพันคอ เสื้อผ้าสำเร็จรูป ปลอกหมอน และกรอบรูป ซึ่งยังมีช่องทางส่งออกได้อีกมาก โดยเฉพาะในขณะที่ผ้าไหมในรูปผืนผ้าของไทยเสียเปรียบด้านราคา ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อการแข่งขันในตลาดต่างประเทศ ดังนั้นผู้ผลิตควรพัฒนาการผลิตในด้านผลิตภัณฑ์สำเร็จรูป เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มแก่ผ้าผืนและหลีกเลี่ยงการแข่งขันที่รุนแรงจากผู้ผลิตที่ได้เปรียบด้านต้นทุนการผลิต เช่น จีน และอินเดีย ในตลาดผ้าผืน

หากประเทศไทยต้องการเปิดตลาดผ้าไหมสู่ยุโรป ต้องเปลี่ยนแนวคิดในการ design ผ้าให้ เป็นไปตามความนิยมและสวมใส่สบายในชีวิตประจำวัน โดยเฉพาะประเทศที่มีอากาศหนาวเย็น ต้องผลิตผ้าในลักษณะหนาแน่น และในฤดูร้อนต้องเป็นผ้าที่บางพริ้ว ดังนั้นการกำหนดโครงสร้างผ้าให้เหมาะสมจึงเป็นสิ่งจำเป็น ปัจจุบันสถาบันวิจัยอุตสาหกรรมสิ่งทอได้มีการวิจัยและพัฒนาด้านการปรับโครงสร้างผ้าไหมไว้มากพอสมควร โดยเฉพาะไหมบัว ซึ่งเป็นไหมเส้นพุ่งที่ไม่มีการตีเกลียว และมีลักษณะเป็นปุ่มปมตามลักษณะของเส้นไหมไทย ที่ทำการสาวไหมด้วยมือ สถาบันอุตสาหกรรมสิ่งทอได้พยายามปรับปรุงโครงสร้างของไหมบัวให้สามารถนำไปผลิตผ้าได้หลายรูปแบบตามความต้องการตลาด และในอนาคตคาดว่าจะความต้องการนำไหมบัวไปผลิตเป็นผ้าจะมากขึ้น และการผลิตผ้าในแนวสาทจะเกิดขึ้นได้ (สุเมธ นวเศรษฐวิสูตร, 2544)

นอกจากการออกแบบโครงสร้างผ้าไหมแล้ว ควรพิจารณาถึงคุณภาพผ้าไหมไทยที่ผลิตอยู่ในปัจจุบันมีจุดอ่อนอย่างไรบ้าง โดยเฉพาะคุณภาพสีและการดูแลรักษา ตลอดจนการออกแบบลายผ้าในเชิงอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้านควบคู่ไปกับการพัฒนาการออกแบบในเชิงสากล

สำหรับสิ่งทอโดยทั่วไปแล้ว ประเทศที่เป็นผู้ผลิตส่งออกรายใหญ่ คือ อิตาลี และสาธารณรัฐเยอรมัน ส่วนประเทศแถบเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ก็เริ่มมีแนวโน้มการส่งออกเพิ่มขึ้น เช่น ประเทศมาเลเซีย ฟิลิปปินส์ ไทย อินโดนีเซีย สาธารณรัฐประชาชนจีน ปากีสถาน และศรีลังกา

การแข่งขันต้องแข่งขันกันตั้งแต่ฝีมือ ต้นทุนการผลิต และเทคนิคกรรมวิธีที่จะลดต้นทุนลงมากที่สุด เพื่อสู้ราคาในตลาดโลกได้ จีนจัดเป็นประเทศผู้ผลิตที่ค่อนข้างได้เปรียบทางด้านวัตถุดิบ เพราะจีนสามารถผลิตผ้าได้เอง ทำให้ต้นทุนวัตถุดิบต่ำ ส่วนประเทศอินเดีย มาเลเซีย และฟิลิปปินส์ ค่าแรงก็ยังต่ำอยู่ ทำให้ต้นทุนการผลิตต่ำสามารถแข่งขันด้านราคากับประเทศส่งออกอื่นๆ ได้ (กองส่งเสริมการค้าไทย, 2535)

บทที่ 2

ข้อมูลพื้นฐานของหมู่บ้าน

2.1 สภาพทางภูมิศาสตร์

2.1.1 สภาพทางกายภาพ

หมู่บ้านคางปิ่นใจ หมู่ที่ 4 ตำบลแม่พุง อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่ อยู่ในเขตขององค์การบริหารส่วนตำบลแม่พุง ตั้งอยู่ห่างจากอำเภอวังชิ้น 9 กิโลเมตร และตั้งอยู่ห่างจากอำเภอเมือง จังหวัดแพร่ ประมาณ 87 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	ติดกับบ้านคางค้ำปิ่น ตำบลแม่พุง อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่
ทิศใต้	ติดกับบ้านแม่แฮด ตำบลแม่พุง อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่
ทิศตะวันออก	ติดกับบ้านวังกวาง ตำบลแม่พุง อำเภอวังชิ้น จังหวัดแพร่
ทิศตะวันตก	ติดกับป่าและภูเขา

หมู่บ้านคางปิ่นใจ หมู่ที่ 4 มีลักษณะเป็นที่ราบเชิงเขา แบ่งออกเป็นเขต มีทั้งหมด 7 เขต มีพื้นที่ทั้งหมด 1,200 ไร่ แบ่งออกเป็นพื้นที่สำหรับการเกษตร 665 ไร่ และพื้นที่อยู่อาศัย 535 ไร่ พื้นที่ทำการเกษตรแบ่งออกได้เป็น พื้นที่นา 364 ไร่ ที่ไร่ 200 ไร่ ที่สวน 100 ไร่ ที่ทำไร่เลื่อนลอย 34 ไร่ ลำห้วยมี 2 แห่ง คือ ลำห้วยไม้ภายในและลำห้วยแม่พุง น้ำใช้ทางการเกษตรของหมู่บ้านในฤดูฝนมีเพียงพอแต่ในฤดูแล้งมีไม่เพียงพอ

2.1.2 สาธารณูปโภคและสิ่งอำนวยความสะดวก

การคมนาคม เส้นทางคมนาคมของหมู่บ้าน หมู่บ้านมีเส้นทางหลวงหมายเลข 1124 (เถิน – วังชิ้น) ตัดผ่านหน้าหมู่บ้าน การคมนาคมในหมู่บ้านมีถนนลาดยาง 1 เส้นเชื่อมหมู่ 4 กับหมู่ 15 ภายในหมู่บ้านมีถนนคอนกรีตอีก 8 เส้นทาง

น้ำกินน้ำใช้ แหล่งน้ำกินน้ำใช้ในหมู่บ้าน หมู่บ้านคางปิ่นใจมีบ่อน้ำตื้นหรือบ่อขุดส่วนตัว 21 บ่อ มีบ่อน้ำตื้นหรือบ่อขุดสาธารณะ 2 บ่อ บ่อบาดาลสาธารณะ 3 บ่อ ซึ่งขุดเจาะโดยหน่วยงานเร่งรัดและพัฒนาชนบท 2 บ่อ และกรมทรัพยากรธรณี 1 บ่อ ในหมู่บ้านมีระบบประปาหมู่บ้าน มีครัวเรือนที่ใช้น้ำจากระบบประปานี้ตลอดปี 168 ครัวเรือน โดยแบ่งเป็นประปาหมู่บ้าน 40 หลังคาเรือน ที่เหลือเป็นประปาภูเขา 128 ครัวเรือน หมู่บ้านมีอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก 1 แห่ง คือ อ่างเก็บน้ำภายใน

ไฟฟ้า ด้านสาธารณูปโภค การมีไฟฟ้าใช้ของหมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้ครบทุกครัวเรือน (168 ครัวเรือน)

การโทรคมนาคม การติดต่อสื่อสารทางโทรศัพท์ หมู่บ้านยังไม่มีติดตั้งโทรศัพท์ตามบ้าน จึงมีเฉพาะโทรศัพท์หมู่บ้าน 3 แห่ง และมีโทรศัพท์เคลื่อนที่ 8 ครัวเรือน

สถานพยาบาล สถานพยาบาลที่อยู่ใกล้หมู่บ้านที่สุด คือ สถานีอนามัยซึ่งตั้งอยู่ในบริเวณหมู่ 3 อยู่ห่างจากหมู่บ้านคางปิ่นใจ 1 กิโลเมตร สถานพยาบาลที่นิยมไปใช้บริการ คือ โรงพยาบาลวังชิ้น ตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้าน 9 กิโลเมตร

โรงเรียน โรงเรียนในหมู่บ้านมี 1 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านค่างป็นใจ ระดับการศึกษาสูงสุดที่เปิดสอน คือ ระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 ซึ่งนักเรียนที่มาเรียนมาจากหมู่ 4 หมู่ 5 และหมู่ 15

สถาบันการเงิน ธนาคารที่ตั้งอยู่ใกล้หมู่บ้านมากที่สุด คือ ธนาคารกรุงเทพ สาขาอำเภอวังชิ้น ระยะห่างจากหมู่บ้าน 9 กิโลเมตร แหล่งเงินกู้ที่สำคัญของประชากรในหมู่บ้านนอกเหนือจากธนาคาร คือ เงินกู้ยืมจากโครงการกองทุนหมู่บ้าน

สถานที่ราชการ สถานที่ราชการที่อยู่ใกล้หมู่บ้านมากที่สุด คือ โรงเรียนบ้านค่างป็นใจ ซึ่งตั้งอยู่ในหมู่บ้าน นอกจากนี้ยังมีองค์การบริหารส่วนตำบลแม่พุง ตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 5 กิโลเมตร

ร้านค้า ตลาด และสถานบริการน้ำมัน ในหมู่บ้านมีร้านขายของชำทั้งหมด 6 ร้าน การนิยมไปจับจ่ายใช้สอยของคนในหมู่บ้านนิยมไปซื้อของตามร้านค้าหรือตลาดในอำเภอวังชิ้น ในหมู่บ้านมีปั้มน้ำมันขนาดเล็ก (ปั้มหลอด) อยู่ 2 แห่ง

2.2 ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้าน

หมู่บ้านค่างป็นใจ ตั้งมาได้ประมาณ 400 ปี เดิมเป็นหมู่บ้านชาวเขากะเหรี่ยง ซึ่งอพยพมาจากเชียงใหม่ คำว่า “ค่าง” เป็นภาษากะเหรี่ยง แปลว่า ผู้นำ ซึ่งสมัยนั้นผู้นำของชาวเขากะเหรี่ยงที่อพยพมาตั้งรกรากมีชื่อว่า “ป็นใจ” จึงได้นำมาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้านว่า “หมู่บ้านค่างป็นใจ” จนปัจจุบัน

2.3 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ

2.3.1 สภาพทางสังคม

ประชากรทั้งหมดของหมู่บ้านค่างป็นใจมีทั้งหมด 168 ครัวเรือน ขนาดครัวเรือนของหมู่บ้านโดยเฉลี่ย 5 คนต่อหนึ่งครัวเรือน ประชากรทั้งหมดมีจำนวน 680 คน เป็นชาย 351 คน เป็นหญิง 329 คน (ตารางที่ 2.1) สามารถจำแนกตามช่วงอายุของประชากรได้ดังตารางที่ 2.2

ตารางที่ 2.1 แสดงจำนวนประชากรของหมู่บ้านค่างป็นใจ

ประชากรทั้งหมดของหมู่บ้านค่างป็นใจ	680 คน
ชาย	351 คน
หญิง	329 คน
จำนวนครัวเรือน	168 ครัวเรือน

ที่มา : จากการสำรวจ ปี 2545

เมื่อลักษณะประชากรจำแนกตามช่วงอายุจะเห็นว่าโดยส่วนใหญ่ของหมู่บ้านจะอยู่ในช่วงอายุประมาณ 18 – 49 ปี ซึ่งอยู่ในช่วงวัยรุ่นจนถึงวัยทำงาน คิดเป็นร้อยละ 55.44 ประชากรที่มีสัดส่วนน้อยที่สุดจะอยู่ในช่วงอายุ 15 -17 ปี ขึ้นไปคิดเป็นร้อยละ 2.65

ตารางที่ 2.2 แสดงจำนวนประชากรหมู่บ้านคางปิ่นใจจำแนกตามช่วงอายุ

ช่วงอายุ	ชาย	หญิง	รวม	สัดส่วน (ร้อยละ)
≤ 3 ปี	14	7	21	3.09
3 – 5 ปี	11	7	18	2.65
6 – 11 ปี	34	36	70	10.29
12 – 14 ปี	9	15	24	3.53
15 – 17 ปี	10	8	18	2.65
18 – 49 ปี	190	187	377	55.44
50 – 59 ปี	47	35	82	12.06
60 ขึ้นไป	36	34	70	10.29
รวม	351	329	680	100

ที่มา : จากการสำรวจ ปี 2545

ตารางที่ 2.3 สัดส่วนของประชากรหมู่บ้านคางปิ่นใจจำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษาสูงสุดของประชากร	สัดส่วน (ร้อยละ)
ประถมศึกษา (ป.1 – ป.6)	20
มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1 – ม.3)	49
มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4 – ม.6)	20
ปริญญาตรี	10
สูงกว่าระดับปริญญาตรี	1

ที่มา : จากการสำรวจ ปี 2545

ด้านการศึกษาของประชากรในหมู่บ้านส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นโดยคิดเป็นร้อยละ 49 ของประชากรทั้งหมด มีเพียงร้อยละ 1 ที่จบการศึกษาที่สูงกว่าระดับปริญญาตรี

การรวมกลุ่มในหมู่บ้าน เนื่องจากหมู่บ้านคางปิ่นใจประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา จึงมีการรวมกลุ่มในลักษณะกลุ่มเกษตรกรผู้ทำนา กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ซึ่งภายในกลุ่มเหล่านั้นยังมีการจัดตั้งกลุ่มย่อยขึ้นภายในกลุ่ม เช่น กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มทอผ้า กลุ่มผู้ผลิตไขไก่ออืด ซึ่งการรวมกลุ่มต่างๆ ในหมู่บ้านมีรายละเอียด ดังนี้

กลุ่มทอผ้าบ้านคางปิ่นใจ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2535 เป็นการรวมกลุ่มของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรเพื่อทอผ้า และสร้างรายได้จากการทอผ้า มีสมาชิกมากที่สุด 82 คน

กลุ่มผู้ผลิตเห็ดนางฟ้า เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2543 มีสมาชิกเริ่มแรก 7 คน ซึ่งเป็นสมาชิกจากกลุ่มทอผ้า เพื่อสร้างรายได้เสริมจากการผลิตเห็ดนางฟ้า ปัจจุบันมีสมาชิก 20 คน

กลุ่มผู้ผลิตไข่ไก่อิดิน ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2544 โดยการสนับสนุนของพัฒนาชุมชนอำเภอวังชิ้น ร่วมกับสภาเกษตรกรไทย กระทรวงสาธารณสุข และธนาคารออมมีสมาชิก 9 คน รวมกลุ่มเพื่อทำไข่ไก่อิดินเพื่อสร้างรายได้ ปัจจุบันเลิกทำการผลิต เนื่องจากขาดสารเคมีที่ใช้ในการทำการผลิต

กลุ่มผู้ผลิตหน่อไม้เปียก เริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ.2544 ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่พุง สมาชิกเป็นสมาชิกจากกลุ่มทอผ้า มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างรายได้เสริมจากการทำหน่อไม้เปียก มีสมาชิกจำนวน 9 คน ปัจจุบันได้เลิกทำการผลิต เนื่องจากประสบปัญหาด้านการผลิตที่ไม่ได้คุณภาพ

กลุ่มออมทรัพย์ เป็นการรวมกลุ่มออมทรัพย์ของสมาชิกกลุ่มทอผ้า จำนวน 50 คน เพื่อให้มีการออมทรัพย์ขึ้นในสมาชิกกลุ่มทอผ้า

ตารางที่ 2.4 กลุ่มในหมู่บ้านค้ำปิ่นใจ

กลุ่ม	ปีที่ก่อตั้ง	รายละเอียด
กลุ่มทอผ้าบ้านค้ำปิ่นใจ	2535	- รวมกลุ่มเพื่อทำการทอผ้าและสร้างรายได้เสริมจากการทอผ้า - สมาชิก 82 ราย
กลุ่มผู้ผลิตเห็ดนางฟ้า	2543	- รวมกลุ่มเพื่อทำการทอผ้าและสร้างรายได้เสริมจากการผลิตเห็ดนางฟ้า - สมาชิกเริ่มแรก 7 ราย ปัจจุบัน 20 ราย
กลุ่มผู้ผลิตไข่ไก่อิดิน	2544	- รวมกลุ่มเพื่อทำการทอผ้าและสร้างรายได้เสริมจากการผลิตไข่ไก่อิดิน - สมาชิก 9 คน - ปัจจุบันเลิกทำการผลิต
กลุ่มผู้ผลิตหน่อไม้เปียก	2544	- รวมกลุ่มเพื่อทำการทอผ้าและสร้างรายได้เสริมจากการผลิตหน่อไม้เปียก - สมาชิก 9 คน - ปัจจุบันเลิกทำการผลิต
กลุ่มออมทรัพย์	2544	- รวมกลุ่มเพื่อทำให้เกิดการออมทรัพย์ในกลุ่มสมาชิกกลุ่มทอผ้า

ที่มา : จากการสำรวจ ปี 2545

2.3.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

ทางด้านการประกอบอาชีพของประชากรหมู่ 4 บ้านค้ำปิ่นใจส่วนมากประกอบอาชีพหลัก คือ ทำนา โดยจะทำในช่วงเดือนมิถุนายนถึงเดือนมกราคม ทำการเก็บเกี่ยวในช่วงเดือนธันวาคมถึงเดือนมกราคม โดยการทำนาจะได้เพียงนาปีเท่านั้น รายได้ของคนในหมู่บ้านเฉลี่ยต่อเดือน 2,500 บาทต่อครัวเรือน รายได้เฉลี่ยของคนในหมู่บ้าน 11,800 ต่อคนต่อปี ซึ่งคิดเป็นรายได้จากการทอผ้า 13,000 บาท อัตราค่าจ้างในการรับจ้างทั่วไปวันละ 100 บาทต่อคนทั้งชายและหญิง ค่าจ้างในภาคการเกษตรจะเป็นการรับจ้างทำนา เช่น รับจ้าง

ปักดำ รับจ้างเกี่ยวข้าว จะคิดค่าจ้างทั้งชายและหญิง 100 บาทต่อคนต่อวัน อาชีพเสริมของคนในหมู่บ้าน คือ อาชีพทอผ้าซึ่งทำเฉพาะในกลุ่มแม่บ้าน จะทำการทอผ้าตลอดปียกเว้นช่วงฤดูทำนา ปัจจุบันในหมู่บ้านมีคนว่างงานเป็นชาย 32 คน หญิง 20 คน

การรวมกลุ่มเศรษฐกิจในหมู่บ้านด้างป็นใจมีการรวมกลุ่มอยู่หลายกลุ่มด้วยกัน เช่น กลุ่มเกษตรกรผู้ทำนา ก่อตั้งในปี พ.ศ.2523 เพื่อรักษาพันธุ์ข้าวและขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการต่างๆ กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร ซึ่งภายในกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมีการจัดตั้งกลุ่มย่อย ได้แก่ กลุ่มทอผ้า ในปี พ.ศ.2535 กลุ่มไข่ไก่ไต่ดิน กลุ่มทำหน่อไม้ กลุ่มออทรีพย์ กลุ่มเลี้ยงเห็ด เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกลุ่มผู้เลี้ยงปลาและกลุ่มผู้เลี้ยงวัวขึ้นในปี พ.ศ.2544

ลักษณะการถือครองที่ดินทำกินส่วนมากประชากรในหมู่ 4 จะมีที่ดินทำกินเป็นของตนเอง ประมาณร้อยละ 80 คิดเป็น 134 ครัวเรือน อีกร้อยละ 20 เป็นการเช่าที่ดินทำกินคิดเป็น 34 ครัวเรือน โดยคิดค่าเช่าที่ดินทำกิน โดยการจ่ายค่าเช่าเป็นข้าวเปลือกที่ได้จากการทำนาในอัตราส่วน ข้าวเปลือก 90 ถัง แบ่งเป็นค่าเช่าให้เจ้าของที่ 30 ถัง คนเช่าได้ 60 ถัง

2.4 ทูทางสังคมและภูมิปัญญาชาวบ้านของประชากรในหมู่บ้าน

ความเป็นมาของหัตถกรรมในหมู่บ้านด้างป็นใจ แต่เดิมหมู่บ้านไม่มีงานหัตถกรรมจำพวกการทอผ้ามาก่อน ในปี พ.ศ.2535 ได้มีการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าขึ้น โดยการส่งเสริมของพัฒนาชุมชนและหน่วยงานอื่นๆ ของรัฐบาล และมีสมาชิกเข้าร่วมทั้งหมด 82 คน ซึ่งเป็นการสร้างรายได้เสริมให้แก่คนในหมู่บ้าน

ในหมู่บ้านมีวัดอยู่ 1 แห่ง คือ วัดด้างป็นใจ ก่อตั้งในปี พ.ศ. 2475 มีอายุประมาณ 70 ปี ภายในหมู่บ้านยังมีศาลเจ้า (ผี) อายุประมาณ 400 ปี ซึ่งจะมีประเพณีการการทำบุญเลี้ยงผีตามประเพณีของชาวกะเหรี่ยงทุกปี ซึ่งจะมีการทำบุญทุกเดือน 5 ออก 5 ค่า และเดือน 10 ออก 5 ค่า (เดือนไทย) ซึ่งจะมีการบูชาด้วยไก่ สุราและดอกไม้ขาว บุคคลที่คนในหมู่บ้านนับถือและก่อบริการแก่หมู่บ้าน ได้แก่ นายเมือง ใจอ้าย อายุ 70 ปี ชาวบ้านเรียกว่า “ปู่ตั้งข้าว” ซึ่งเป็นผู้ประกอบพิธีในประเพณีเลี้ยงผีของหมู่บ้าน นายเสาร์แก้ว นวลน้อย อายุ 58 ปี ดำรงตำแหน่งกำนันหมู่บ้าน และนายน้อย ธัญชัย อายุ 65 ปี เป็นมรรคทายก ทำหน้าที่ประกอบพิธีทางศาสนาต่างๆ ของหมู่บ้าน แหล่งท่องเที่ยวของหมู่บ้าน คือ น้ำตกด้างป็นใจ ซึ่งตั้งชื่อตามชื่อหมู่บ้านอยู่ห่างจากหมู่บ้าน 4 กิโลเมตร

ทัศนคติของคนในหมู่บ้าน คนในหมู่บ้านจะมีการเคารพนับถือบรรพบุรุษ นับถือศาสนา สิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ที่ชาวบ้านเคารพ เช่น ผี และโบราณสถานต่างๆ โดยจะมีการทำบุญและพิธีกรรมต่างๆ เกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ปี นอกจากนี้คนในหมู่บ้านมีทัศนคติเกี่ยวกับหัตถกรรมการทอผ้าว่าเป็นสิ่งที่สามารถทำเป็นอาชีพเสริมและเพิ่มรายได้แก่ครอบครัว ช่างฝีมือในหมู่บ้านจะเป็นช่างฝีมือในการทำหัตถกรรมทอผ้า ซึ่งได้แก่ประธานกลุ่มทอผ้า คือนางไพรินทร์ กาสา ซึ่งเป็นผู้ริเริ่มนำการทอผ้าจากอำเภอคลองมาเผยแพร่ที่หมู่บ้าน และนางเสาร์คำ วงศ์ปิ่นตา ดำรงตำแหน่งเป็นเหรัญญิกกลุ่มทอผ้า ซึ่งเป็นวิทยากรเกี่ยวกับการสอนทอผ้าให้กลับศูนย์พัฒนาชาวเขา

2.5 ความช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

ในด้านความช่วยเหลือจากหน่วยงานของทางภาครัฐบาลและเอกชนของหมู่บ้านค้างปิ่นใจหมู่ที่ 4 การให้ความช่วยเหลือทั้งในลักษณะของเงินทุนให้เปล่าเพื่อการผลิตโดยนำไปซื้อเป็นฝ่ายซึ่งเป็นวัตถุดิบในการผลิตและการจัดให้ความรู้ในเรื่องของการประกอบอาชีพ เช่น การจัดการฝึกอบรมเกี่ยวกับทฤษฎีการใช้สีในการทอผ้า โดยคณาจารย์จากมหาวิทยาลัยศิลปากร ร่วมกับกรมประชาสัมพันธ์จังหวัด ศูนย์พัฒนาและส่งเสริมชาวเขาจังหวัดแพร่ พัฒนาชุมชนและหน่วยงานต่างๆ นอกจากนี้ยังมีหน่วยงานของทางภาครัฐบาลที่ให้ความสนับสนุนและช่วยเหลือทางด้านสาธารณสุขโรคและวัสดุในการผลิตต่างๆ ได้แก่ องค์การบริหารตำบลแม่พุง สำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทและกรมทรัพยากรธรณี

2.6 การเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านและสภาพปัญหา

หมู่บ้านค้างปิ่นใจเดิมประชากรในหมู่บ้านประกอบอาชีพทำนาและทำสวน ต่อมาเริ่มมีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ เช่น กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มทอผ้า กลุ่มผู้ผลิตไซโอไอดิน เป็นต้น ซึ่งมีวัตถุประสงค์ในการก่อตั้งเพื่อเพิ่มรายได้ให้ประชากรในหมู่บ้าน ในปัจจุบันมีชาวบ้านบางส่วนต้องออกไปทำงานต่างประเทศเนื่องจากภาวะเศรษฐกิจที่ผันผวน ซึ่งปัญหาด้านต่างๆ ของหมู่บ้านสามารถแบ่งออกได้ดังนี้

ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ

เนื่องจากหมู่บ้านยังประสบปัญหาเกี่ยวกับน้ำใช้เพื่อการทำการเกษตร ทำให้สามารถทำนาได้ปีละ 1 ครั้ง ซึ่งสามารถเพาะปลูกพืชอื่นในฤดูแล้งได้เพียงบางชนิดเท่านั้น ทำให้เกิดการว่างงานตามฤดูกาล (Seasonal Unemployment) เกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานนอกภาคการเกษตรในฤดูแล้งมากขึ้น และมีการขนย้ายแรงงานไปทำงานในต่างประเทศเพิ่มขึ้น โดยส่วนมากไปทำงานในประเทศไต้หวัน

ปัญหาทางด้านสังคม

ปัญหาทางด้านสังคมในหมู่บ้านค้างปิ่นใจเป็นปัญหาที่ไม่รุนแรงมาก เนื่องจากได้รับการส่งเสริมในเรื่องของการจัดเป็นหมู่บ้านปลอดยาเสพติด แต่ยังมีปัญหาเกี่ยวกับการติดเชื้อโรคเอดส์ของคนในหมู่บ้านบางส่วน

ปัญหาอื่นๆ ในหมู่บ้าน

เนื่องจากหมู่บ้านมีลักษณะเป็นที่ราบเชิงเขาประกอบกับพื้นที่ป่าได้ลดลงอย่างมาก ทำให้ประสบปัญหาภัยธรรมชาติ คือ อุทกภัย ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายในชีวิตและทรัพย์สิน เนื้อที่ทางการเกษตรได้รับความเสียหายจากน้ำท่วม

2.7 ศักยภาพการพัฒนาของหมู่บ้าน

ทางด้านนโยบายกองทุนหมู่บ้าน ทางหมู่ที่ 1 ได้รับการจัดสรรเกี่ยวกับกองทุนหมู่บ้านและได้ทำการจัดสรรปล่อยกู้ให้กับประชาชนในหมู่บ้าน ซึ่งมีประโยชน์ต่อประชาชนในหมู่บ้านเป็นอย่างมาก เนื่องจากไม่ต้องไปกู้ยืมเงินจากนายทุน ที่มีอัตราดอกเบี้ยเงินกู้สูง ในโครงการ 1 ผลิตภัณฑ์ 1 ตำบล หมู่บ้านค้างปิ่นใจได้รับเลือกผลิตภัณฑ์จากกลุ่มแม่บ้านกลุ่มผู้ผลิตไซโอไอดินให้เป็นผลิตภัณฑ์เสริม ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ไซโอไอดิน

การบริหารจัดการกองทุนหมู่บ้านละ 1 ล้านบาท ทางหมู่บ้านได้มีการจัดตั้งคณะกรรมการหมู่บ้านที่ทำหน้าที่รับผิดชอบในด้านนี้ โดยจะมีการประชุมในการเลือกคณะกรรมการ 13 คน และทำการปล่อยเงินกู้ให้กับ

ประชาชนในหมู่บ้าน โดยจะต้องมีผู้ค้าประกันในการกู้ทั้งหมด 3 คน ในด้านการพัฒนาหมู่บ้าน จะมีการประชุมประจำปี โดยองค์การบริหารส่วนตำบลจะมีการทำแผนพัฒนาระยะเวลา 1 ปีและ 5 ปี ซึ่งจะมีการพัฒนาหมู่บ้านในทุกๆ ด้าน การพัฒนาหัตถกรรมพื้นบ้านได้มีหน่วยงานต่างๆ ของทางภาครัฐบาลร่วมกับสถาบันการศึกษาเข้ามาส่งเสริมและพัฒนา ทั้งในด้านเงินทุนให้เปล่าในการจัดซื้อวัตถุดิบและความรู้ความเข้าใจในการผลิตผลิตภัณฑ์ผ้าทอพื้นบ้าน นอกจากนี้หมู่บ้านยังอยู่ติดเส้นทางคมนาคมทำให้การขนส่งทำได้สะดวก แต่การติดต่อสื่อสารทางด้านโทรศัพท์ยังไม่มี การติดตั้งโทรศัพท์ตามบ้าน

บทที่ 3

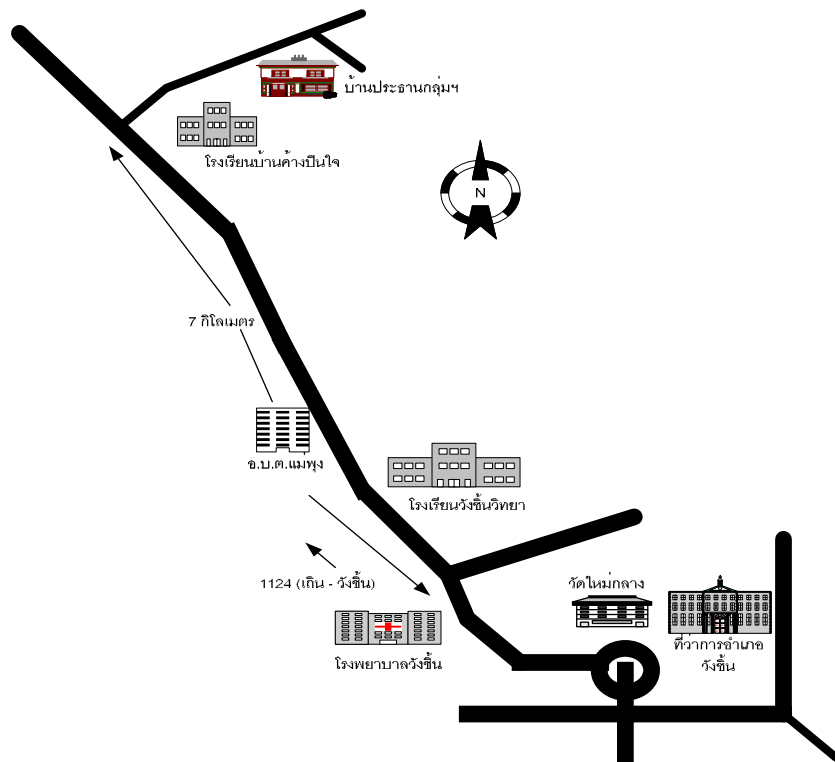
ข้อมูลพื้นฐานของกิจการ

3.1 ข้อมูลทั่วไปของกิจการ

3.1.1 ชื่อสถานประกอบการ : กลุ่มทอผ้าบ้านค้ำปิ่นใจ

3.1.2 สถานที่ตั้ง

กลุ่มทอผ้าบ้านค้ำปิ่นใจ (กลุ่มฯ) ตั้งอยู่ที่ 181 หมู่ 4 บ้านค้ำปิ่นใจ ตำบลแม่พุง อำเภอวังชัน จังหวัดแพร่ ซึ่งเป็นบ้านของนางไพรินทร์ กาศา ประธานกลุ่มฯ เป็นสถานที่สำหรับเก็บวัตถุดิบหลักในการทอผ้าของกลุ่มฯ การเดินทางไปยังกลุ่มฯ สามารถทำได้โดยเดินทางไปยังตัวอำเภอวังชัน แล้วเดินทางต่อไปตามทางหลวงหมายเลข 1124 (เถิน - วังชัน) ตรงไปผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลแม่พุงอยู่ทางด้านซ้ายมือ ตรงไปจะพบป้ายทางเข้าหมู่บ้านค้ำปิ่นใจ อยู่ทางด้านขวามือ ตรงเข้าไปประมาณ 100 เมตร จะพบบ้านนางไพรินทร์ กาศา อยู่ทางด้านขวามือ

แผนภาพที่ 3.1 ที่ตั้งของสถานประกอบการ

3.1.3 ผู้นำคนสำคัญของกิจการ

นางไพรินทร์ กาสา อายุ 48 ปี ตำแหน่งประธานกลุ่มทอผ้าบ้านคางปิ่นใจ จบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 เดิมประกอบอาชีพค้าขาย สมรสกับนายปรีชา กาสา อายุ 53 ปี มีบุตรด้วยกัน 2 คน คือ นายมงคล กาสา อายุ 24 ปี กำลังศึกษาอยู่ในระดับอุดมศึกษาสถาบันราชภัฏลำปาง ชั้นปีที่ 2 และนางสาวมธุรส กาสา อายุ 18 ปี กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายชั้นปีที่ 5 นางไพรินทร์ได้รับการฝึกอบรมโครงการปรับโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจในการพัฒนาศักยภาพผ้าพื้นเมืองและสิ่งทอ ในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2541 และ อบรมทฤษฎีการใช้สีในการทอผ้า ในวันที่ 19 – 23 ตุลาคม พ.ศ.2541 โดยมหาวิทยาลัยศิลปากร ฝึกอบรมโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพทอผ้าไทย โดยกรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม วันที่ 26 กันยายน พ.ศ.2542 ฝึกอบรมในโครงการด้ายแกมไหมในหลักสูตร ทฤษฎีการใช้สีในการทอผ้า

นางเสาว์คำ วงศ์ปิ่นตา อายุ 34 ปี ตำแหน่งเหรัญญิกของกลุ่มฯ ประกอบอาชีพทำนาและทำการทอผ้าเป็นอาชีพเสริม นอกจากนี้ยังเป็นวิทยากรของกลุ่มฯ ในการฝึกอบรมเกี่ยวกับการทอผ้า โดยการสนับสนุนของศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาชาวเขาจังหวัดแพร่

3.2 ประวัติความเป็นมาและการพัฒนาการของกิจการ

กลุ่มทอผ้าบ้านคางปิ่นใจ ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2535 ในฐานะกลุ่มแม่บ้านซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อทำกิจกรรมในหมู่บ้านประเภทการทอผ้า มีสมาชิกทั้งหมด 82 คน แต่เดิมหมู่บ้านคางปิ่นใจไม่เคยมีการทอผ้ามาก่อน ต่อมานางไพรินทร์ กาสา สมาชิกคนหนึ่งของหมู่บ้าน ได้ไปเยี่ยมญาติที่อำเภอทองจังหวัดแพร่ ซึ่งมีการทอผ้าขึ้นตีนจก นางไพรินทร์มีความสนใจในเรื่องการทอผ้า จึงไปฝึกหัดทอผ้ากับญาติที่อำเภอทอง และได้มาทำการทอผ้าในหมู่บ้าน เมื่อชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงเห็นและมีความสนใจในการทอผ้าจึงขอให้ทำการสอนทอผ้า

ต่อมาได้ไปทำการสอนให้กับกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรบ้านคางปิ่นใจเนื่องจากนางไพรินทร์ เป็นสมาชิกของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรอยู่ก่อนแล้ว เมื่อสมาชิกบางส่วนของกลุ่มซึ่งเป็นสมาชิกของกลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมีความต้องการที่จะจัดตั้งเป็นกลุ่มสตรีทอผ้าในหมู่บ้านจึงมีการจัดตั้งเป็นกลุ่มทอผ้าขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์ในการจัดตั้งกลุ่มเพื่อต้องการประกอบอาชีพทอผ้าเป็นอาชีพเสริมเพื่อสร้างรายได้และรวมกลุ่มเพื่อที่จะสามารถขอรับการสนับสนุนและช่วยเหลือจากหน่วยงานภาครัฐบาลทั้งทางด้านเงินทุนช่วยเหลือทางด้านการผลิต การส่งเสริมทางด้านการตลาด โดยทางกลุ่มฯ ได้รับการสนับสนุนเรื่องการจัดตั้งกลุ่มจากพัฒนาชุมชนอำเภอวังชิ้นทางด้านการจัดหางบประมาณจากสมาคมวัฒนธรรมหญิงจังหวัดแพร่ ในลักษณะบงให้เปล่าเพื่อสนับสนุนทางด้านการผลิต ในปี พ.ศ. 2535 จำนวน 5,000 บาท เนื่องจากในปีแรกที่เริ่มจัดตั้งกลุ่มฯ ทางกลุ่มฯ มีสมาชิก 50 คน ทำให้ทางกลุ่มฯ ต้องมีการจัดสรรให้สมาชิกทำการจับสลากเพื่อกู้เงินคนละ 500 บาท ในอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1 ต่อเดือน เพื่อนำไปซื้อด้ายในการทอผ้า ซึ่งเมื่อสมาชิกทอผ้าเสร็จแล้วจะทำการนำมาขายให้กับนางไพรินทร์ เพื่อนำไปขายโดยไม่ได้ทำการรับซื้อในนามของกลุ่มฯ ในระยะแรกการผลิตของกลุ่มฯ จะทำการผลิตผ้าสไบ พืม 8 หน้ากว้าง 10 นิ้ว ความยาว 70 นิ้ว ซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์หลักในระยะแรกของกลุ่มฯ เนื่องจากสมาชิกของกลุ่มฯ เริ่มแรกจะทำการหัดทอสไบเป็นอันดับแรก นอกจากนี้ทางกลุ่มฯ ยังได้มีการทอผ้าเทป พืม 8 หน้ากว้าง 10 นิ้ว ความยาว และตัวผ้าขึ้นเท่านั้น

ในปี พ.ศ. 2536 ทางกลุ่มฯ ได้มีสมาชิกเพิ่มขึ้นเป็น 60 คน จากเดิมมีเพียง 50 คน โดยสมาชิกบางคนในกลุ่มฯ จะมีการทอผ้าพื้นเพิ่มขึ้น แต่สมาชิกส่วนใหญ่ของทางกลุ่มฯ ยังทำการทอสไบเป็นหลัก ต่อมาในปี พ.ศ.2537 ทางกลุ่มฯ มีสมาชิกเพิ่มมากขึ้นเป็น 70 คน สมาชิกส่วนใหญ่ของทางกลุ่มฯ ได้หันไปทอผ้าขึ้นตีนจก ทำให้ผลิตภัณฑ์หลักของทางกลุ่มฯ เปลี่ยนเป็นการทอผ้าขึ้นตีนจกแทน และในปีเดียวกันนี้สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอวังชิ้น ได้ของบประมาณจากสมาคมวัฒนธรรมหญิงจังหวัดแพร่ ในลักษณะการจัดหาวัตถุดิบในการผลิตให้ทางกลุ่มฯ โดยจะจัดซื้อเป็นด้ายในการทอผ้าจำนวน 6 ลูก คิดเป็นเงิน 6,000 บาท โดยทางกลุ่มฯ ได้ให้สมาชิกทำการกู้ยืมด้ายจากทางกลุ่มฯ เพื่อนำไปผลิตและนำมาคืนกับทางกลุ่มฯ เป็นเงินที่ได้จากการทอผ้าโดยจะคืนในอัตราด้าย 1 ลูก คิดเป็นเงิน 800 บาท

ปี พ.ศ.2538 ทางกลุ่มฯ มีสมาชิกเพิ่มขึ้นมากที่สุดเป็นจำนวน 82 คน ผลิตภัณฑ์หลักของทางกลุ่มฯ ยังคงเป็นการทอผ้าขึ้นตีนจก พิมพ์ 8 และทางกลุ่มฯ ยังมีการทำผลิตภัณฑ์ใหม่ขึ้นมา คือ มีการทอผ้าขึ้นตีนจก พิมพ์ 12 เพิ่มขึ้น และทางด้านสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอวังชิ้นร่วมกับโครงการพัฒนาจังหวัด (ค.พ.จ.) ได้ให้การสนับสนุนทางด้านวัตถุดิบในการผลิตของกลุ่มฯ โดยให้เป็นด้ายสำหรับทอจำนวน 28 ลูก คิดเป็นเงิน 22,400 บาท ซึ่งทางกลุ่มฯ ได้ให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อใช้ในการผลิตแล้วนำมาคืนในรูปของเงิน

ปี พ.ศ.2539 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอวังชิ้นร่วมกับโครงการพัฒนาตำบล ให้การสนับสนุนปัจจัยในการผลิตเป็นด้ายสำหรับทอผ้าจำนวน 150 ลูก คิดเป็นเงิน 100,000 บาท ในปี พ.ศ.2542 สำนักงานพัฒนาชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิตเป็นด้ายทอผ้าจำนวน 10 ลูกเป็นเงิน 10,000 บาท ในปี พ.ศ.2543 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอวังชิ้นร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดสนับสนุนปัจจัยการผลิตเป็นด้ายทอผ้าจำนวน 8 ลูก เป็นเงิน 8,000 บาท

ปี พ.ศ.2540 ทางกลุ่มฯ ยังคงทอผ้าขึ้นตีนจก พิมพ์ 8 เป็นหลัก แต่ทางกลุ่มฯ ได้ยกเลิกการผลิตผ้าเทป เนื่องจากผลิตภัณฑ์ผ้าเทปมีราคาตกต่ำและขายไม่ค่อยได้ และสมาชิกมีการผลิตผ้าพื้นลดลงเนื่องจากไม่เป็นที่นิยมของตลาด ในปี พ.ศ. 2541 สมาชิกกลุ่มฯ ได้ยกเลิกการผลิตผ้าพื้นเนื่องจากไม่เป็นที่นิยมของตลาด ต่อมาในปี พ.ศ.2542 ทางกลุ่มฯ ได้เพิ่มการผลิตในผลิตภัณฑ์ตัวใหม่ คือ สไบจก ซึ่งสมาชิกที่ทำการทอมาจากสมาชิกที่ทำการทอสไบแบบธรรมดาหรือสไบลายง่าย

ในช่วงปี พ.ศ.2543 ทางกลุ่มฯ เหลือสมาชิกอยู่เพียง 55 คน เนื่องจากภาวะราคาผ้าทอขึ้นตีนจกมีราคาตกต่ำ แต่ทางกลุ่มฯ ยังมีการทอผ้าขึ้นตีนจก พิมพ์ 8 เป็นหลัก และในปี พ.ศ. 2544 กลุ่มฯ ไม่ได้ทำการทอผ้าขึ้นตีนจก พิมพ์ 12 และสไบลายง่าย โดยทางกลุ่มฯ เหลือสมาชิกที่ทำการทอผ้าเพียง 32 คน ในปัจจุบันกลุ่มฯ ทอผ้ามีสมาชิกที่ทำการทอผ้าเพียง 16 คน

นอกจากนี้ภายในกลุ่มทอผ่ายังมีการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มอาชีพต่างๆ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มผู้ผลิตเห็ดนางฟ้า กลุ่มผู้ผลิตไข่ไก่ออิติน กลุ่มผู้ผลิตหน่อไม้บับ ซึ่งมีรายละเอียดของการจัดตั้งกลุ่มอาชีพต่างๆ ดังนี้

กลุ่มผู้ผลิตเห็ดนางฟ้า เริ่มก่อตั้งเมื่อวันที่ 28 สิงหาคม พ.ศ.2543 มีสมาชิกทั้งหมด 7 คน ซึ่งเป็นสมาชิกจากกลุ่มทอผ้า มีเรือนเพาะเห็ดอยู่ภายในบริเวณบ้านของนางไพรินทร์ โดยมีทุนในการก่อตั้งกลุ่มผู้ผลิตเห็ดนางฟ้า โดยนำไปจัดทำเป็นโรงเรือนในราคา 3,000 บาท และนำไปซื้อเชื้อเห็ดจากฟาร์มชุมพศ ในอำเภอลอง อีก 4,000 บาท โดยเงินทุนได้มาจากเงินของกลุ่มฯ ทอผ้า โดยไม่ต้องมีการใช้ทุนคืนกลุ่มทอผ้า

กลุ่มผู้ผลิตไขโอโด้น ก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ.2544 โดยการสนับสนุนของพัฒนาชุมชนอำเภอวังชิ้น ร่วมกับสภาเกษตรกรไทย กระทรวงสาธารณสุข และธนาคารออมสิน โดยหมู่บ้านด่างปิ่นใจได้รับคัดเลือกให้มีกลุ่มผู้ผลิตไขโอโด้นเนื่องจากได้รับการสำรวจว่าเป็นหมู่บ้านที่มีประชากรที่ชาวโอโด้น ทางกลุ่มมีสมาชิกตามรายชื่อ 25 คน แต่มีผู้ทำจริงเพียง 9 คน มีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มแยกต่างหากจากกลุ่มทอผ้า ได้รับทุนสนับสนุนการผลิตจากธนาคารออมสินจำนวน 720 บาท มีการลงหุ้นของสมาชิกคนละ 200 บาท เป็นเงิน 1,800 บาท ทางกระทรวงสาธารณสุข ได้ให้เครื่องสนามไฟฟ้า 1 เครื่องเพื่อใช้ในการผลิตไขโอโด้น จากเครื่องสนามไฟฟ้าทั้งหมด 2,700 เครื่องที่ทางกระทรวงสาธารณสุขได้จัดสรรให้ 15 จังหวัดภาคเหนือ ซึ่งต.แม่พุง อ.วังชิ้น จ.แพร่ ได้เครื่องสนามไฟฟ้าทั้งหมด 4 เครื่อง ซึ่งบ้านด่างปิ่นใจได้ 1 เครื่อง ในเรื่องของการจัดจำหน่ายทางกรมอนามัยมีงบประมาณในการจัดซื้อไขโอโด้นจากทางกลุ่มในราคา 1 แผงมี 30 ฟอง 70 บาท ฟองละ 1.20 บาท หรือทำการรับซื้อในราคาฟองละ 2.33 บาท ถ้าทำการขายปลีกหรือขายให้ลูกค้ารายอื่นจะขายในอัตราฟองละ 2 บาท โดยทางกลุ่มมีการจัดซื้อไขไก่ 30 ฟองในราคา 52 บาทหรือซื้อมาในอัตราฟองละ 1.73 บาท เพื่อนำมาทำไขโอโด้น การผลิตแต่ละครั้งทางกลุ่มจะทำครั้งละ 10 แผงๆ ละ 30 ฟองหรือทำครั้งละ 300 ฟอง โดยทำสัปดาห์ละ 1 ครั้ง โดยใช้เวลาทำประมาณ 2 ชั่วโมงต่อการทำการผลิตไขโอโด้น 1 ครั้ง ซึ่งเป็นกำลังการผลิตปกติของกลุ่มแต่หากเป็นช่วงเวลาที่มีการสั่งซื้อจากทางกรมอนามัยจะเพิ่มกำลังการผลิตเนื่องจาก จะมีการสั่งซื้อจากกรมอนามัยครั้งละ 16 แผงต่อสัปดาห์ เป็นระยะเวลาประมาณ 3 เดือน ซึ่งในตอนนี้อย่างกลุ่มยังไม่สามารถทำการผลิตต่อได้เนื่องจากขาดสารอาหารสภาพซึ่งเป็นสารที่จำเป็นในการรักษาธาตุโอโด้นให้ติดอยู่กับไข ซึ่งจะต้องสั่งซื้อในราคาขวดละ 150 บาท ซึ่งในแต่ละปีจะใช้ประมาณ 5 ขวด คิดเป็นเงิน 750 บาท ซึ่งต้องติดต่อสั่งซื้อผ่านทางพัฒนาชุมชนอำเภอวังชิ้น

ตารางที่ 3.1 ปัจจัยหลักในการผลิตไขโอโด้น

วัตถุดิบ	ราคา	อัตราการใช้
ไขไก่ (1 แผง 30 ฟอง)	1 แผง 52 บาท	10 แผง/สัปดาห์
สารอาหารสภาพ (ขวด)	1 ขวด 150 บาท	5 ขวด/ปี
เครื่องสนามไฟฟ้า	ฟรี	2 ชั่วโมง/สัปดาห์

ที่มา : จากการสำรวจ

ในปี พ.ศ.2543 ทางกลุ่มผู้ผลิตไขโอโด้นซึ่งมีจำนวนสมาชิกทั้งหมด 9 คน ได้ทำการผลิตไขโอโด้นทั้งหมด 20,458 ฟอง ซึ่งมีรายรายได้ในการขายไขโอโด้น 45,413 บาท มีค่าใช้จ่ายในการผลิตทั้งหมด 44,302 บาท ซึ่งทางกลุ่มได้ผลกำไรจากการผลิตไขโอโด้นในปี พ.ศ.2543 ทั้งหมดเป็นจำนวน 1,111 บาท ซึ่งรายได้จำนวนนี้จะนำไปจัดสรรให้สมาชิกในกลุ่มผู้ผลิตไขโอโด้นทั้ง 9 คนต่อไป และผลการดำเนินงานการผลิตไขโอโด้นของกลุ่มในปี พ.ศ.2544 แสดงดังตารางที่ 3.2

ตารางที่ 3.2 ผลการดำเนินงานของกลุ่มผู้ผลิตไข่ไก่อินในปี พ.ศ.2544

เดือน	จำนวนไข่ไก่อินที่ ขายได้(ฟอง)	รายได้จากการ ขาย (บาท)	รายจ่าย (บาท)	ผลกำไร (บาท)
มกราคม	1,034	1,470	1,870	-400 ¹
กุมภาพันธ์	1,042	2,180	1,850	330
มีนาคม	1,084	2,368	2,150	218
เมษายน	742	1,390	1,212	178
พฤษภาคม	889	1,896	1,685	211
มิถุนายน	739	1,478	1,380	98
กรกฎาคม	745	1,715	1,800	-85 ¹
สิงหาคม	893	2,146	1,920	226
รวม	7,168	14,643	13,867	776

หมายเหตุ : ¹ การที่ผลกำไรมีค่าติดลบเนื่องจากในบางครั้งมีความเสียหายจากการผลิต เช่น ไข่แตก เป็นต้น

ที่มา : จากการสำรวจและการคำนวณ

กลุ่มผู้ผลิตหน่อไม้ป๊อป เริ่มก่อตั้งในปี พ.ศ.2544 จำนวนสมาชิก 9 คน หลังจากก่อตั้งกลุ่มผู้ผลิตเห็ดนางฟ้า ได้รับการสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลแม่พุงที่มีงบประมาณมาให้กลุ่มทอผ้า และกลุ่มทอผ้าให้ทุนสนับสนุนในการจัดตั้งกลุ่มผู้ผลิตหน่อไม้ป๊อป โดยมีทุนในการจัดตั้งและดำเนินการผลิต 5,590 บาท โดยสามารถนำไปทำหน่อไม้ป๊อปได้ 50 ปี๊บ โดยหน่อไม้สดขายในกิโลกรัมละ 3 บาท หน่อไม้ป๊อปขายในกิโลกรัมละ 20 บาท ทางกลุ่มหน่อไม้ป๊อปจัดทำทั้งหมด 50 ปี๊บ ทำเสียไป 13 ปี๊บ ซึ่งทางกลุ่มหน่อไม้ฯ ทำการขายในปี๊บละ 200 บาท ซึ่งขายไปบ้างแล้วบางส่วน ซึ่งหน่อไม้ในการทำสมาชิกกลุ่มได้ไปจัดหากันในป่าเอง

กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จัดตั้งโดยส่งเสริมให้มีการออมของสมาชิกกลุ่มทอผ้า ระยะเวลาได้รับการส่งเสริมจากสำนักงานเกษตรอำเภอวังชิ้น ปัจจุบันได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของสำนักงานพัฒนาชุมชน โดยปัจจุบันทางกลุ่มออมทรัพย์มีสมาชิกทั้งหมด 50 คน มีการจัดตั้งประธานและคณะกรรมการอื่นๆ ซึ่งจะไม่ซ้ำซ้อนกับคณะกรรมการของกลุ่มทอผ้า ซึ่งเพิ่งเริ่มตั้งได้ประมาณ 6 เดือน แต่เดิมจะเป็นการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ในกลุ่มทอผ้า โดยให้สมาชิกทำการออมทรัพย์เมื่อถึงระยะเวลาที่กำหนดประมาณ 5 ปี จะทำการถอนเงินคืนให้กับสมาชิกและทำการจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ใหม่อีกครั้ง ซึ่งกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต จะมีสมุดออมทรัพย์ให้กับสมาชิกคนละ 1 เล่ม โดยจะมีการออมทรัพย์ขั้นต่ำครั้งละ 10 บาทต่อเดือน หากสะสมเงินออมได้มากจะนำมาจัดสรรให้สมาชิกในกลุ่มออมทรัพย์กู้ยืมต่อไป ซึ่งการบริหารทางการเงินของกลุ่มออมทรัพย์จะมีคณะกรรมการที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่ เพื่อไม่ให้มีการทำหน้าที่ซ้ำซ้อนกับกรรมการในกลุ่มทอผ้า

3.3 บทบาทของกิจการต่อชุมชน

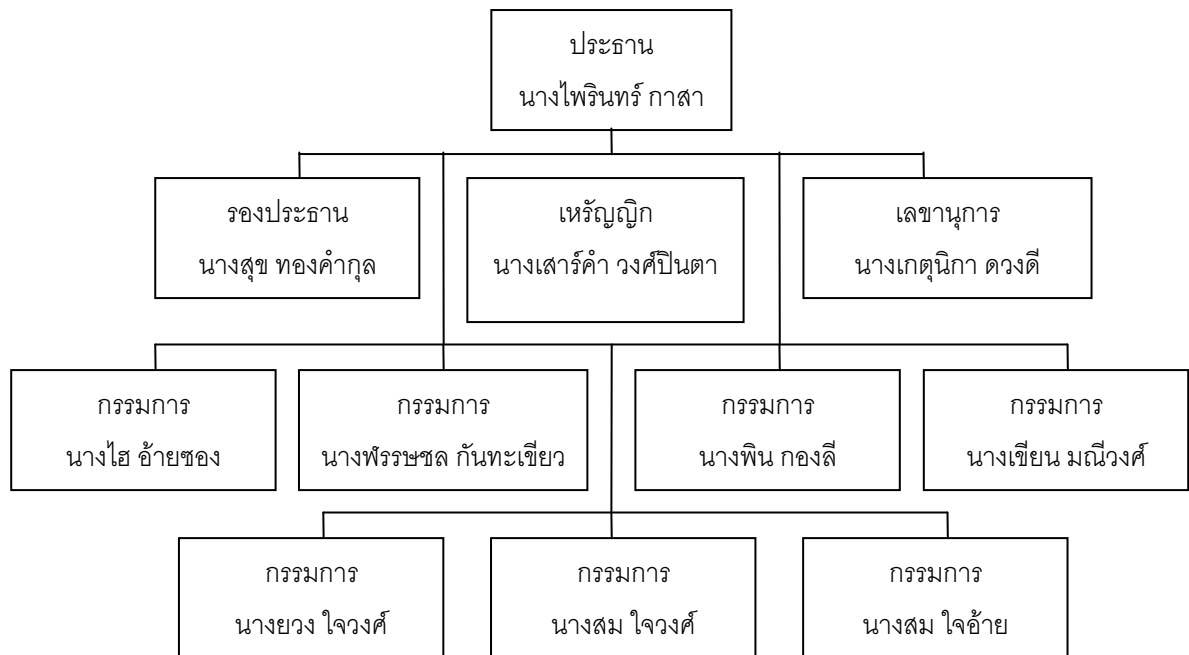
กลุ่มทอผ้าบ้านด่างปิ้งใจเมื่อเริ่มมีการจัดตั้งทำให้มีการสร้างงานให้กับกลุ่มแม่บ้านในลักษณะอาชีพเสริมทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นนอกเหนือจากการทำนา ซึ่งในด้านการมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของชุมชน ทางกลุ่มฯ ได้มีส่วนร่วมในงานกิจกรรมต่างๆ ของชุมชนทั้งในลักษณะของเงินสนับสนุนและแรงงานในการทำงาน เช่น งานศพของคนในหมู่บ้าน งานโรงเรียนต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ทางกลุ่มฯ ยังมีบุคลากรที่สามารถเป็นวิทยากรในเรื่องการทอผ้า คือ นางเสาร์แก้ว วงศ์ปิ่นตา เจริญญิกของกลุ่มซึ่งได้รับการสนับสนุนในการจัดอบรมเป็นวิทยากรให้กับชาวบ้านหมู่ 15 โดยสำนักงานพัฒนาและส่งเสริมอาชีพของชาวเขาจังหวัดแพร่และกรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

3.4 การจัดการองค์กรและการบริหารงานของกิจการ

3.4.1 การบริหารและจัดการองค์กรของกิจการ

ตั้งแต่มีการจัดตั้งกลุ่มฯ จนถึงปัจจุบันนางไพรินทร์ กาศา ดำรงตำแหน่งประธานกลุ่มฯ รองประธานกลุ่มฯ คือ นางสุข ทองคำกุล เจริญญิกกลุ่มฯ คือ นางเสาร์คำ วงศ์ปิ่นตา เลขานุการของกลุ่ม คือ นางเกตุนิภา ดวงดี มีกรรมการ 7 คน คือ นางไฮ อ้ายซอง นางพัชรชล กันทะเขียว นางพิน กองลี นางเขียน มณีวงศ์ นางยวง ใจวงศ์ นางสม ใจวงศ์ และนางสม ใจอ้าย ที่เหลือจะเป็นสมาชิกของกลุ่มฯ (แผนภาพที่ 3.3)

การคัดเลือกบุคคลผู้ที่จะมาดำรงตำแหน่งต่างๆ ของทางกลุ่มฯ พิจารณาตามตำแหน่งต่างๆ ดังนี้ ตำแหน่งประธานกลุ่มฯ จะคัดเลือกตามความเหมาะสมของบุคคล ซึ่งทางกลุ่มฯ พิจารณาจากการที่นางไพรินทร์ เป็นผู้ที่มีเริ่มในการทอผ้าของหมู่บ้านจึงมีความเหมาะสมกับตำแหน่งประธานกลุ่มฯ ทางด้านรองประธานจะเป็นหน้าที่ของประธานในการคัดเลือกเนื่องจากจะพิจารณาจากบุคคลที่สามารถทำหน้าที่แทนประธานเมื่อประธานไม่สามารถทำหน้าที่อื่นได้หรือติดธุระ เจริญญิกของกลุ่มฯ ทางกลุ่มฯ พิจารณาจากบุคคลที่มีฐานะทางการเงินอยู่ในเกณฑ์ดี เลขานุการกลุ่มฯ พิจารณาจากบุคคลที่เข้าร่วมกิจกรรมของทางกลุ่มฯ อย่างสม่ำเสมอและมีความสามารถในการจดบันทึกได้เป็นอย่างดี ในด้านของคณะกรรมการทางกลุ่มฯ คัดเลือกผู้ที่สามารถมีเวลาให้กับกลุ่มฯ ในการทำกิจกรรมต่างๆ

แผนภาพที่ 3.2 โครงสร้างองค์กร

ตารางที่ 3.2 ประวัติคณะกรรมการของกิจการ

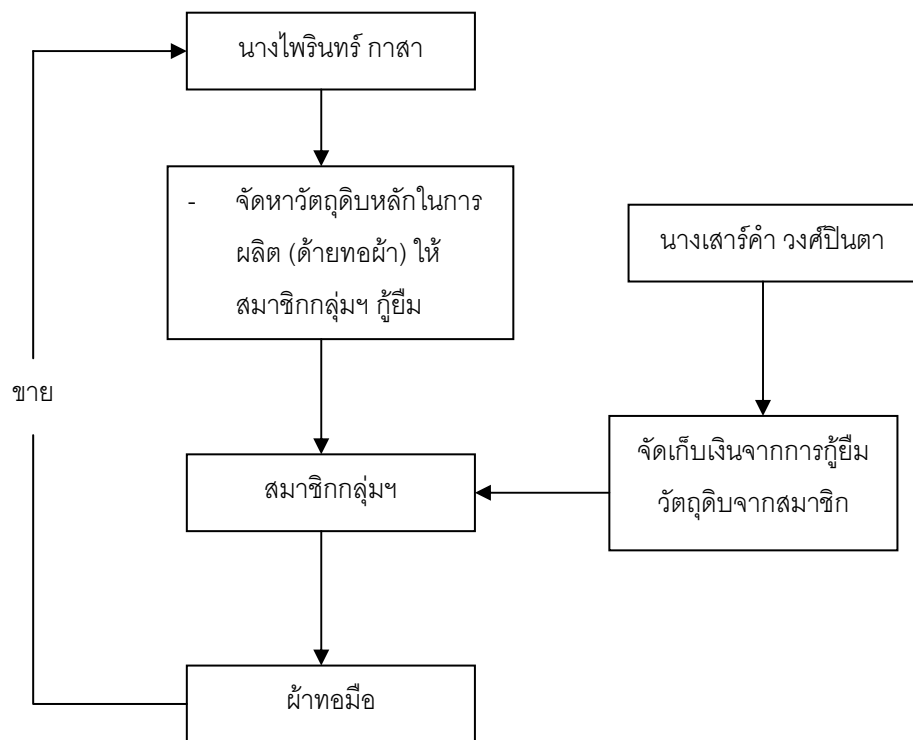
ชื่อ – นามสกุล	ตำแหน่ง	อายุ (ปี)	การศึกษาสูงสุด	อาชีพเดิม	อาชีพปัจจุบัน	ตำแหน่งอื่นๆ ในหมู่บ้าน
นางไพรินทร์ กาสา	ประธาน	48	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ทอผ้า	-
นางสุช ทงคำกุล	รอง ประธาน	40	ประถมศึกษาปีที่ 4	ค้าขาย	ค้าขาย	ประธาน อาสาสมัคร สาธารณสุข หมู่บ้าน
นางเสาว์คำ วงศ์ปิ่นตา	เหรัญญิก	34	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ทำนา	-
นางเกตุนิกา ดวงดี	เลขานุการ	45	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำสวน เลี้ยง วัว	ทำสวน เลี้ยงวัว ทอผ้า	-
นางไฮ อ้ายซอง	กรรมการ	40	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ทำนา ทอผ้า	-
นางพิรุษล กันทะเขียว	กรรมการ	43	ประถมศึกษาปีที่ 4	ไป ทำ งาน รับ จ้าง ใน ต่างประเทศ	ไปทำงานรับจ้าง ในกรุงเทพฯ	-

ตารางที่ 3.2 (ต่อ)

ชื่อ – นามสกุล	ตำแหน่ง	อายุ (ปี)	การศึกษาสูงสุด	อาชีพเดิม	อาชีพปัจจุบัน	ตำแหน่งอื่นๆ ในหมู่บ้าน
นางพิน กองลี	กรรมการ	52	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ทำนา ทอผ้า	-
นางเขียน มณีวงศ์	กรรมการ	49	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ทำนา ทอผ้า	-
นางยวง ใจวงศ์	กรรมการ	43	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ทำนา ทอผ้า	อาสาสมัคร สาธารณสุข หมู่บ้าน
นางสม ใจวงศ์	กรรมการ	56	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ทำนา ทอผ้า	-
นางสม ใจอ้าย	กรรมการ	57	ประถมศึกษาปีที่ 4	ทำนา	ทำนา ทอผ้า	-

ที่มา : จากการสอบถามนางไพรินทร์ ประธานกลุ่มฯ ปี 2545

การบริหารทางด้านการผลิตและการตลาด การผลิตของทางกลุ่มฯ นางไพรินทร์จะเป็นผู้นำงบประมาณในการสนับสนุนทางด้านการจัดหาวัตถุดิบในการผลิตหลักคือ ด้ายทอผ้าชนิดต่างๆ และทำการจัดเก็บวัตถุดิบเพื่อให้สมาชิกกลุ่มฯ กู้ยืมเพื่อนำไปทำการผลิตที่บ้าน เมื่อทำการผลิตเสร็จแล้วจึงนำมาขายให้นางไพรินทร์ ประธานกลุ่มฯ เป็นผู้รับซื้อด้วยเงินของตนเองไม่ได้รับซื้อด้วยเงินของกลุ่มฯ และลักษณะการนำไปขายไม่ได้ขายให้ในนามกลุ่มฯ ซึ่งลักษณะการรวมกลุ่มของกลุ่มทอผ้าเป็นในลักษณะของการรวมกลุ่มเพื่อรับความช่วยเหลือและสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิตเท่านั้น ไม่ได้มีการรวมกลุ่มกันในการตลาด ซึ่งในระยะต่อมาสมาชิกไม่ได้มีการขายผ้าที่ทำการทอเสร็จแล้วให้กับทางนางไพรินทร์เท่านั้น ยังมีการนำไปขายเองและมีพ่อค้าจากต่างตำบล คือ ตำบลแม่ป้ากมารับซื้อถึงแหล่งผลิตอีกด้วย ในด้านการจัดเก็บเงินกู้ยืมค่าวัตถุดิบจากสมาชิกกลุ่มฯ เป็นหน้าที่ของนางเสาร์คำ วงศ์ปิ่นตา จะเรียกเก็บเงินกู้จากสมาชิกทุกเดือน และนำไปฝากธนาคาร และจัดทำบัญชีการกู้ยืมเงินของสมาชิกกลุ่มฯ โดยโครงสร้างการบริหารงานของกลุ่มฯ แสดงดังแผนภาพที่ 3.4

แผนภาพที่ 3.4 โครงสร้างการบริหารของกิจการ

3.4.2 ปัญหาการจัดการองค์กรของกิจการ

เนื่องจากลักษณะการรวมกลุ่มของกลุ่มทอผ้ามีลักษณะการรวมกลุ่มเพื่อขอรับการสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิต ทำให้การบริหารงานด้านต่างๆ ทั้งในด้านการตลาด การเงินการจัดทำบัญชีไม่มีความเข้มแข็ง จะเห็นได้ชัดจากในระยะแรกเมื่อมีการตั้งกลุ่มฯ สมาชิกกลุ่มฯ จะขายผ้าทอให้กับนางไพรินทร์ทั้งหมด ต่อมามีการขายให้พ่อค้าจากหมู่บ้านอื่น ทำให้ไม่มีการรวมตัวกันในการตลาดเนื่องจากไม่ได้ทำการรับซื้อในนามกลุ่มฯ และเมื่อประสบปัญหาภาวะราคาผ้าทอที่ตกต่ำ สมาชิกจึงเลิกทำการทอผ้า ทางด้านการจัดทำบัญชีเนื่องจากทางกลุ่มฯ ไม่มีการรับซื้อผ้าทอของสมาชิกทำให้ไม่มีการจัดทำบัญชีการรับซื้อของสมาชิก มีเพียงบัญชีกู้ยืมเงินของสมาชิกเท่านั้น ทำให้ไม่สามารถประมาณผลการดำเนินงานของกลุ่มฯ ได้อย่างถูกต้องชัดเจน และการเรียกเก็บเงินกู้ยืมจากสมาชิกยังไม่สามารถเรียกเก็บได้เต็มจำนวนทำให้ไม่สามารถนำเงินไปเป็นเงินทุนในการจัดซื้อวัตถุดิบในการผลิตครั้งต่อไปได้อย่างเต็มที่

นอกจากนี้การรวมกลุ่มย่อยภายในกลุ่มทอผ้า ยังไม่ได้รับความสนใจจากสมาชิกทุกๆ คน ทำให้มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ได้รับผลประโยชน์จากการรวมกลุ่มอาชีพย่อยๆ ในกลุ่มทอผ้า

3.5 แหล่งให้ความสนับสนุนและช่วยเหลือแก่กิจการ

กลุ่มฯ ได้รับความสนับสนุนและช่วยเหลือแก่กลุ่มฯ ตั้งแต่เริ่มจัดตั้งจนถึงปัจจุบัน จากบุคคลและหน่วยงานของรัฐหลายด้านด้วยกัน ทั้งทางด้านการความรู้ การให้คำปรึกษาแนะนำ เครื่องมืออุปกรณ์การผลิต และทางด้านแหล่งเงินทุน โดยหน่วยงานของรัฐที่ให้ความช่วยเหลือแก่กลุ่มฯ ดังนี้คือ

ในปี พ.ศ.2535 ได้รับการสนับสนุนเรื่องการจัดตั้งกลุ่มจากพัฒนาชุมชนอำเภอวังชิ้นทางด้านการจัดหางบประมาณจากสมาคมวัฒนธรรมหญิงจังหวัดแพร่ ในลักษณะงบประมาณให้เปล่าเพื่อสนับสนุนทางด้านการผลิตเป็นจำนวนเงิน 5,000 บาท

ต่อมาในปี พ.ศ.2537 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอวังชิ้น ได้ของบประมาณจากสมาคมวัฒนธรรมหญิงจังหวัดแพร่ ในลักษณะการจัดหาวัตถุดิบในการผลิตให้ทางกลุ่มฯ โดยจะจัดซื้อเป็นด้ายในการทอผ้าจำนวน 6 ลูก คิดเป็นเงิน 6,000 บาท

ปี พ.ศ.2538 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอวังชิ้น ได้ร่วมกับโครงการพัฒนาจังหวัด (ค.พ.จ.) ได้ให้การสนับสนุนทางด้านวัตถุดิบในการผลิตของกลุ่มฯ โดยให้เป็นด้ายสำหรับทอจำนวน 28 ลูก คิดเป็นเงิน 22,400 บาท ซึ่งทางกลุ่มฯ ได้ให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อใช้ในการผลิตแล้วนำมาคืนในรูปแบบของเงิน

ในปี พ.ศ.2539 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอวังชิ้นร่วมกับโครงการพัฒนาตำบล ให้การสนับสนุนปัจจัยในการผลิตเป็นด้ายสำหรับทอผ้าจำนวน 150 ลูก คิดเป็นเงิน 100,000 บาท

นอกจากนี้นางไพรินทร์และสมาชิกกลุ่มฯ ได้รับการฝึกอบรมโครงการปรับโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจในการพัฒนาศักยภาพผ้าพื้นเมืองและสิ่งทอ ในวันที่ 8 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2541 และ อบรมทฤษฎีการใช้สีในการทอผ้า ในวันที่ 19 ถึง 23 ตุลาคม พ.ศ. 2541 โดยมหาวิทยาลัยศิลปากร ฝึกอบรมโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพทอผ้าไทย โดยกรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

ในปี พ.ศ.2542 สำนักงานพัฒนาชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดให้การสนับสนุนปัจจัยการผลิตเป็นด้ายทอผ้าจำนวน 10 ลูกเป็นเงิน 10,000 บาท วันที่ 26 กันยายน พ.ศ. 2542 ฝึกอบรมในโครงการฝ้ายแกมไหมในหลักสูตร ทฤษฎีการใช้สีในการทอผ้า

ในปี พ.ศ.2543 สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอวังชิ้นร่วมกับองค์การบริหารส่วนจังหวัดสนับสนุนปัจจัยการผลิตเป็นด้ายทอผ้าจำนวน 8 ลูก เป็นเงิน 8,000 บาท

ตารางที่ 3.3 แหล่งให้ความสนับสนุนและช่วยเหลือแก่กิจการ

แหล่งให้ความสนับสนุนและช่วยเหลือแก่กลุ่มฯ	ปีที่ได้รับ	ความสนับสนุนและความช่วยเหลือที่ให้แก่มูลนิธิ
สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอวังชิ้น	2535 - 2543	- ส่งเสริมการจัดตั้งกลุ่ม - จัดหางบประมาณสนับสนุนจากหน่วยงานต่างๆ
สมาคมวัฒนธรรมหญิงจังหวัดแพร่	2535, 2537	- ปี พ.ศ.2535 ให้งบประมาณสนับสนุนในการจัดซื้อปัจจัยการผลิต เป็นเงิน 6,000 บาท - ปี พ.ศ.2537 ให้งบประมาณสนับสนุนในการจัดซื้อปัจจัยการผลิต เป็นเงิน 6,000 บาท
โครงการพัฒนาจังหวัด (ค.พ.จ.)	2538	- ให้งบประมาณสนับสนุนในการจัดซื้อปัจจัยการผลิตเป็นเงิน 28 ลูก เป็นเงิน 22,400 บาท
โครงการพัฒนาตำบล (ค.พ.ต.)	2539	- ให้งบประมาณสนับสนุนในการจัดซื้อปัจจัยการผลิตเป็นเงิน 150 ลูก เป็นเงิน 100,000 บาท
มหาวิทยาลัยศิลปากร	2541	- ให้การสนับสนุนทางด้านวิชาการในการจัดอบรมทฤษฎีสีในการทอผ้า - ให้การสนับสนุนในการจัดฝึกอบรมในโครงการปรับโครงสร้างพื้นฐานทางเศรษฐกิจในการพัฒนาศักยภาพผ้าพื้นเมืองและสิ่งทอ
องค์การบริหารส่วนจังหวัด	2542 - 2543	- ปี พ.ศ. 2542 ให้งบประมาณสนับสนุนในการจัดซื้อปัจจัยการผลิตเป็นเงิน 10 ลูก เป็นเงิน 10,000 บาท - ปี พ.ศ. 2543 ให้งบประมาณสนับสนุนในการจัดซื้อปัจจัยการผลิตเป็นเงิน 8 ลูก เป็นเงิน 8,000 บาท
กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม	2541	- ให้การสนับสนุนทางด้านการจัดฝึกอบรมโครงการส่งเสริมการประกอบอาชีพทอผ้าไทย
โครงการฝ้ายแกมไหม	2542	- ให้การสนับสนุนทางด้านการจัดฝึกอบรมทฤษฎีการใช้สีในการทอผ้า

ที่มา : จากการสำรวจ ปี 2545

3.6 ศักยภาพการจัดการองค์กรของกิจการ

ด้านการผลิตของกลุ่มฯ เนื่องจากทางกลุ่มฯ มีการจัดตั้งมาตั้งแต่ปี พ.ศ.2535 ทำให้สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มฯ มีความชำนาญในการทอผ้าเป็นอย่างดี ทางกลุ่มฯ ยังมีวิทยากรในการฝึกสอนเรื่องการทอผ้าจำนวน 1 คน คือ นางสาวแก้ว ซึ่งเป็นเหรียญญิกของกลุ่มฯ สามารถฝึกสอนสมาชิกใหม่ของทางกลุ่มฯ ได้ นอกจากนี้จำนวนสมาชิกทั้งหมดของกลุ่มฯ มีทั้งหมด 82 คน หากทำการผลิตตามจำนวนทั้งหมดจะทำให้กลุ่มฯ มีปริมาณสินค้าที่ผลิตจากทางกลุ่มฯ เป็นจำนวนมาก ซึ่งสามารถรองรับปริมาณการสั่งซื้อจำนวนมากๆ ได้ การผลิตของกลุ่มฯ ยังมีการผลิตในผลิตภัณฑ์ที่มีความหลากหลาย เช่น สไบ ผ้าขึ้นตีนจก ผ้าเทป เป็นต้นซึ่งทำให้กลุ่มฯ สามารถผลิตสินค้าได้หลากหลายตามความต้องการของลูกค้า

แต่ทางกลุ่มฯ มีลักษณะการรวมตัวกันเพื่อขอรับการสนับสนุนทางด้านวัตถุดิบการผลิตเท่านั้น ซึ่งทางด้านการตลาดไม่ได้มีการรวมกันเพื่อขาย ทำให้กลุ่มฯ ไม่มีความเข้มแข็งทางด้านการตลาดเท่าที่ควร เนื่องจากในระยะหลังมีการแยกกันขายให้พ่อค้าที่มาซื้อเอง เมื่อไม่มีพ่อค้ามาซื้อหรือรับซื้อในราคาที่ต่ำทำให้ไม่มีแรงจูงใจที่จะทำการผลิตอีกต่อไป เมื่อพิจารณาถึงลักษณะของผลิตภัณฑ์ของกลุ่มฯ ไม่มีความแตกต่างหรือมีลักษณะเด่นเฉพาะตัวเนื่องจากเป็นการผลิตที่นำลักษณะการผลิตมาจากอำเภอทอง ซึ่งไม่สามารถสร้างจุดเด่นในด้านผลิตภัณฑ์ได้ นอกจากนี้ทางกลุ่มฯ ยังไม่ได้มีการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ประเภทอื่น เช่น กระเป๋า ผ้าปูที่นอน ฯลฯ เพื่อเพิ่มมูลค่าสินค้า

ในด้านการให้การสนับสนุนของหน่วยงานต่างๆ มีการสนับสนุนทางด้านเงินทุนให้เปล่าเพื่อการจัดซื้อปัจจัยการผลิตของทางกลุ่มฯ มาอย่างต่อเนื่อง ทำให้ทางกลุ่มฯ ไม่ประสบปัญหาทางด้านเงินทุนในการจัดซื้อปัจจัยการผลิตมากนัก และยังมีหน่วยงานต่างๆ ให้ความรู้ในเรื่องการทอผ้าแก่สมาชิกกลุ่มฯ อีกด้วย ซึ่งเมื่อพิจารณาต่อไปในอนาคตหากทางกลุ่มฯ ไม่ได้รับการสนับสนุนทางด้านปัจจัยการผลิตทำให้ภาระค่าวัตถุดิบจะตกอยู่ที่สมาชิกกลุ่มฯ ซึ่งทางกลุ่มฯ ยังเรียกเก็บเงินจากการกู้ยืมวัตถุดิบจากสมาชิกคืนได้ไม่มากเท่าที่ควรเมื่อเปรียบเทียบกับเงินสนับสนุนที่ได้รับ

ลักษณะการบริหารจัดการของกลุ่มฯ ยังต้องมีการปรับปรุงแก้ไข เช่น การจัดสรรงบประมาณที่นำมาจัดซื้อวัตถุดิบให้กลุ่มฯ ทางกลุ่มฯ ไม่สามารถทำการเรียกเก็บเงินจากสมาชิกที่ได้กู้ยืมมาเพื่อการผลิตได้ครบถ้วนซึ่งทางกลุ่มฯ จัดเก็บได้เพียงดอกเบี้ยจากการกู้ยืมจากสมาชิกเท่านั้น ทำให้กลุ่มฯ ไม่สามารถนำเงินที่ได้เข้ามาเข้ากลุ่มฯ เพื่อเป็นทุนในการจัดซื้อวัตถุดิบได้อย่างเต็มที่

ช่องทางการตลาดของกลุ่มฯ จะเป็นการนำไปขายที่อำเภอทองเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งอำเภอทองมีการทอผ้าขึ้นตีนจกกันมานานแล้ว ทำให้เกิดการขายผลิตภัณฑ์ซ้ำซ้อน นอกจากนี้การตั้งราคาทางกลุ่มฯ ไม่ได้เป็นผู้ตั้งราคาเอง ซึ่งทุกครั้งผู้รับซื้อจะเป็นผู้ตั้งราคาซื้อเอง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าทางกลุ่มฯ ไม่มีอำนาจต่อรองทางการตลาด ทำให้กลุ่มฯ ประสบปัญหาหลัก คือ กลุ่มฯ ได้รับผลกระทบจากราคาผ้าทอที่ตกต่ำ ทำให้สมาชิกเลิกทำการผลิตและหันไปประกอบอาชีพอย่างอื่นแทน เนื่องจากราคาของผ้าทอไม่จูงใจให้สมาชิกทำการผลิต ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากกลุ่มฯ มีลักษณะการรวมตัวกันในรูปแบบของการรวมกันเพื่อจัดหาหรือรับเงินทุนเพื่อสนับสนุนในการจัดซื้อวัตถุดิบหลักในการผลิตเพียงอย่างเดียว ไม่ได้มีการรวมกลุ่มกันในการการตลาดด้วยในลักษณะการรับซื้อด้วยเงินของกลุ่มฯ แล้วนำผลประโยชน์มาจัดสรรเข้าสู่กลุ่มฯ ทำให้กลุ่มฯ ต้องประสบปัญหาทางด้านตลาดและภาวะผันผวนของราคา เนื่องจากไม่สามารถสร้างอำนาจต่อรองกับผู้รับซื้อได้

การจัดตั้งกลุ่มอาชีพย่อยในกลุ่มฯ เช่น กลุ่มผู้ผลิตไข่ไก่อุดิน กลุ่มผู้ผลิตเห็ดนางฟ้า ซึ่งมีการจัดสรรทุนในการผลิตเริ่มแรกจากเงินของกลุ่มทอผ้า ซึ่งผลประโยชน์ที่ได้จากการดำเนินงานของกลุ่มฯ ย่อยไม่มีการนำมาจัดสรรคืนตามจำนวนทุนเริ่มแรกที่ได้ให้กับกลุ่มทอผ้า ซึ่งการจัดตั้งกลุ่มย่อยในกลุ่มทอผ้ามีสมาชิกบางคนเท่านั้นที่เข้าร่วมในกลุ่มย่อย ทำให้เงินทุนที่สามารถนำไปหมุนเวียนทางด้านการผลิตของกลุ่มฯ ทอผ้ามีจำนวนลดลง

บทที่ 4

การผลิตและเทคโนโลยีการผลิต

4.1 ผลิตภัณฑ์

ผลิตภัณฑ์ผ้าทอของกลุ่มฯ สามารถแบ่งเป็น 7 ประเภท คือ

1. สไบธรรมดาหรือสไบลายง่าย เป็นผ้าที่ใช้ฟืม 4 หลบ ขนาดความยาว 60 นิ้ว มีความกว้าง 7 นิ้ว
2. สไบจก เป็นผ้าที่ใช้ฟืม 4 หลบ ขนาดความยาว 60 นิ้ว มีความกว้าง 7 นิ้ว แต่มีความละเอียดในลวดลายมากกว่าสไบลายง่าย
3. ผ้าชิ้นตีนจก เป็นผ้าที่ใช้ฟืม 8 หลบ ขนาดความยาว 70 นิ้ว มีความกว้าง 14 นิ้ว
4. ผ้าชิ้นตีนจก เป็นผ้าที่ใช้ฟืม 12 หลบ ขนาดความยาว 70 นิ้ว มีความกว้าง 18 นิ้ว
5. ผ้าเทป เป็นชื่อของผ้าทอจกที่ทอเป็นชิ้น ลักษณะลวดลายน้อยกว่าตีนจก เป็นผ้าที่ทอขึ้นเพื่อนำไปตัดตกแต่งกับผ้าพื้น ให้เกิดความสวยงามเมื่อตัดเย็บเป็นเสื้อผ้าสวมใส่ เป็นผ้าที่ใช้ฟืม 8 หลบ มีความยาว 100 นิ้ว มีความกว้าง 14 นิ้ว
6. ตัวผ้าชิ้น จะเป็นผ้าที่ทอลักษณะความกว้างเท่าตีนจก คือ ฟืม 8 หลบ ซึ่งจะนำมาเย็บต่อกับผ้าชิ้นตีนจกและจะได้ผ้าชิ้นสำหรับสวมใส่ต่อไป
7. ผ้าพื้น จะมีลักษณะเช่นเดียวกับตัวผ้าชิ้นแต่ไม่มีลวดลาย

ผลิตภัณฑ์หลักของกลุ่มฯ ในระยะ 2 ปีแรก คือ สไบลายง่ายซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์ที่เป็นผลิตภัณฑ์เริ่มแรกของสมาชิก หลังจากนั้นสมาชิกเริ่มมีความชำนาญในการทอเพิ่มมากขึ้นทำให้หันมาทอผ้าชิ้นตีนจก ฟืม 8 หลบและกลายมาเป็นผลิตภัณฑ์หลักของกลุ่มฯ จนกระทั่งปัจจุบัน

ลวดลายในการทอส่วนใหญ่จะมีลักษณะคล้ายกับลวดลายผ้าทอในพื้นที่หรือในอำเภอทอง เนื่องจากหมู่บ้านไม่มีลวดลายการทอที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ซึ่งลวดลายในการทอส่วนใหญ่ ได้แก่ ลายนกคู่ ลายน้ำอ่า เป็นต้น หากลูกค้าต้องการลวดลายในการทอที่แตกต่างจากการทอปกติ จะมาสั่งให้สมาชิกทำการผลิต เช่น ลายสิบสองปันนา ลายข้าวหลามตัด เป็นต้น

4.2 การบริหารการผลิต และการวางแผนการผลิต

4.2.1 การบริหารการผลิต

ลักษณะการรวมกลุ่มฯ ของกลุ่มทอผ้าบ้านคำปึงใจเป็นลักษณะการรวมกลุ่มกันเพื่อที่จะได้รับหรือจัดหาปัจจัยการผลิต คือ ด้ายที่ใช้สำหรับทอผ้า ซึ่งกลุ่มฯ ได้รับการสนับสนุนทั้งในรูปของเงินทุนในการจัดหาปัจจัยการผลิตหรือในรูปวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิต สมาชิกสามารถซื้อเชื่อวัตถุดิบหรือเงินทุนจากกลุ่มฯ เพื่อนำไปจัดซื้อปัจจัยการผลิต และนำไปทำการผลิตที่บ้านของสมาชิกแต่ละคน โดยจะเป็นการผลิตตามคำสั่งซื้อของลูกค้า ซึ่งลูกค้าจะมีทั้งทำการสั่งซื้อมาทางประธานกลุ่มฯ และสั่งซื้อโดยตรงกับสมาชิกแต่ละราย นอกจากนี้สมาชิกจะทำการผลิตตามลวดลายและผลิตภัณฑ์ที่ตนเองถนัดและนำออกมาจำหน่าย

4.2.2 การวางแผนการผลิต

เมื่อสมาชิกกลุ่มแต่ละคนสามารถกู้ยืมวัตถุดิบ จากนั้นสมาชิกที่กู้ยืมด้ายจากกลุ่มฯ ไปจะต้องนำมาคืนในรูปของจำนวนเงิน โดยด้าย 1 ใจ ราคา 800 บาท ทางกลุ่มฯ จะคิดอัตราดอกเบี้ยร้อยละ 1 ต่อเดือน ทางกลุ่มฯ จะนำเงินจากเงินที่สมาชิกกู้ยืมได้นำไปจัดซื้อด้ายสำหรับการทอผ้าในครั้งต่อไป

หลังจากสมาชิกทำการกู้ยืมด้ายจากทางกลุ่มฯ แล้วจะนำไปทำการผลิตเป็นผ้าทอที่บ้านของสมาชิกแต่ละคน ไม่ได้มีการรวมกลุ่มฯ กันทำการผลิต ซึ่งจะทำให้การผลิตตามรูปแบบหรือความถนัดของสมาชิกแต่ละคน โดยในระยะแรกทางสมาชิกในกลุ่มฯ จะทำการทอสไบเป็นหลัก เนื่องจากจะเป็นการทอที่ไม่ยุ่งยากมากนัก ซึ่งสมาชิกที่เพิ่งเริ่มเข้ากลุ่มฯ ทุกคนจะต้องทำการทอสไบเป็นอันดับแรก ทำให้สมาชิกส่วนมากของกลุ่มฯ ทำการทอสไบ จนกระทั่งปี พ.ศ.2537 สมาชิกส่วนใหญ่ของกลุ่มฯ ได้มีความชำนาญในการทอผ้าจึงหันมาทอผ้าขึ้นตีนจกขนาด 8 ฟืมแทน ทำให้สินค้าของทางกลุ่มฯ เปลี่ยนจากสไบลายง่ายเป็นผ้าขึ้นตีนจก ฟืม 8 นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2537 สมาชิกของทางกลุ่มฯ จะมีการผลิตผ้าขึ้นตีนจกขนาด ฟืม 8 เป็นหลักจนปัจจุบัน

ตารางที่ 4.1 ช่วงเวลาการผลิตผลิตภัณฑ์ชนิดต่างๆ ของกิจการ

ผลิตภัณฑ์	ม.ค.	ก.พ.	มี.ค.	เม.ย.	พ.ค.	มิ.ย.	ก.ค.	ส.ค.	ก.ย.	ต.ค.	พ.ย.	ธ.ค.
สไบลายง่าย	←	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	→
สไบจก	←	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	→
ผ้าขึ้นตีนจก ฟืม 8	←	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	→
ผ้าขึ้นตีนจก ฟืม 12	←	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	→
ผ้าเทป	←	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	→
ตัวผ้าขึ้น	←	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	→
ผ้าพื้น	←	---	---	---	---	---	---	---	---	---	---	→

ที่มา : จากการสำรวจ ปี 2545

การผลิตของกลุ่มฯ สมาชิกแต่ละคนจะสามารถทำการผลิตได้ทุกวัน แต่ในช่วงฤดูทำนาในช่วงเดือนสิงหาคมจนถึงเดือนธันวาคมจะเป็นช่วงที่การผลิตของกลุ่มฯ จะมีปริมาณลดลงเนื่องจากสมาชิกของกลุ่มฯ ส่วนมากประกอบอาชีพทำนาจึงไม่สามารถทำการผลิตได้ดังเช่นปกติ ซึ่งการผลิตจะลดลงจากการผลิตทุกวันจะลดลงเหลือประมาณอาทิตย์ละ 3 วัน

แต่ในปี 2544 กลุ่มฯ มีการผลิตผลิตภัณฑ์เหลือเพียง 3 ชนิดเท่านั้น คือ สไบจก ผ้าขึ้นตีนจกฟืม 8 หลบ และตัวผ้าขึ้น เนื่องจากภาวะราคาผ้าทอตกต่ำ ซึ่งระยะเวลาการผลิตผลิตภัณฑ์แต่ละชนิดแสดงดังตารางที่ 4.2